

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรงในกลุ่มนักศึกษาชายอาชีพ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมความรุนแรง
 - 1.1 ความหมายของความรุนแรง (Violence)
 - 1.2 ความหมายของพฤติกรรมความรุนแรง (Violence Behavior)
 - 1.3 ลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรง (Typology of Violence)
 - 1.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้พฤติกรรมความรุนแรง
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรง
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเครียดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรง
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยมในความรุนแรง
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความบกพร่องในการจัดการอารมณ์
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว
7. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสนใจในการรับสื่อที่นำเสนอเนื้อหาความรุนแรง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา
 - 8.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมความรุนแรง

ความหมายของความรุนแรง (Violence)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้คำจำกัดความ “ความรุนแรง” ไว้ว่า หนักไปแรงไป

Otto N. Jarsen (1968) กล่าวไว้ในหนังสือ “สื่อมวลชนกับความรุนแรง” (Violence and The Mass Media) กล่าวว่าแนวคิด 3 แนวคิดที่อธิบายความหมาย “ความรุนแรง” ดังนี้

- แนวคิดทางจิตวิทยา กล่าวถึงความรุนแรงว่าเป็นการระบายโดยแสดงออกถึงอำนาจหรือการบังคับ แสดงถึงความไร้เหตุผลและรูปแบบแห่งการฆาตกรรม
- แนวคิดทางศีลธรรม กล่าวถึงความรุนแรงว่าเป็นการล่วงละเมิดทรัพย์สินสมบัติและเสรีภาพของบุคคลอื่น
- แนวคิดทางการเมือง กล่าวถึงความรุนแรงว่าเป็นการบังคับจกจขยอำนาจหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิดไปสู่จุดจบที่ต้องห้าม

สำหรับโครงการ วัฒนธรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Indicators) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความรุนแรงและรวบรวมการให้คำจำกัดความไว้หลายประการ คือ

1. ความรุนแรง คือ การแสดงถึงการบังคับทางร่างกายต่อตนเองและต่อผู้อื่น ทั้งการใช้อาวุธหรือไม่ใช้อาวุธและเป็นการแสดงการบังคับที่มากเกินไปต่อบุคคล ทำให้ได้รับความเจ็บปวดบาดเจ็บหรือเสียชีวิต (Gerbner, 1978)
2. ความรุนแรง คือ การทำร้ายหรือการคุกคามขู่เข็ญทางร่างกายต่อบุคคลหรือสัตว์เพื่อที่เพื่อที่จะบีบบังคับให้บุคคลทำพฤติกรรม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (CBS, 1976-77)
3. ความรุนแรง คือ การกระทำโดยมีการวางแผนที่จะให้บุคคลได้รับความเจ็บปวดทางร่างกาย หรือการทำลายทรัพย์สินสมบัติ (Clark and Blankenburg, 1972)
4. ความรุนแรง คือ การกระทำที่ใช้กำลังบังคับ คุกคาม หรือมุ่งที่จะบีบบังคับบุคคลอื่น (Harvey, Scheutz and Sprafkin, 1979)
5. ความรุนแรง คือ การต่อสู้ ยิงกัน ร้องตะโกน หรือทำให้เสียชีวิต (Greenberg and Gordon, 1970)

จากการศึกษาความหมายของความรุนแรง สรุปได้ว่า ความรุนแรง หมายถึง การกระทำที่เป็นการบังคับหรือทำร้ายผู้อื่น โดยใช้อาวุธหรือไม่ใช้อาวุธ ทำให้ได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและความเจ็บปวดทางจิตใจ

ความหมายของพฤติกรรมความรุนแรง (Violence Behavior)

พฤติกรรมความรุนแรง เป็นการกระทำความรุนแรงที่เป็นปัญหาทางสุขภาพ ที่สำคัญมาก ปัญหาหนึ่ง และมีความสลับซับซ้อนเนื่องจากมีสาเหตุ ปัจจัยหลายประการ ทั้งภายในตนและเกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม ค่านิยมในความรุนแรง เช่น การที่บิดามารดาตีบุตร บางสังคมถือว่าเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรวิธีหนึ่งที่จะทำให้บุตรเป็นคนดีในอนาคต แต่ในบางสังคมถือว่าเป็นการใช้ความรุนแรงกับเด็ก เพราะบิดามารดาคิดว่าบุตรเป็นกรรมสิทธิ์ของตนจะปฏิบัติอย่างไรก็ได้ จึงได้มีผู้ให้ความหมายของการกระทำความรุนแรงไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002, หน้า 4) ให้ความหมายว่า การใช้กำลังหรืออำนาจทางกายอย่างจงใจ เพื่อข่มขู่คุกคาม ต่อต้าน ตนเอง หรือผู้อื่น หรือกลุ่ม หรือชุมชนซึ่งก่อให้เกิดผลที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ การตาย ทำร้ายจิตใจ การกีดกันและขัดขวางการพัฒนาการ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2542, หน้า 1) ให้ความหมายว่า การกระทำใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ โดยการบังคับ ขู่เข็ญ ทุบตี คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในสาธารณะและในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นผลหรืออาจเป็นผลทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ถูกระทำ

กฤตยา อาชวนิจกุล (2539, หน้า 7) ให้ความหมายว่า การใช้วาจา หรือกำลังทางร่างกาย หรืออาวุธ ในการทำร้ายผู้อื่น และเป็นการกระทำที่ออกนอกกริคนอกรอยของวิถีปฏิบัติทั่วไป

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2540, หน้า 223) ให้ความหมายว่า การกระทำที่มีหรือต่อว่ามีเจตนาที่จะทำให้อีกคนหนึ่งได้รับบาดเจ็บ การบาดเจ็บนี้อาจเนื่องมาจากการทำร้ายร่างกาย หรือทางเพศ และบาดเจ็บมีตั้งแต่น้อยไปจนรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต

เบญจพร ปัญญาขยง (www.thaimental.com อ่างใน กลุ่มศึกษาภูมิปัญญาและพัฒนาท้องถิ่น สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 30 สิงหาคม 2550) ให้ความหมายว่า การที่บุคคลใช้กำลังทำให้อีกคนหนึ่งบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น หรือการข่มขู่ว่าจะทำร้ายให้อีกคนหนึ่งบาดเจ็บ หรือข่มขู่ว่าจะทำลายทรัพย์สิน ของผู้อื่น รวมทั้งการใช้กำลังบังคับ กักขังหน่วงเหนี่ยวและรุกรานสิทธิหรือเสรีภาพส่วนบุคคล

ชัย คงสกนธ์ (อ้างจาก องค์การอนามัยโลก WHO, 1997) ให้ความหมายว่า ลักษณะเป็นการจงใจใช้กำลังหรืออำนาจทางกายเพื่อข่มขู่หรือกระทำต่อตนเอง ต่อผู้อื่นต่อกลุ่มบุคคลอื่นหรือชุมชนซึ่งมีผลทำให้เกิดหรือมีแนวโน้มที่จะมีผลให้เกิดการบาดเจ็บตายหรือเป็นอันตรายต่อจิตใจ หรือเป็นการข่มขู่ การเจริญงอกงามหรือการกีดกันหรือปิดกั้นทำให้อ่อนแอสิทธิบางประการและขาดการได้รับในสิ่งที่สมควรจะได้รับ

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2531) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงทางกายว่า หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใด ๆ เป็นอาวุธ แล้วมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำบาดเจ็บต่อร่างกาย เช่น การตบ ผัดัก ตี ตะ ค่อย เป็นต้น และระดับความรุนแรงก็แตกต่างกันออกไป

สมหมาย กาญจนานา (2531) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงทางกายว่า หมายถึง การกระทำที่ต้องการให้เจ็บปวด บาดเจ็บ หรือเป็นอันตรายต่อร่างกายหรือชีวิต เช่น การตบ ตี ตะ ค่อย บีบคอ เขี่ยน ใช้ไฟลน ทำให้ผิวหนังไหม้พุพอง ขว้างปาสิ่งของใส่ หรือการฆ่าให้ตาย เป็นต้น

วรารักษ์ กมลรติ (อ้างใน บุศรินทร์ คล่องพยาบาล, 2540, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงว่า หมายถึง การทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมีความรุนแรงและระดับความรุนแรงที่แตกต่างกันตั้งแต่การทะเลาะวิวาทได้เถียง การทำร้ายร่างกายด้วยอวัยวะ หรืออาวุธไปจนถึงการทำร้ายชีวิต

เบญจพร ปัญญาขง (2549) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงว่า หมายถึง การที่บุคคลใช้กำลังทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นหรือการข่มขู่ว่าจะทำร้ายให้ผู้อื่นบาดเจ็บหรือข่มขู่ว่าจะทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น รวมทั้งการใช้กำลังบังคับกักขังหน่วงเหนี่ยวและรุกรานสิทธิหรือเสรีภาพส่วนบุคคล

Murry (1970 อ้างใน สุกิจ ไวรวัฒน์กร, 2542, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรม การใช้ความรุนแรง โดยแบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่

- ร่างกาย เป็นความรุนแรงต่อบุคคล การทำลายทรัพย์สิน
- จิตใจ เป็นความรุนแรงต่อจิตใจและอารมณ์ เช่น ความเกลียด ความกลัว อาฆาตเค้น
- วาจา คำพูดที่ไม่ดี ใช้คำพูดในทางที่ผิด การกล่าวร้าย

Gerbner (1980 อ้างใน กอบแก้ว ไทยยืนยงศักดิ์, 2543, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงทางกายว่า หมายถึง เป็นอำนาจทางร่างกายที่แสดงออกอย่างเปิดเผยด้วยอาวุธหรือปราศจากอาวุธ เพื่อต่อต้านตนเองหรือผู้อื่น จากการกระทำที่บีบบังคับทางร่างกายมากเกินไปนั้นก่อให้เกิดบาดแผลด้วยการทำให้เจ็บหรือตายในทันที การให้ความหมายของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้น แม้จะมีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปแต่ในความหมายโดยรวมนั้น มีความหมายโดยมักเน้นไปที่การทำร้ายร่างกายให้เกิดการเจ็บปวด เกิดบาดแผลหรือตาย ซึ่งอาจรวมหรือไม่รวมความรุนแรงต่อทรัพย์สิน อารมณ์หรือต่อจิตใจเข้าไว้ด้วย การแสดงออกของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้อื่น อาจจะแสดงออกได้ทั้งทางวาจาและการกระทำตั้งแต่พูดเสียงดัง ตวาดคำทอ พุดจาหยาบคาย ไปจนถึงการแสดงออกรุนแรงในรูปของการทำลายวัตถุสิ่งของ ทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงมักจะมาจากความโกรธ ความเคียดแค้น และการ

อยากตอบได้ บางคนมีปัญหาในการไม่สามารถยับยั้งอารมณ์ ซึ่งแล้วแต่ว่าใครจะมองความรุนแรงในมิติไหนและอยู่ในบริบทแบบใด

รพีพร เพชรรัตน์ (2550) ให้นิยามความหมายของพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงว่าหมายถึง การกระทำที่มีเจตนาให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย หรือทำให้ทรัพย์สินและสิ่งของของผู้อื่นเสียหาย โดยได้จำแนกการกระทำที่ใช้ความรุนแรงนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. การใช้ความรุนแรงโดยไม่มีวัตถุประสงค์หรืออาวธร่วม
2. การใช้ความรุนแรงโดยมีวัตถุประสงค์หรืออาวธร่วม

ในความเป็นจริงนั้น ตัวบ่งชี้ของความรุนแรงสามารถมองได้จากผลกระทบต่อสุขภาพทางร่างกาย เช่น บาดเจ็บและผลกระทบทางจิตใจ ซึ่งจะถือว่ารุนแรงหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้กระทำรับได้หรือไม่ได้ หากการกระทำนั้นก่อให้เกิดความผิดปกติทางอารมณ์ จิตใจ บุคลิกภาพที่ขาดความเชื่อมั่นและความมั่นคงในอารมณ์ก็ถือเป็นความรุนแรง (รณชัย คงสกนธ์, 2549)

นอกจากนี้แล้ว สุกิจ ไวกัฒนากร (2542, หน้า 16) ได้แบ่งพฤติกรรมความรุนแรงออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ความรุนแรงส่วนบุคคล เป็นความรุนแรงทางตรงหรือความรุนแรงระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่งมีผู้กระทำชัดเจน เช่น การฆ่าฟัน การชกต่อยกัน เป็นต้น

2. ความรุนแรงในเชิงโครงสร้างทางสังคม เป็นความรุนแรงที่โครงสร้างทางสังคมได้กระทำต่อคนในสังคม มีผลให้ชีวิตของคนผู้นั้นถูกบั่นทอนอยู่ในความทุกข์ทรมาน ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ความรุนแรงชนิดนี้หาตัวคนที่เป็นสาเหตุหรือผู้กระทำรุนแรงได้ไม่ชัดเจน

นันทพันธ์ ชินถ้าประเสริฐ (2546, หน้า 18) ได้ให้คำนิยามความรุนแรงที่เกี่ยวกับคำว่าความตั้งใจนั้นมีลักษณะสำคัญที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหรือมองความรุนแรงได้ ดังนี้

1. ความรุนแรงที่เกิดจากความจงใจกระทำนั้นไม่จำเป็นต้องจงใจก่อให้เกิดผลเสีย กล่าวคือ ผลของความรุนแรงที่เกิดขึ้นอาจไม่เท่าเทียมกันกับพฤติกรรมที่จงใจกระทำ ผู้กระทำ ความรุนแรงอาจจงใจกระทำพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสีย หรือแนวโน้มสูงที่จะก่อให้เกิดผลเสียด้านสุขภาพต่อผู้ถูกกระทำ แต่ผู้กระทำอาจไม่รับรู้ถึงผลของการกระทำของตน เช่น กรณีของวัยรุ่นยกพวกตีกัน เป็นความรุนแรงที่เกิดจากความตั้งใจไม่ว่าจะเป็นการยุติปัญหาโดยใช้กำลังใช้อาวุธ กระทำต่อร่างกายหรือไม่ก็ตาม ดูเหมือนว่าตั้งใจกระทำพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย ทั้ง ๆ ที่เจตนาที่เจตนาไม่ได้อาจไม่ได้ต้องการให้เกิดการบาดเจ็บรุนแรงหรือตายก็ได้ หรือในกรณีที่บิดามารดาจับเด็กทารกที่ร้องไห้โยเยเขย่าให้หยุดร้องไห้โดยความตั้งใจ แต่ผลทำให้เกิดการบาดเจ็บทางสมองได้โดยไม่ได้ตั้งใจและเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งใจจงใจใช้ความรุนแรง โดยไม่ได้ตั้งใจให้ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรงนั้นถึงกับบาดเจ็บหรือตาย

2. การแยกแยะความตั้งใจหรือตั้งใจกระทำ ความรุนแรง สามารถพิจารณาบนพื้นฐานของความตั้งใจกระทำให้บาดเจ็บกับความตั้งใจที่จะกระทำ ความรุนแรง ซึ่งความรุนแรงในความหมายที่นิยามโดย Walters and Parke (1964 อ้างใน นันทพันธ์ ชินดำประเสริฐ, 2546, หน้า 18) เป็นความหมายที่กำหนดโดยวัฒนธรรม กล่าวคือ การจงใจกระทำ การคาดการณ์วางแผนไว้ล่วงหน้า หรือการบาดเจ็บ และผลของความรุนแรงอื่น ๆ ที่ตามมาอาจถูกกำหนดโดยหรือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ผู้กระทำ ความรุนแรงบางสังคมอาจตั้งใจกระทำอันตรายแต่โดยพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้นไม่ได้มองการกระทำดังกล่าวนี้ว่าเป็นการใช้ความรุนแรง เช่น การตัดหรือฉีกอวัยวะเพศหญิง หรือการลงโทษโดยการทุบตีต่อร่างกายของเด็ก การกระทำรุนแรงนี้ถูกมองว่าเป็นการสั่งสอนหรือพิธีกรรมให้หลุดพ้นจากบาปมากกว่าการรับรู้ว่าเป็นการใช้ความรุนแรง

3. การจงใจกระทำ ความรุนแรงขึ้นอยู่กับระดับของความตั้งใจ ผู้กระทำ ความรุนแรงบางคนตั้งใจทำให้เกิดการบาดเจ็บและตั้งใจที่จะใช้ความรุนแรง แต่ไม่ได้ต้องการให้เกิดผลขนาดเท่าที่ตนกระทำ เช่น บุคคลที่พยายามจะฆ่าตัวตาย ไม่ได้ต้องการที่จะฆ่าตัวตายจริงแต่ต้องการเรียกร้องความสนใจ หรือการช่วยเหลือจากผู้อื่น

จากการศึกษาความหมายของพฤติกรรมความรุนแรงพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมความรุนแรง หมายถึง การกระทำที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางร่างกาย วาจา และจิตใจ ต่อตนเอง ผู้อื่น กลุ่มคน หรือชุมชน อย่างจงใจ โดยการบังคับ ชูเชิญ ทำร้าย ทุบตี คุกคาม กีดกัน เสรีภาพ ทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลหรืออาจเป็นผลให้เกิดการบาดเจ็บ การตาย ความทุกข์ทรมาน ทั้งทางร่างกาย และจิตใจแก่ผู้ถูกกระทำ

ลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรง (Typology of Violence)

พฤติกรรมความรุนแรงนั้นมีอยู่หลายลักษณะด้วยกัน ดังได้มีการแบ่งลักษณะของการกระทำรุนแรงไว้ดังนี้

คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา (มปป.,: 6) สามารถแบ่งลักษณะพฤติกรรมความรุนแรง ดังนี้ คือ

1. พฤติกรรมความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใด ๆ เป็นอาวุธ มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บต่อร่างกายเล็กน้อย บาดเจ็บสาหัสทั้งที่มีร่องรอย และไม่มี หรือถึงแก่ชีวิต เช่น การตบ ตี เตะ ต่อย บีบคอ ผลัก ขว้างปา ทิ่มแทงการล่ามโซ่กักขัง การจี้ด้วยบุหรี่หรือของร้อน การกรอกด้วยยาพิษ เป็นต้น

2. พฤติกรรมความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึง การกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ ที่มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผลเสียใจ ปวดร้าว กระตบกระเทือนใจ หวาดกลัวหวาดระแวง กังวล ไม่สบายใจ ขาดความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง และหรือเสียสิทธิและเสรีภาพ เช่น การพุดจาหยาบ

กาย ตวาด ตะคอก ตูถูก คำทอเหยียดหยาม การมีนตึงไม่พุดจาด้วยการปล่อยปลละเลย ทอดทิ้ง ปฏิเสธสิทธิที่ควรได้ จำกัดเสรีภาพและความเป็นอิสระในการเลือก เป็นต้น

3. พฤติกรรมความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำในลักษณะลวนลาม คุกคามทางเพศ หรือละเมิดสิทธิทางเพศ เช่น การใช้กิริยาวาจาทะโลม มีเจตนาไปในทางขู้สาว การกี่ยวพาราตี การใช้สายตาโลมเลีย มีเจตนาไปในทางขู้สาว การชักชวนให้มีเพศสัมพันธ์ โดยการข่มขู่ เป็นต้น การทำอนาจาร ข่มขืนกระทำชำเรา และการทำร้ายทางเพศ

4. พฤติกรรมความรุนแรงทางสังคม หมายถึง การปล่อยปลละเลยทอดทิ้ง ไม่ให้ความสำคัญ ไม่สนใจ ขัดขวางความก้าวหน้า ขัดขวางการติดต่อ พบปะกับผู้อื่น เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง บิดามารดา หรือบุตร เป็นต้น

5. พฤติกรรมความรุนแรงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การควบคุมทรัพย์สิน การจำกัดค่าใช้จ่าย ทำให้ผู้ถูกรกระทำดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบาก ขาดปัจจัยการยังชีพ

บุศรินทร์ คล่องพยาบาล (2540 : 18) ได้แบ่งลักษณะพฤติกรรมความรุนแรงไว้ ดังนี้

1. การกระทำรุนแรงทางร่างกาย อันได้แก่ การที่ผู้กระทำรุนแรงกระทำต่อบุคคลอื่น โดยใช้กำลังทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น ตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงระดับรุนแรง เช่นการผลัก ตบ ตี ต่อย ทูบเตะ กระทุบ กระชาก บีบคั้น การกักขังล้ามโซ่ การขว้างปาสิ่งของใส่จนถึงการทำร้ายร่างกายชนิดบาดเจ็บสาหัส ด้วยอาวุธหรือของมีคมต่าง ๆ

2. การกระทำรุนแรงทางจิตใจ อันได้แก่ การที่ผู้กระทำรุนแรงกระทำต่อบุคคลอื่น โดยการแสดงด้วยวาจา ท่าที และการกระทำ เช่น การพุดจาตูกถูก การพุดประชดประชัน คำว่าด้วยคำหยาบคาย ตะคอก ตวาด เปรียบเทียบเป็นสัตว์ ประณามว่าชั่วช้า การพุดข่มขู่ การทำท่าทีโกรธ การทำให้ขายหน้า การแสดงท่าทีเฉยเมย

3. การกระทำรุนแรงทางเพศ อันได้แก่ การที่ผู้กระทำรุนแรงกระทำต่อบุคคลอื่นทางเพศ เช่น การใช้กำลังบังคับบุคคลอื่นให้มีเพศสัมพันธ์กับตนในลักษณะที่บุคคลนั้นไม่ชอบและไม่ต้องการ การบังคับให้บุคคลอื่นขายบริการทางเพศหรือมีเพศสัมพันธ์กับชายหรือหญิงอื่น และการมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลอื่นโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะมีความสุขหรือไม่

4. การกระทำรุนแรงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ผู้กระทำรุนแรงกระทำต่อบุคคลอื่นในลักษณะการบังคับ ข่มขู่ หรือควบคุม การหาาซึ่งรายได้ของบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ของตน และการบังคับให้บุคคลอื่นชดใช้หนี้สินที่ตนเป็นผู้กระทำ

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1997) ได้แบ่งลักษณะของความรุนแรงไว้ในเบื้องต้นเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed Violence) หมายถึง ลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากบุคคลกระทำต่อตนเอง ความรุนแรงกลุ่มนี้ยังสามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภทที่เฉพาะเจาะจงได้ดังนี้

1.1 พฤติกรรมการฆ่าตัวตาย ซึ่งรวมทั้งความคิดฆ่าตัวตาย ความพยายามฆ่าตัวตาย และการฆ่าตัวตายโดยสมบูรณ์

1.2 พฤติกรรมการทำร้ายตนเอง หมายถึง การกระทำให้ตนเองบาดเจ็บและพฤติกรรมทำร้ายตนเองอื่น ๆ ที่มุ่งร้ายต่อตนเองหรือทำให้ตนเองอยู่ในสภาวะเสี่ยงอันตราย แต่ไม่จำเป็นต้องมีผลถึงเสียชีวิต

2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal Violence) หมายถึง ความรุนแรงที่กระทำโดยบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่น ความรุนแรงกลุ่มนี้สามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภทที่เฉพาะเจาะจงได้ดังนี้

2.1 ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว คู่สมรสที่ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะภายในบ้านเท่านั้น ได้แก่ ความรุนแรงต่อเด็ก (Child abuse) ความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา (Intimate partner violence) และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Elder abuse)

2.2 ความรุนแรงในชุมชน หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลภายนอกบ้านที่คุ้นเคยกันหรือเกิดจากบุคคลที่รู้จักกันโดยไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันหรือเกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องกัน หรือคนแปลกหน้า ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากการร่วมกระทำผิดตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (Gang violence) การใช้ความรุนแรงทางเพศ การข่มขืนโดยคนแปลกหน้า (Stranger rape and sexual assault) การใช้ความรุนแรงแบบสุ่มกระทำต่อใครก็ได้ (Random acts of violence) การใช้ความรุนแรงทางกายระหว่างวัยรุ่น (Physical assaults between youths) ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในคูรัค (Dating violence) และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในที่ทำงานหรือโรงงาน เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual harassment) และความรุนแรงสถานพยาบาลคนชรา เช่น การทอดทิ้งไม่ดูแลและการทุบตี

3. ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective Violence) หมายถึง ความรุนแรงที่กระทำโดยกลุ่มบุคคลกลุ่มใหญ่ เป็นความรุนแรงที่เกิดจากรัฐหรือประเทศ ซึ่งอาจเป็นการใช้ความรุนแรงโดยแอบแฝงอยู่ในรูปของการใช้กฎหมายทางสังคม เป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดผลเสียต่อบุคคลและความไม่เท่าเทียมกันหรือเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ เป็นต้น ซึ่งความรุนแรงนี้สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

3.1 ความรุนแรงทางสังคม หมายถึง การใช้ความรุนแรงในประเด็นปัญหาทางสังคม ได้แก่ การกระทำอาชญากรรมการใช้ความรุนแรงที่เกิดจากความเกลียดชังเหยียดผิว หรือเหยียดเชื้อชาติ กลุ่มชน (Hate crimes) การกระทำของผู้ก่อการร้าย (Terrorist acts) หรือการใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มประท้วง (Mob violence)

3.2 ความรุนแรงทางการเมือง หมายถึง การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากสงครามความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงของรัฐ หรือความรุนแรงที่เกิดจากคนกลุ่มใหญ่ ได้แก่ การข่มขืนระหว่างสงคราม และการใช้ความรุนแรงที่มีผลต่อร่างกายและจิตใจในกิจการของสงคราม เช่น การทรมานเชลยทางการเมือง เป็นต้น

3.3 ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้ความรุนแรงโดยคนกลุ่มใหญ่ที่หวังผลทางเศรษฐกิจรวมทั้งกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการล้มเหลวทางเศรษฐกิจ การโจมตีทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลลบด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดการแตกแยกทางเศรษฐกิจ มูลเหตุจูงใจให้เกิดการใช้ความรุนแรงในกลุ่มนี้อาจเกิดจากแรงจูงใจเพียงประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นรวมกันได้ ความรุนแรงตามความหมายที่บัญญัติโดยองค์การอนามัยโลกนั้นเน้นที่เจตนาความตั้งใจหรือจงใจกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่อทั้งตนเอง บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น ทั้งที่เกิดขึ้นในบ้าน ในที่ทำงาน ในชุมชน สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะกระทำต่อเพศหรือวัยใดที่มีผลต่อการบาดเจ็บทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ รวมทั้งการกีดกัน ปิดกั้นสิทธิของบุคคลในด้านต่าง ๆ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรงนั้น ได้แก่

1. พฤติกรรมความรุนแรงทางกาย หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใด ๆ เป็นอาวุธ มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บต่อร่างกาย หรือถึงแก่ชีวิต
2. พฤติกรรมความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึง การแสดงด้วยวาจา ท่าที และการกระทำ เช่น การพูดจาดูถูก การพูดประชดประชัน คำว่าด้วยคำหยาบคายต่อผู้อื่น ทำให้ได้รับความเจ็บปวดทางจิตใจ
3. พฤติกรรมความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำต่อบุคคลอื่นทางเพศอย่างรุนแรง เช่น การใช้กำลังบังคับบุคคลอื่นให้มีเพศสัมพันธ์กับตนในลักษณะที่บุคคลนั้นไม่ชอบและไม่ต้องการ
4. พฤติกรรมความรุนแรงทางสังคม หมายถึง การใช้ความรุนแรงในประเด็นปัญหาทางสังคม ได้แก่ การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากความเกลียดชังเหยียดผิว หรือเหยียดเชื้อชาติ การกระทำของผู้ก่อการร้าย หรือการใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มประท้วง

5. พฤติกรรมความความรุนแรงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้ความรุนแรงโดยคนกลุ่มใหญ่ที่มีการ โจมตีทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการแตกแยก ความล้มเหลว และผลลบด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง

นักจิตวิทยาได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว (แสงสุรีย์ สำอางค์กุล, 2528, หน้า 204-207) ไว้หลายรูปแบบด้วยกัน ดังนี้

1. ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Instinct Theory) แนวความคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดจิตวิเคราะห์ของ ฟรอยด์ ซึ่งเชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกควบคุมด้วยสัญชาตญาณ 2 อย่าง คือ สัญชาตญาณของการมีชีวิต (Eros) เป็นสัญชาตญาณของการมีชีวิตอยู่ และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Thanatos) แนวคิดนี้เชื่อว่า รากฐานของพฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากสัญชาตญาณแห่งความตาย (death instinct) ซึ่งเป็นความต้องการโดยธรรมชาติของมนุษย์ เช่นเดียวกับความหิว กระหาย และความต้องการทางเพศ ซึ่งต้องมีการระบายออกไปด้วยวิธีการใดวิธีหนึ่งโดยตรงหรือทางอ้อม อาจเป็นไปในรูปแบบที่สังคมยอมรับ เช่น การแข่งขันกีฬา หรือในทางที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การทำร้ายร่างกาย ทำลายสิ่งของ เป็นต้น ซึ่ง Lorenz, 1966 (อ้างใน แสงสุรีย์ สำอางค์กุล, 2528, หน้า 204 - 207) มีทัศนะว่า ความก้าวร้าวเกิดจากสัญชาตญาณแต่ Lorenz ไม่ได้ถือว่าความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการทำลายแต่เป็นการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด ความก้าวร้าวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ขาดไม่ได้จะต้องมีการระบายออกมาอาจเป็นลักษณะที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ได้

2. สมมุติฐานความคับข้องใจ - ความก้าวร้าว (Frustration - Aggression) ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้คือ Dollard, Doob, Miller, Mowrer and Sears (1939) ซึ่งได้นำแนวคิดของ ฟรอยด์ มาเป็นพื้นฐานของการศึกษาความก้าวร้าว โดยเชื่อว่า ความก้าวร้าวมีความสัมพันธ์กับความคับข้องใจ พื้นฐานของแนวคิด คือ ความก้าวร้าวเป็นผลจากความคับข้องใจ โดยความคับข้องใจ จะก่อให้เกิดแรงผลักดัน (drive) นำไป สู่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คี๋จี้ ขัดขืน เป็นต้น ความคับข้องใจ ในที่นี้หมายถึง สภาวะที่บุคคลถูกขัดขวางไม่ให้ทำ ไม่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ได้ในสิ่งที่ประสงค์ สมมุติฐานความคับข้องใจ - ความก้าวร้าวจะอธิบายความก้าวร้าวได้อย่างสมบูรณ์จะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนความคับข้องใจ ซึ่งหมายถึง สิ่งเร้าภายนอกตัวบุคคล นอกจากนี้ Berkowitz (1962) ได้เสริมแนวคิดของ Dollard ว่า การเกิดความก้าวร้าว นั้น เกิดจาก

2.1 การตอบสนองทางอารมณ์หรือความโกรธ ซึ่งเป็นผลมาจากความคับข้องใจ ความโกรธเป็นความพร้อมทางสภาวะอารมณ์ที่จะแสดงความก้าวร้าว

2.2 แม้จะมีความพร้อมความก้าวร้าวจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้น

2.3 ต้องนำเอาภาวะกระตุ้นที่เป็นสิ่งเร้าภายนอกมาพิจารณาด้วย

นอกจากนี้ Berkowitz (1983: 1135 - 1144) ได้ศึกษาจากผลงานวิจัย พบว่า ความคับข้องใจเกิดจากสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ด้วย เช่น การลงโทษ เป็นต้นจากสมมุติฐานความคับข้องใจ - ความก้าวร้าวบ่งบอกได้ว่า ความคับข้องใจไม่ได้ทำให้เกิดความก้าวร้าวโดยตรงแต่ความคับข้องใจเกิดจากสิ่งเร้าภายนอกซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ทางสังคม

3. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning) นักจิตวิทยา กลุ่มหนึ่งได้เสนอแนวคิดว่า พฤติกรรมทางสังคมนั้นเกิดจากการเรียนรู้ สำหรับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำนี้ เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของบุคคลจะเปลี่ยนไปเนื่องมาจากผลกรรม (consequences) ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น โดย Skinner (1953 อ้างใน แสงสุรีย์ สำอางค์กุล, 2528, หน้า 204-207) ให้ความสนใจกับผลกรรม 2 ประเภท ได้แก่ ผลกรรมที่เป็นตัวเสริมแรง (reinforcer) ที่ทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่มีการกระทำเพิ่มมากขึ้น และผลกรรมที่เป็นตัวลงโทษ (punisher) ที่ทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำนั้นยุติลง การเรียนรู้ในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในแนวคิดนี้จึงเกิดขึ้น โดยการที่เมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมายที่ต้องการก็เหมือนกับเป็นการเสริมแรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจึงมีการกระทำพฤติกรรมนั้นต่อไปหรือมากยิ่งขึ้น

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) นักจิตวิทยาได้ศึกษาพบว่า พฤติกรรมก้าวร้าว นั้นเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์และการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งมีผู้ศึกษาและให้แนวคิดดังนี้

4.1 การเรียนรู้ทางสังคมของ Sears (1969: 20-21) เชื่อว่า พฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากบิดามารดา สำหรับพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น Sears เชื่อว่าเป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมายหรือเกิดจากแรงจูงใจที่อยู่ในตัวบุคคล และเกิดจากประสบการณ์ การเห็นตัวแบบ และการได้รับแรงเสริม Sears มีทัศนะว่า การอธิบายพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นต้องอธิบายในลักษณะที่เผชิญหน้ากัน ในการอบรมเลี้ยงดูนั้นเด็กต้องเผชิญหน้ากับบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมจะขัดขวางมิให้เด็กไปสู่เป้าหมาย เด็กก็จะเกิดความคับข้องใจและได้ตอบสนองความคับข้องใจอย่างรุนแรง และหากเด็กได้รับการลงโทษเด็กก็จะเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าว ในการพัฒนาความก้าวร้าวของเยาวชนจะเกิดจากสังคมนอกบ้าน เช่น กลุ่มเพื่อน เป็นต้น

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสังคมประกิด กระบวนการสังคมประกิดเป็นกระบวนการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมในความรุนแรง และมาตรฐานของสังคม เพื่อให้บุคคลปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข กระบวนการดังกล่าวกระทำได้ 2 ทาง คือ ทางตรง ได้แก่ การถ่ายทอดทัศนคติและค่านิยมในความรุนแรงโดยการแนะนำสั่งสอน การให้กฎระเบียบอย่างชัดเจน และทางอ้อม ได้แก่ การแสดงแบบหรือให้เด็กเรียนรู้จากตัวแบบ (McCall and Simon, 1982) กระบวนการสังคมประกิดกระทำผ่านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สำหรับในครอบครัวนั้น กระบวนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับลูก หรือเรียกว่า การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญของกระบวนการสังคมประกิด นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูยังหมายถึง การฝึกวินัย ตลอดจนการสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ผู้ที่มีอิทธิพลในการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมในความรุนแรง และมาตรฐานของสังคม คือ บิดามารดา ส่วนกระบวนการสังคมประกิดในกลุ่มเพื่อนนั้น กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อน เด็กจะได้รับทัศนคติ ค่านิยมในความรุนแรง และพฤติกรรมจากเพื่อนเช่นเดียวกับที่ได้รับจากบิดามารดา นอกจากประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูหรือประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนที่ไม่เหมาะสมจะทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวแล้ว การรับรู้ในตัวเองก็มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะพัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับว่าเด็กรับรู้และได้ตอบสนองการอบรมเลี้ยงดูอย่างไร (Serot and Tee van, 1961: 373-379) ถ้าเด็กรับรู้ว่าเป็นบิดามารดาปฏิบัติตนอย่างโหดร้ายไม่ให้ความรักความช่วยเหลืออย่างแท้จริง เด็กก็จะได้ตอบสนองบิดามารดาอย่างรุนแรง หรือถ้าเด็กรู้ว่าเพื่อนในกลุ่มยอมรับพฤติกรรมก้าวร้าวของตนก็จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นอีก

4.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ อัลเบิร์ต แบนดูรา ซึ่งเป็นผู้เสนอว่าพฤติกรรมทางสังคมนั้นเกิดจากการเรียนรู้ พฤติกรรมก้าวร้าวก็เช่นเดียวกันกับพฤติกรรมทางสังคมทั่วไป ซึ่ง (Bandura, 1976: 42 - 58) อธิบายว่า ความก้าวร้าวเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ การเรียนรู้นั้นไม่เพียงแต่เป็นผลจากการได้รับรางวัลหรือการลงโทษเท่านั้น แต่ความสามารถในการเลียนแบบโดยการสังเกตก็เป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยในการเรียนรู้ได้อย่างหนึ่ง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรง มีดังนี้

1. ทฤษฎีสัญชาตญาณ เชื่อว่า รากฐานของพฤติกรรมความรุนแรงเป็นความต้องการโดยธรรมชาติของมนุษย์ เช่นเดียวกับความหิวกระหาย และความต้องการทางเพศ เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ขาดไม่ได้จะต้องมีการระบายออกมาด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง โดยทางตรงหรือทางอ้อม อาจเป็นลักษณะที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ได้

2. สมมุติฐานความคับข้องใจ – ความก้าวร้าว เชื่อว่า ความก้าวร้าวเป็นผลจากความคับข้องใจ โดยความคับข้องใจจะก่อให้เกิดแรงผลักดันไปสู่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

3. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของบุคคลจะเปลี่ยนไปเนื่องมาจากผลที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เชื่อว่า พฤติกรรมทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้ซึ่งความก้าวร้าวเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมทางสังคม เมื่อมีการถ่ายทอดทัศนคติและค่านิยมในความรุนแรงเป็นตัวอย่าง จึงเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต แล้วเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมความรุนแรงนั้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง มีดังนี้

องค์การอนามัยโลก (2545, หน้า 9) กล่าวว่า ความรุนแรง เป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก และมีรากฐานมาจากองค์ประกอบหลายอย่างรวมกัน เช่น ชีววิทยา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ดังนั้น สาเหตุของความรุนแรง จึงเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยร่วมทางสังคม ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมความรุนแรงหรือเพิ่มความเสี่ยงในการกระทำความรุนแรงมีดังนี้ คือ

1. ปัจจัยส่วนตัว และปัจจัยทางชีวภาพ เป็นปัจจัยที่มีผลกับพฤติกรรมส่วนบุคคลที่จะกระทำความรุนแรงหรือตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ได้แก่

1.1 ความผิดปกติทางจิตและบุคลิกภาพ

1.1.1 มีปัญหาทางจิตผู้มีอาการทางจิตที่มีอารมณ์ก้าวร้าวร่วมด้วยจะควบคุมตนเองไม่ได้เมื่อโกรธ

1.1.2 สมองพิการ ทำให้เกิดอารมณ์ก้าวร้าว และควบคุมตนเองไม่ได้

1.1.3 บุคลิกภาพก้าวร้าว ผู้มีบุคลิกภาพก้าวร้าวและขาดการควบคุมตนเองจะกระทำความรุนแรงเมื่อโกรธ ผิดหวังรุนแรง หรือสิ้นหวังสิ้นหนทาง

1.1.4 การใช้สารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติด รวมทั้งสุรา ความรู้สึกตัวจะลดลง สูญเสีย การตัดสินใจ การยับยั้งลดลง ควบคุมตนเองไม่ได้จึงกระทำความรุนแรงได้มาก

1.1.5 มีปัญหาการเบี่ยงเบนทางเพศ นำไปสู่การละเมิดและกระทำผิดทางเพศได้มากขึ้น

1.2 การมีประสบการณ์ความรุนแรง พฤติกรรมความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกเรียนรู้ ความรุนแรงเป็นผลผลิตของสถานการณ์เรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ โดยบุคคลได้รับประสบการณ์ความรุนแรง 2 ทาง คือ

1.2.1 การสังเกต คือ การที่บุคคลได้พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงหรือรับรู้เรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับความรุนแรง

1.2.2 การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรง ในฐานะผู้กระทำความรุนแรง หรือเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรง

จากประสบการณ์ทั้งสอง หรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความรุนแรงโดยการเลียนแบบ คือ การที่บุคคลกระทำเมื่อเห็นการกระทำของผู้อื่น ซึ่งการเลียนแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง

1.3 การศึกษา ขาดการเรียนรู้ทักษะชีวิต เช่น ทักษะชีวิตในการสื่อสาร และการรับฟัง ทำให้บุคคลไม่สามารถสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นได้หรือขาดประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะการปรับตัวเมื่อผิดหวัง เมื่อเผชิญภาวะวิกฤต หรือเมื่อเกิดความขัดแย้ง จะทำให้บุคคลกระทำรุนแรงได้มากกว่าคนอื่นที่ปรับตัวได้

1.4 รายได้ต่ำ ทำให้ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และแออัด

2. ปัจจัยความสัมพันธ์ของบุคคล เช่น ครอบครัว เพื่อน และคนใกล้ชิด

2.1 ครอบครัว มีลักษณะของครอบครัวเดี่ยวหรือโสดเดี่ยว เมื่อเกิดความขัดแย้งในครอบครัวจะขาดบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือหรือไกล่เกลี่ย หรือครอบครัวที่มีภาวะเศรษฐกิจยากจน ขาดแคลน มีหนี้สิน ครอบครัวแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง รู้สึกและยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ เช่น การลงโทษด้วยการตี การใช้วาจาหยาบคายขู่ตะคอกกันเสมอ ฯลฯ และการที่ครอบครัวมีความขัดแย้งสูง

2.2 เพื่อน มีบทบาทเป็นอย่างมากในพฤติกรรมความรุนแรงในวัยรุ่นเพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการการยอมรับในหมู่พวก

2.3 คนใกล้ชิด บุคคลมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของคนที่อยู่ใกล้ชิด เช่น คนใกล้ชิดมีความเคียดแค้นและนิยมการใช้ความรุนแรง หรือการดื่มแอลกอฮอล์ หรือสิ่งเสพติด ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมความรุนแรง

3. ปัจจัยชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นปัจจัยที่จะสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยงของการเกิดความรุนแรง ได้แก่ โรงเรียน ที่ทำงาน เพื่อนบ้าน เป็นต้น สภาพของชุมชน ที่จะนำไปสู่ความรุนแรง เช่น ชุมชนอ่อนแอ มีภาวะการว่างงานสูง ภาวะอาชญากรรมสูง มีแหล่งอบายมุข การระบาดของยาเสพติด สื่อลามกหรือสื่อเน้นความรุนแรง ความหนาแน่นของประชากรในชุมชน

4. ปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นหรือก่อให้เกิดความรุนแรง ได้แก่ มีวัฒนธรรมที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา มีมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การถือระบบเพศชายเป็นใหญ่ สิทธิของพ่อแม่ที่มีต่อสวัสดิภาพของเด็ก มีการสนับสนุนให้ใช้กำลังเกินขอบเขตโดยรัฐ รวมทั้งกลุ่มต่อต้านทางการเมือง ความสะดวกในการซื้ออาวุธ และความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมจากการศึกษาสรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดความรุนแรงนั้นมีตั้งแต่ ปัจจัยส่วนตัว อันเป็นปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเน้นที่กลุ่มบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน พี่น้อง ปัจจัยชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย เพื่อนบ้าน โรงเรียน และปัจจัยทางสังคม โดยเน้นที่ความเชื่อ หรือที่เรียกว่า การถ่ายทอดความรุนแรงผ่านทางความเชื่อของสังคม

องค์การอนามัยโลก (2545, หน้า 14) กล่าวว่า ความรุนแรงที่เกิดโดยวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 10 – 29 ปี เป็นความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่มีความรุนแรงมากจนถึงขั้นเสียชีวิต และไม่ถึงแก่ชีวิต เช่น การต่อสู้โงมตีกัน การข่มขืน การทำลายสิ่งของ รูปแบบของการใช้ความรุนแรงตั้งแต่ ใช้อวัยวะของร่างกาย เช่น การใช้มือต่อยตี ใช้เท้าเตะถีบ หรือใช้อาวุธ เช่น ไม้ มีด ไปจนถึงการใช้ปืน จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการตายก่อนวัยอันสมควร การบาดเจ็บและไร้ความสามารถ ความรุนแรงในวัยรุ่นไม่ได้สร้างความเสียหายเฉพาะกับเหยื่อที่ถูกใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อ ครอบครัว เพื่อน และชุมชนด้วย ความรุนแรงในวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงรูปแบบอื่น ๆ และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่เป็นปัญหาสังคมด้วย ส่วนมากเพศที่ก่อความรุนแรงมักเป็นเพศชาย เกิดขึ้นได้ทุก ๆ ภูมิภาคของโลก

ปัจจัยเสี่ยงของความรุนแรงในวัยรุ่น

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของวัยรุ่น ได้แก่ ธรรมชาติของวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความมุทะลุ ใจเร็ว หุนหัน ก้าวร้าว เป็นต้น ขาดการควบคุมพฤติกรรมที่เหมาะสม ด้อยการศึกษา มีปัญหาขาดการดูแลเอาใจใส่ และมีประสบการณ์ในการทำร้ายผู้อื่น มีเจตคติความเชื่อที่ผิด มีประสบการณ์ถูกทำโทษทางกาย หรือเคยพบเห็นความรุนแรง

2. ปัจจัยครอบครัวและคนใกล้ชิด สิ่งแวดล้อมทางครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ได้แก่

2.1 บิดามารดาผู้ปกครองขาดการดูแลเอาใจใส่ควบคุมตั้งแต่เด็ก และใช้การลงโทษเด็กด้วยความรุนแรง หยาบคาย

2.2 บิดามารดาที่มีความขัดแย้งกัน ครอบครัวขาดความสัมพันธ์ความผูกพันกัน มักมีการทำร้ายกันในบ้าน

2.3 มารดามีบุตรเมื่ออายุยังน้อย

- 2.4 มีประสบการณ์ที่บิดามารดาแตกแยกหรือหย่าร้างกันตั้งแต่วัยเด็ก
- 2.5 คบเพื่อนไม่ดี
3. ปัจจัยชุมชนและสังคม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ได้แก่
 - 3.1 การรวมกลุ่มเป็นแก๊งค์ของวัยรุ่น มีการจัดหาอาวุธปืน ยา และใช้กำลังต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม
 - 3.2 มีสื่อที่ปรากฏให้เห็นความรุนแรงและความก้าวร้าว
 - 3.3 ขาดความร่วมมือประสานงาน และความสัมพันธ์ของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ เป็นชุมชนเมืองใหญ่ที่ต่างคนต่างอยู่ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ชุมชนมีการทำร้ายฆาตกรรมกันสูง มีความยากจน เมืองที่ไม่มีความสงบ จลาจล หรือสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 - 3.4 ประเทศที่มีการปกป้องสิทธิมนุษยชนต่ำความแตกต่างของชนชั้นสูง วัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดความรุนแรง

กก.สค สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (การแยกประเด็นสาเหตุ, <http://www.moomkafae.com>)

ได้อธิบายไว้ว่า

สาเหตุที่เป็นปัจจัยให้นักเรียน นักศึกษาก่อเหตุไม่สงบทั้งในและนอกสถานศึกษามีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาท
 - 1.1 อยู่ในวัยคะนอง เพียงแต่มองหน้ากัน ก็ทำให้เกิดเหตุวิวาทกันขึ้น
 - 1.2 เคยมีสาเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน เมื่อไปพบกันเข้าก็จะยกพวกหรือแอบทำร้ายร่างกายกัน
 - 1.3 การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร ทำให้สถานศึกษาต้องรับนักเรียนจำนวนมากขึ้น
 - 1.4 การจัดงานรื่นเริง
 - 1.5 สาเหตุเรื่องชู้สาวระหว่างสถาบัน
 - 1.6 วัยรุ่นบางกลุ่มปลอมตัวเป็นนักเรียน ไปก่อกวนนักเรียน โรงเรียนหนึ่งเพื่อให้เข้าใจผิดกันหรือขู่กรรโชกทรัพย์
 - 1.7 ยาเสพติด เครื่องคองของเมา สุรา ทำให้ครองสติไม่อยู่
 - 1.8 การทะเลาะวิวาทหรือถูกทำร้ายร่างกายแล้ว คิดว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมือง หรือครูอาจารย์ไม่อาจช่วยเหลือได้จึงทำการแก้แค้นด้วยตนเอง
 - 1.9 อุปกรณ์การเรียนการสอนที่สามารถใช้เป็นอาวุธได้

2. ปัญหาและสาเหตุส่วนตัว

- 2.1 ปัญหาทางด้านครอบครัว รวมทั้งของครูอาจารย์ นักเรียน นักเรียน นักศึกษา
- 2.2 ความคิดคะนองของเด็ก อยากรเด่นอยากดังในทางที่ไม่ถูกไม่ควร
- 2.3 เสพสุรา คมทินเนอร์ ยาเสพติด
- 2.4 ความผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจ
- 2.5 การชิงดีชิงเด่นเกี่ยวกับเรื่องชู้สาว

จากการสำรวจของสวนดุสิตโพล” มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (วันที่ 8-9 มิถุนายน 2546) พบว่า สาเหตุที่ “วัยรุ่น” ก่อความรุนแรง คือ

1. ขาดสติในการยับยั้งชั่งใจ/อยู่ในวัยที่มีอารมณ์รุนแรง
2. ขาดศีลธรรม/ห่างหายจากศาสนาเกินไป
3. ผู้ปกครอง ไม่มีเวลาให้คำปรึกษา/ครอบครัวมีปัญหา
4. การเลียนแบบจากสื่อต่างๆ ที่นำเสนอให้เป็นตัวอย่าง
5. สภาพแวดล้อม/สิ่งแวดล้อมเป็นแรงจูงใจให้เกิดความคึกคะนอง

หนังสือทักษะชีวิต 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สถาบันการศึกษาทางไกล กศน.) สารที่ 5 > หน่วยที่ 3 > ตอนที่ 2 > เรื่องที่ 2.1 ได้กล่าวถึง สาเหตุของปัญหาการติดสารเสพติดและความรุนแรง ไว้ว่า

ปัญหาความรุนแรง มีสาเหตุจาก 3 ปัจจัยต่อไปนี้

1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล

- ความรู้ เจตคติ และความคิดเกี่ยวกับความรุนแรง เช่น เชื่อว่าการใช้กำลังหรือใช้คำพูดรุนแรงทำให้คนอื่นเชื่อฟังทำตาม การตีลูกทำให้ลูกได้ดี ผู้มีศักดิ์ศรีใครมาหยามก็ต้องต่อสู้กันให้แพ้ชนะ ฯลฯ

- ขาดทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะการสื่อสาร การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การจัดการกับความโกรธ การแสดงออกที่เหมาะสม เป็นต้น

- การใช้ยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้คนขาดสติยับยั้ง ควบคุมตัวเองไม่ได้

- เคยเห็นการกระทำรุนแรงหรือเคยเป็นเหยื่อการกระทำรุนแรง

- หาอาวุธได้ง่าย เช่น มีปืนอยู่ในบ้าน เมื่อเกิดอารมณ์โกรธทำให้ก่อความรุนแรงได้ง่าย

ง่าย

2) ปัจจัยจากการเลี้ยงดูของครอบครัว

- ขาดความรักความเข้าใจและการสนับสนุนจากครอบครัว เช่น เมื่อมีปัญหาขาดผู้ใหญ่คอยดูแลให้คำแนะนำช่วยเหลือ
- เติบโตในบ้านที่ใช้ความรุนแรง ทำให้เห็นแบบอย่าง และคิดว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติในสังคม
- การถูกล่วงโทษและเป็นเด็กที่เคยถูกทำร้าย
- มีพ่อแม่หรือพี่น้องที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม

3) ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม

- ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจ สังคมเมืองและความแออัดทำให้คนแข่งขันสูง และเกิดความเครียด
- การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และมีการว่างงานสูงในกลุ่มประชากรอายุน้อย
- อิทธิพลจากสื่อ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ที่แสดงภาพความรุนแรงต่างๆ
- มีมาตรฐานทางสังคมที่สนับสนุนพฤติกรรมความรุนแรง เช่น การที่คนที่มีความรุนแรงไม่ได้รับการลงโทษ ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติในสังคม
- หาอาวุธได้ง่าย

ปัจจัยเสี่ยง

ในที่ประชุมสหวิทยาการ เพื่อป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก ครั้งที่ 4 เรื่อง “พฤติกรรมความรุนแรงในเด็ก” วันที่ 26 สิงหาคม 2546 ได้เสนอความคิดเห็นในเรื่องปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงในเด็กไว้ดังนี้

1. ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว

- สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดความอ่อนแอในระบบครอบครัว
- ปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ปกครองต้องทิ้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวในชนบท เด็กต้องอยู่กับครอบครัวทดแทน คือ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือเครือญาติ
 - แม้ในครอบครัวที่ดูแลตัวเอง แต่ปัญหาทางเศรษฐกิจที่บีบรัด ทำให้ผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอในการดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่สามารถตอบสนองทางอารมณ์และไม่สามารถอบรมสั่งสอนได้เพียงพอ
 - ผู้ปกครองขาดทักษะในการดูแลเด็ก สื่อสารกับเด็กอย่างไม่มีคุณภาพ ลงโทษเด็ก

อย่างไม่เหมาะสม มักเกิดกับครอบครัวที่ฐานะยากจน หรือในผู้ปกครองที่ขาดความรู้ ขาดวุฒิภาวะ ตีดยาเสพติด หรือการพนัน

- การเสียชีวิตของบิดามารดาจากอุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคเอดส์ เป็นเหตุให้เด็กกำพร้า ระบบการรองรับของสังคมยังไม่ตอบสนองเพียงพอ
- การต้องคดีจำคุกของบิดามารดาเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดียาเสพติด ซึ่งรัฐบาลเร่งการจับกวาดล้างผู้เกี่ยวข้อง แต่ไม่มีระบบรองรับเด็กจากครอบครัวที่ถูกจับ
- การหย่าร้างของบิดา มารดา แล้วมีครอบครัวใหม่ เด็กมักจะมีปัญหาเรื่องการปรับตัว และสัมพันธ์ภาพกับครอบครัวใหม่ กลายเป็นการสั่งสมและถ่ายทอดความรุนแรงจากครอบครัวใหม่สู่เด็ก

2. ความอ่อนแอในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโดยสถาบันการศึกษา

โรงเรียนเป็นสถาบันหลักที่ความรู้แก่เด็ก มีส่วนในการขัดเกลาให้เด็กมีความประพฤติดีหรือหันเหสู่การใช้ความรุนแรง มีปัจจัยหลายประการในโรงเรียนที่อาจเป็นตัวก่อพฤติกรรมความรุนแรงให้แก่เด็ก เช่น

- อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน การตั้งกลุ่มเป็นแก๊งค์ สร้างการดูแลนักเรียนนักศึกษาจากสถานศึกษาในกลุ่ม
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่เกิดขึ้นใน โรงเรียน และการจัดกับปัญหาที่ไม่ถูกต้อง
- ปัญหายาเสพติด การพนัน
- บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์กับเพื่อน ครู อาจารย์
- วิธีการว่ากล่าวตักเตือน การทำโทษในโรงเรียน
- สภาพแวดล้อมรอบโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งมั่วสุม เช่น ร้านเกม อินเทอร์เน็ตคาเฟ่ โต๊ะสนุกเกอร์ ร้านพนันบอล ฯลฯ

เมื่อพบเด็กมีพฤติกรรมความรุนแรงแล้ว โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีมาตรการในการจัดการกับกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นระบบ คือ

- ขาดบุคลากรที่สนใจในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและจริงใจ
- ขาดการประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชนของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง
- ขาดการแก้ไขที่เน้นการพัฒนาเด็กให้อยู่ในสังคมได้ แต่มักใช้วิธีการผลักภาระสู่ชุมชนหรือโรงเรียนอื่น โดยการให้ออกจากโรงเรียน
- ขาดงบประมาณและขาดแคลนบุคลากร
- ขาดนโยบายที่ชัดเจนในการการแก้ไขปัญหา

3. ปัจจัยในระดับสังคม

- สังคม/ชุมชน ไม่มีการจัดระเบียบและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก เช่นมีแหล่งมั่วสุมบ่มเพาะความรุนแรง ร้านค้าอาวุธปืน ร้านเกม ฯลฯ
- มีความไม่เสมอภาคในระบบการช่วยเหลือคุ้มครองเด็กและครอบครัวที่มีปัญหาการเลี้ยงดู พื้นที่ยากจน ห่างไกล เช่นในบางจังหวัดไม่มีสถานพินิจ เด็กที่กระทำผิดต้องอยู่ในเรือนจำ
- เมื่อมีการกระทำความรุนแรง ครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องมักตอบสนองต่อปัญหาด้วยการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติในเชิงพัฒนาเด็กและแก้ต้นตอปัญหาแก่เด็ก การทำงานอย่างแยกส่วนและวัฒนธรรมการผลัดภาระนี้ทำให้เด็กกลายเป็นเหยื่อ ดังกรณีศึกษาตัวอย่างที่เกิดขึ้น ครอบครัวโทษเด็ก “เด็กเหลือขอ” โรงเรียนโทษครอบครัว ตำรวจโทษครอบครัว และโรงเรียน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาความรุนแรงในวัยรุ่นเกิดจากปัจจัยห้าประการหลัก ได้แก่ตนเองซึ่งอาจเกิดจากพัฒนาการของช่วงวัย ครอบครัวอันเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพและสังคม โรงเรียน สภาพแวดล้อมทางสังคม สื่อต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงลักษณะ สาเหตุ และที่มาของปัญหาการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่น

ต้นติ ธรรมานนท์ (2541, หน้า 10) ได้กล่าวว่า สาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงมี 5 ประการ คือ

1. ความไร้อำนาจ หรือถูกข่มขู่
2. ความไม่กล้าแสดงออกในครั้งก่อนมีส่วนนำไปสู่ความก้าวร้าวรุนแรงได้ เนื่องจาก
 - 2.1 เมื่อบุคคลไม่กล้าแสดงออกนาน ๆ ปล่อยให้สิทธิและความรู้สึกของตนเองถูกละเมิด ทำให้ต้องเก็บสะสมความโกรธความเจ็บปวดเอาไว้เมื่อถึงจุดหนึ่งที่ทนไม่ได้ก็ยอมแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงออกมา
 - 2.2 บุคคลมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง เนื่องจาก เป็นแนวทางป้องกันตนเองจากการเป็นบุคคลที่ไม่กล้าแสดงออก
 - 2.3 เมื่อบุคคลไม่กล้าแสดงออกต่อผู้มีอำนาจเหนือกว่า ต้องเก็บกดความรู้สึกไม่พอใจ และหาทางไประบายโดยการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงกับบุคคลที่อ่อนแอกว่า
 - 2.4 ความเชื่อผิด ๆ ของบุคคลที่ว่าผู้อื่นไม่มีสิทธิแสดงพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การขอร้อง รวมทั้งเชื่อว่าสิทธิดังกล่าวที่ตนเองก็ไม่มีสิทธิกระทำได้เช่นเดียวกัน ถ้าหากผู้อื่นมาใช้สิทธินั้นกับตนเองบุคคลที่มีความเชื่อผิด ๆ เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะตอบสนองออกไปด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง

3. จากการได้รับประสบการณ์ทางอารมณ์ในอดีต ที่ต้องแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง เพราะความพ่ายแพ้ตนเอง อีกทั้งประสบการณ์ในอดีตนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขเมื่อมีเหตุการณ์ในปัจจุบันคล้ายคลึงกับในอดีต บุคคลนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะตอบสนองออกไปดังเช่นที่ได้กระทำไปแล้ว

4. ความเชื่อมั่นเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง คือ บุคคลมีความเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นวิธีการเดียวที่ใช้ได้ตอบบุคคลอื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมา บุคคลได้รับการเสริมแรงทางบวกจากทางบ้านหรือละแวกบ้านเมื่อแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงแล้ว นอกจากนี้ การที่บุคคลขาดการเรียนรู้ทักษะในการแสดงออกอย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสถานการณ์เฉพาะอย่างอาจทำให้บุคคลนั้นแสดงความก้าวร้าวรุนแรงออกมาได้

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2528, หน้า 215) ได้สรุปสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงไว้ 5 แนวคิดใหญ่ ๆ ดังนี้

1. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นเรื่องของสัญชาตญาณ ซึ่งติดตัวมาตั้งแต่เกิด
2. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นผลของสิ่งแวดล้อมบางอย่าง เป็นที่ยอมรับกันว่าสภาวะแวดล้อมบางอย่าง เช่น อากาศเสีย ความร้อน ระดับเสียงที่ดังเกินขนาด มีผลทางลบต่อพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ แต่การพิจารณาตัวแปรตัวใดตัวหนึ่งเป็นผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงนั้น อาจก่อให้เกิดข้อผิดพลาดได้ง่ายเนื่องจากมีตัวแปรอื่นเกี่ยวข้องด้วย
3. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นผลของการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ทางตรงและทางอ้อม ยังพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงส่วนมาก เป็นผลของการได้รับสิ่งเสริมแรงจากการเลียนแบบ ตัวอย่างที่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงแล้วได้รับรางวัลตอบสนอง
4. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นผลของความคับข้องใจ เนื่องจากเมื่อบุคคลมีอุปสรรคขัดขวางทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทางออกอย่างหนึ่งคือ การแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง

5. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเป็นผลของความกดดันจากกลุ่ม หรือทำตามกลุ่ม
คณะกรรมาธิการกิจการสตรีเยาวชนและผู้สูงอายุวุฒิสภา ปี 2541 ได้สรุปสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคม (บุศรินทร์ คล่องพยาบาล, 2540, หน้า 22) ไว้ดังนี้

1. สาเหตุจากความผิดปกติทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยพบว่าผู้ที่กระทำพฤติกรรมความรุนแรงมักมีปัญหาด้านสุขภาพทางร่างกาย และสมองพิการ ซึ่งมีผลกระทบต่อการใช้ปัญหาทางอารมณ์ และบุคลิกภาพ ทำให้เกิดอารมณ์ก้าวร้าว ควบคุมตนเองไม่ได้ มีอัตมโนทัศน์ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ รู้สึกว่าตนเองไร้ความสามารถ การแสดงออกถึงความรุนแรงจึงอาจ

เป็นการกระทำเพื่อแสดงอำนาจตนเองหรือเนื่องจากภาวะผิดปกติทางด้านจิตใจ เช่น โรคจิต โรคประสาท เป็นต้น

2. สาเหตุด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากภาวะกดดันทางเศรษฐกิจรายได้ไม่พอกับรายจ่าย สภาพการเงินอยู่ในความขาดแคลนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งส่งผลให้สภาวะจิตใจตึงเครียด กลุ้มใจ อารมณ์แปรปรวน จึงอาจแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงทำร้ายบุคคลอื่น

3. สาเหตุด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งค่านิยมในความรุนแรงความเชื่อของสังคมไทยยังขาดความตื่นตัวเรื่องสิทธิมนุษยชนและไม่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกันจะมองว่าเพศชายเป็นเพศแห่งผู้นำอยู่ในฐานะที่มีสิทธิเหนือกว่าเพศหญิง เป็นเหตุให้ผู้หญิงและเด็กถูกระทำรุนแรงหรือเอาเปรียบมากกว่า นอกจากนี้ยังมองว่า ความรุนแรงในครอบครัวเป็นผลจากความผิดปกติของสมาชิกในครอบครัวและการขัดเกลาอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวถือเป็นเรื่องภายในครอบครัว

4. สาเหตุด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าหากชุมชนมีระบบสนับสนุนในชุมชนที่ดี สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมจะนำไปสู่การปรึกษาหารือ ลดความขัดแย้ง และความตึงเครียดได้ รวมทั้งสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ก็เป็นปัจจัยร่วมที่ช่วยเพิ่มหรือลดความรุนแรงในสังคมได้เช่นกัน

สุรีย์ กาญจนวงศ์ (2549) นักจิตวิทยาได้สรุปมุมมองของการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นว่าเป็นพฤติกรรมต่อต้านสังคมรูปแบบหนึ่ง และสะท้อนให้เห็นความอ่อนแอทางสังคม หรือบางทีก็มีผู้กล่าวว่าเป็น โรคทางสังคม (Social disease) โดยพิจารณาสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมไว้ 5 มุมมองด้วยกัน ดังนี้

1. การทำหน้าที่ทางสมอง และต่อมไร้ท่อ ความบกพร่องทางสมองทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมที่ผิดปกติไม่ยอมรับกติกาทางสังคมควบคุมอารมณ์และการกระทำของตนเองไม่ได้ เช่น จากการศึกษาเกี่ยวกับสัตว์ ถ้าสมองส่วนที่เรียกว่า mygdala จะทำให้สัตว์มีความดุร้าย หรือถ้ามีการกระตุ้นสมองส่วนที่เรียกว่า Hippocampus ของแมวจะทำให้แมวมีอาการสับสนและอยู่ไม่สุข เป็นต้น

2. จิตใต้สำนึก แนวคิดกลุ่มนี้เชื่อว่าประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตจะถูกเก็บไว้ในจิตใต้สำนึกและแสดงออกเมื่อเขาเติบโตขึ้น การเลี้ยงดูที่ให้แก่เด็กมีพัฒนาตามขั้นตอนของการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมจะช่วยลดการเกิด “ปม” ในใจที่เด็กจะแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อ “ปม” เหล่านั้นเมื่อเขาโตขึ้น

3. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมภายนอก สื่อตัวแบบในสังคม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมทั้งสิ้น โดยผ่านกระบวนการให้รางวัล และการลงโทษ การวางเฉยกับพฤติกรรมดี ๆ แต่ให้รางวัลกับพฤติกรรมที่ไม่ดี ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างผิด ๆ เช่น การแสดง

ความสนใจต่อเด็กที่ประพาศิผิตผ่านสื่อมวลชน โดยไม่ตั้งใจ อาจทำให้เด็กคิดว่าการกระทำผิดเป็นสิ่งที่ดีสังคมยอมรับ และจะกลายเป็นการเสริมแรงให้เด็กแสดงพฤติกรรมดังกล่าวได้ การให้รางวัลแก่การกระทำที่ดีจึงต้องควบคู่กับการลงโทษการกระทำที่ไม่ดี

4. ความคิด ทำให้เกิดพฤติกรรม การเปลี่ยนความคิดจะช่วยเปลี่ยนพฤติกรรม แนวคิดกลุ่มนี้เชื่อว่า การรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อมเดียวกันของคนเราอาจแตกต่างกัน บุคลิกภาพ ทักษะสติ ความเชื่อ ค่านิยมในความรุนแรงล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทั้งสิ้น

5. มองว่าตัวกำหนดพฤติกรรมได้แก่เป้าหมายในชีวิต มุมมองนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในแง่ดี มนุษย์มีศักยภาพที่จะเจริญงอกงาม มนุษย์มีทางเลือกเพื่อนำไปสู่ความเจริญงอกงาม การกระทำผิดจึงเป็นการเลือกวิธีการที่ไม่ถูกต้องเพื่อ ไปถึงเป้าหมายเพื่อความเจริญงอกงามของตนเอง

ชูชาติ ศิวกาญจน์ (2518, หน้า 318-323) ได้สรุปสาเหตุของการใช้ความรุนแรงในวัยรุ่นไว้ดังนี้

1. สาเหตุทางด้านชีววิทยา นักชีววิทยาเห็นว่าพฤติกรรมฝืนสังคมเกิดจากความผิดปกติทางพันธุกรรม จากการศึกษาวิจัยทางชีววิทยา พบว่าคนที่มีโครโมโซมทางเพศผิดปกติจะก่อปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพจิต เป็นคนเฉื่อยชา ตัวอย่าง เช่น ในเพศหญิงปกติแต่ละเซลล์จะมีโครโมโซมเพศเป็น xx แต่ถ้าเป็นผู้หญิงที่มีโครโมโซมเพศแต่ละเซลล์เป็น xxx หรือในเพศชายที่ปกติแต่ละเซลล์จะมีโครโมโซมเพศเป็น xy แต่ในผู้ชายที่ผิดปกติอาจมีโครโมโซมเพศในแต่ละเซลล์เป็น xyy ซึ่งก็จะทำให้พฤติกรรมของคน ๆ นั้นผิดไป อาจเป็นคนที่มีความผิดปรกติก้าวร้าว ใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจ ใช้อำนาจโดยไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม

2. สาเหตุทางจิต นักจิตวิทยาสนใจพฤติกรรมของแต่ละบุคคล และเห็นว่าการใช้ความรุนแรงอาจเนื่องมาจากการถูกทอดทิ้ง ถูกกีดกัน ความยากจน ทำให้ไม่ได้รับความสมหวังในชีวิต และอาจแสดงออกมาในรูปของการใช้อำนาจรุนแรงเพื่อเอาตัวรอดก็ได้ นักจิตวิทยาเห็นว่า สาเหตุของการใช้ความรุนแรงย่อมเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ เช่น ต้องการที่จะแสดงออกมาเพื่อให้ผู้อื่นเห็นความสามารถของตน ต้องการที่จะแสดงออกเพื่อปิดบังปมด้อยของตนเอง นอกจากนี้โดยสัญชาตญาณของมนุษย์ย่อมต้องการอยู่เหนือเหตุผล และมักจะถือเอาความรุนแรงเป็นบรรทัดฐานในการกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะฆ่ามนุษย์ด้วยกันเมื่อโกรธ ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลายมีสัตว์ที่ฆ่าสัตว์ประเภทเดียวกันไม่มากชนิดนักและที่พบแล้วได้แก่ หนูและมนุษย์ ซึ่งฆ่ากันเองเมื่อโกรธ

3. นักมานุษยวิทยา เห็นว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม เนื่องจากสังคมกำหนดบรรทัดฐานเอาไว้ แต่ด้วยปัจจัยบางอย่างทำให้ผู้คนไม่ยอมปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้น เช่น เนื่องจากสังคมนั้นมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ผู้คนที่อาศัยอยู่มีความแตกต่างกันใน

ด้านเชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ ทำให้ผู้คนไม่อาจยอมรับบรรทัดฐานร่วมกันได้เขาเหล่านั้นจึงรับเอาวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และด้วยเหตุนี้ จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งกันทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหาได้ เช่น อาจใช้กำลังทหารเข้าบังคับการ ไม่ยอมรับความเท่าเทียมกัน เช่น ถือว่าวัฒนธรรมของตนสูงกว่าวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง และมองเห็นหรือถูกอีกกลุ่มหนึ่งว่าเป็นผู้ต่ำต้อยล้าหลังไม่ยอมรับเข้าสังคม ก็อาจเกิดปัญหาการขัดแย้งกัน ได้ ดังเช่นการขัดแย้งกันระหว่างชาวผิวขาวกับชาวผิวดำในสหรัฐอเมริกา อนึ่งสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ ก็เนื่องมาจากความแตกต่างกันในเรื่องวัฒนธรรมย่อยหรือบรรทัดฐานที่แต่ละฝ่ายถือปฏิบัติที่ไม่เหมือนกัน ประกอบกับความแตกต่างในเรื่องถิ่นที่อยู่ เชื้อชาติ และศาสนา

4. ในทางสังคมวิทยา เห็นว่า พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงอาจเกิดจากสื่อมวลชนจากการที่ได้เห็นตัวแบบในการใช้กำลังรุนแรง ทั้งจากการกระทำของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือจากบุคคลอื่น เด็กก็จะได้แบบอย่างเลียนแบบเอาอย่างพฤติกรรมนั้น ๆ นอกจากนั้นการใช้ความรุนแรงอาจเกิดจากการขัดกันทางค่านิยมในความรุนแรง ความขัดแย้งในอุดมการณ์ เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ก็ต้องใช้ความรุนแรง เช่น การเดินขบวนประท้วง การปฏิรูปต่าง ๆ เป็นต้น

รณชัย คงสกนธ์ (2549) ได้จำแนกปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงไว้ดังนี้

1. ระดับบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพอันเป็นผลจากพันธุกรรม การตั้งครรภ์ การคลอด น้ำหนักแรกเกิดต่ำ การเลี้ยงดู ระดับสติปัญญา และความสำเร็จในการศึกษา ความยากจน เคยเห็นหรือเคยถูกทำร้าย มีความภูมิใจในตัวเองต่ำ และมีการใช้สุรา สารเสพติดต่าง ๆ การขาดทักษะการควบคุมอารมณ์

2. ระดับครอบครัว เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวใหญ่อยู่อย่างแออัด การหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ระดับการศึกษาผู้ปกครอง มีทัศนคติในการใช้ความรุนแรงในทางบวก หรือเคยกระทำต่อกัน

3. ระดับเพื่อนบ้านและชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่ยากจน ขาดแคลน แออัด เป็นครอบครัวเดี่ยวไม่ค่อยได้ติดต่อกับสังคมภายนอก มีอัตราการตกงานสูง มีแหล่งสุรา สารเสพติด มีแก๊งในชุมชน เป็นชุมชนที่ไม่ช่วยเหลือไม่ร่วมมือกัน และชุมชนยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติของชุมชน

4. ระดับสังคม ได้แก่ สังคมที่กำลังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ มีการแบ่งชนชั้นเชื้อชาติ วัฒนธรรม มีการจำหน่ายสุรา สารเสพติด รวมทั้งอาวุธต่าง ๆ สื่อต่าง ๆ มักแสดงเรื่องความรุนแรง

นอกจากนี้ในทางอาชญาวิทยา นักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาพฤติกรรมกระทำ ความผิดของผู้ต้องขัง ซึ่งมักจะใช้พฤติกรรมความรุนแรงในการก่ออาชญากรรม โดยอธิบายถึง ปัจจัยในการกระทำ ความผิดของผู้ต้องขังคล้าย ๆ กันใน 4 ปัจจัย (ธีรพล ยุกตะเสวี, 2540 หน้า 27) ไว้ดังนี้

1. ปัจจัยทางชีวภาพและกายภาพจากแนวคิดนี้ Feldman, 1993 (อ้างใน ธีรพล ยุกตะเสวี, 2540, หน้า 27) ได้กล่าวถึงปัจจัยชีวภาพที่เกี่ยวข้องกับการก่ออาชญากรรม ดังนี้

- โครงสร้างของสรีระร่างกาย (Anatomical correlates) เชื่อว่าโครงสร้างของสรีระร่างกายมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความรุนแรงของบุคคล โดยเฉพาะบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายมีความพิการ เช่น แขนขาพิการหรือค้อน เป็นต้น นอกจากนี้โครงสร้างของสรีระร่างกายสามารถบอกลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลได้ อาทิเช่น พวก Endomorphy มีลักษณะอ้วนเตี้ย ชอบกินชอบแสดงออก ส่วนพวก Mesomorphy มีลักษณะแบบนักกีฬามีกล้ามเนื้อมาก เป็นพวกกระตือรือร้น และพวก Ectomorphy มีลักษณะแบบผอมสูง เป็นพวกชอบเก็บตัว

- ความแตกต่างทางเพศ (Sex differences) เชื่อว่าเพศชายจะมีอารมณ์รุนแรง ก้าวร้าว ดังนั้นอาชญากรหรือผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่จะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

- ความผิดปกติของโครโมโซม (Chromosomal abnormalities) พบว่าบุคคลที่มีความผิดปกติทางพฤติกรรมจะมีความผิดปกติของโครโมโซม โดยอธิบายว่า โครโมโซมที่แสดงเพศชายคือ xy ส่วนโครโมโซมที่แสดงเพศหญิงคือ xx ในบุคคลที่มีโครโมโซมเป็น xyy ตัว y ที่เกินมานั้นถือว่าเป็นผิดปกติ ซึ่งพบว่าบุคคลที่มีความผิดปกติของโครโมโซมแบบนี้ มักมีพฤติกรรมผิดปกติด้วย เช่น พฤติกรรมความรุนแรง รักร่วมเพศ เป็นต้น

- การถ่ายทอดทางพันธุกรรม (Genetic inheritance) เชื่อว่าอาชญากรได้รับความโน้มเอียงในทางอาชญากรรมมาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม เช่น บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น

2. ปัจจัยทางจิตวิทยา แนวคิดนี้อธิบายถึง ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก การรับรู้ต่าง ๆ ที่เกิดความขัดแย้ง หรือการได้รับความกระทบกระเทือน ความเครียด แรงจูงใจ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ อันส่งผลให้บุคลิกภาพหรือพฤติกรรมของบุคคลเบี่ยงเบนไป

3. ปัจจัยทางสังคมวิทยาแนวคิดนี้อธิบายในเรื่องโครงสร้างทางสังคม และกระบวนการทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในครอบครัว บรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ค่าครองชีพสูง ภาวะการว่างงาน ความยากจน ซึ่งส่งผลให้คนที่ “ขาดแคลนหรือขาดโอกาส” พยายามหาทางออกเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด จนแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ เช่น พฤติกรรมการใช้ความรุนแรง เป็นต้น

4. ปัจจัยสภาพแวดล้อม กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งทางกายภาพ ทางสังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน เช่น แหล่งเสื่อมโทรม เขตสลัม ชุมชนแออัด มลภาวะต่าง ๆ ซึ่งอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีจะก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ในที่สุด

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง พบว่าสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมความรุนแรงมีสาเหตุมาจากหลาย ๆ ด้าน สรุปได้ว่า

1. สาเหตุจากปัจจัยภายในตัวบุคคล มีดังนี้

1) ความรู้เจตคติและความคิดเกี่ยวกับความรุนแรง เช่น เชื่อว่าการใช้กำลังหรือใช้คำพูดรุนแรงทำให้คนอื่นเชื่อฟังทำตาม

2) ขาดทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะการสื่อสาร การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การจัดการกับความโกรธ การแสดงออกที่เหมาะสม เป็นต้น

3) การใช้ยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้คนขาดสติยับยั้ง ควบคุมตัวเองไม่ได้

4) เคยเห็นการกระทำรุนแรงหรือเคยเป็นเหยื่อการกระทำรุนแรง

5) เพศ โครโมโซม พันธุกรรม โครงสร้างที่ผิดปกติของร่างกาย

2. ปัจจัยจากการเลี้ยงดูของครอบครัว มีดังนี้

1) ปัญหาทางเศรษฐกิจที่บีบรัด ทำให้ผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอ ในการดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่สามารถตอบสนองทางอารมณ์ และไม่สามารถอบรมสั่งสอนได้เพียงพอ

2) ผู้ใหญ่ไม่ได้คอยดูแลให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา ทำให้ขาดความรักความเข้าใจและการสนับสนุนจากครอบครัว

3) ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ผู้ปกครองขาดทักษะในการดูแลเด็ก สื่อสารกับเด็กอย่างไม่มีคุณภาพ ลงโทษเด็กอย่างไม่เหมาะสม

4) การใช้ความรุนแรงในบ้าน ทำให้เห็นแบบอย่าง และคิดว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติในสังคม

5) การหย่าร้างของบิดา มารดา แล้วมีครอบครัวใหม่ ทำให้เด็กมีปัญหาเรื่องการปรับตัว และสัมพันธ์กับครอบครัวใหม่ กลายเป็นการสั่งสมและถ่ายทอดความรุนแรงจากครอบครัวใหม่สู่เด็ก

3. ปัจจัยจากสถานศึกษา มีดังนี้

1) อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน การตั้งกลุ่มเป็นแก๊งค์ สร้างค่านิยมที่รุนแรงในกลุ่ม

2) วิธีการว่ากล่าวตักเตือน การทำโทษของครูในสถานศึกษา

3) สภาพแวดล้อมบริเวณสถานศึกษา เป็นแหล่งมั่วสุม เช่น ร้านเกม อินเทอร์เน็ตคาเฟ่ โต๊ะสนุกเกอร์ ร้านพนันบอล ฯลฯ

4) ความบกพร่องในระบบการบริหารงานของสถานศึกษา

4. ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมทางสังคม

1) อิทธิพลจากสื่อ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ที่แสดงภาพความรุนแรงต่าง ๆ

2) สังคม/ชุมชนไม่มีการจัดระเบียบและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก เช่น มีแหล่งมั่วสุมบ่มเพาะความรุนแรง ร้านค้าอาวุธปืน ร้านเกม ฯลฯ

3) มีมาตรฐานทางสังคมที่สนับสนุนพฤติกรรมความรุนแรง เช่น คนที่มีพฤติกรรมความรุนแรงไม่ได้รับการลงโทษ จึงทำให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติในสังคม

4) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และมีการว่างงานสูงในกลุ่มประชากรอายุน้อย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเครียดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรง

ความเครียดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอกับบุคคลทั่วไปทุกอาชีพ แม้แต่ในกลุ่มของนักเรียนนักศึกษาที่เรียกกันว่า กลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังศึกษาอยู่ ก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ค่านิยมในความรุนแรง สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเครียดได้เสมอ ความเครียดอาจก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มวัยรุ่นเหล่านั้นได้ หากจะพิจารณาในเรื่องที่วัยรุ่นแสดงออกเมื่อเกิดความเครียดน่าจะเป็นอีกเรื่องที่ควรจะต้องกล่าวถึง เพราะวัยรุ่นในปัจจุบันมักแสดงออกในเรื่องของความรุนแรงหรือมักแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรงและยาเสพติดมากกว่าใช้สติ จะเห็นได้จากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ทั่วไปที่มักลงข่าววัยรุ่นใช้กำลังในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ หรือการเสพยาเสพติดและผลที่ตามมาคือ วัยรุ่นเหล่านั้นมักจะก่อความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ มากมายให้กับสังคมและผู้คนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรมที่นับวันจะมีสาเหตุมาจากวัยรุ่นเป็นผู้ก่อเรื่องมากขึ้นทุกวัน การแพร่กระจายของยาเสพติดที่ระบาดหนักในวัยรุ่นจนกลายเป็นปัญหาระดับชาติในปัจจุบัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเสมือนกระจกสะท้อนภาพความตกต่ำทางความคิดของวัยรุ่นในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ความหมายของความเครียด

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเครียด มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความเครียดไว้ดังนี้

Selye (1956, หน้า 53-54 อ้างใน จิราภรณ์ แพร่ต่วน, 2543, หน้า 12) กล่าวว่า ความเครียด หมายถึง ภาวะที่ร่างกายและจิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มาคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกร่างกาย ทำให้ขัดขวางการทำงานการเจริญเติบโตและความต้องการของมนุษย์เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในร่างกายเกี่ยวกับโครงสร้างและปฏิกิริยาทางเคมีเพื่อต่อต้านการคุกคามนั้นทำให้ภาวะร่างกายและจิตใจขาดสมดุล

Selye (1976) มีความเห็นว่า ความเครียดต้องไม่ใช่นามธรรม แต่ต้องสามารถวัดได้ เป็นรูปธรรมและกล่าวไว้ชัดเจนว่า ความเครียดหมายถึง ภาวะทางชีวภาพ ที่แสดงให้เห็นได้ โดยปรากฏการณ์ของกลุ่มอาการเฉพาะ ซึ่งเกิดขึ้นจากปฏิกิริยาตอบสนองทั่วไปของร่างกาย ต่อสิ่งรบกวน ความเครียดมีทั้งคุณและโทษขึ้นอยู่กับวิธีการที่บุคคลตอบสนองหรือจัดการ กับปัจจัยความเครียดนั้น ๆ ถ้าต้องการตอบสนองทางร่างกายเนื่องจากเงื่อนไขที่พึงพอใจ ซึ่งจัดเป็น ความเครียดที่ก่อให้เกิดความอึดอ้อมใจและเพิ่มพูนแรงผลักดันสู่จุดมุ่งหมาย เรียกว่าความเครียด ที่ให้คุณ (Eustress) หากเป็นการตอบสนองทางร่างกายเนื่องจากเงื่อนไขที่ไม่พึงพอใจและเป็น อันตราย ซึ่งอาจเกิดจากความรู้สึกหวาดหวั่น ลนลาน ทำอะไรไม่ถูก การสนองตอบนี้สามารถสร้างความเสียหายให้กับร่างกายได้ เรียกว่า ความเครียดที่ให้โทษ (Distress)

Lazarus and Folkman (1984, หน้า 21 อ้างถึงใน จิราภรณ์ แพร่ต่วน, 2543, หน้า 13) ให้ความหมายว่า ความเครียดเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยที่บุคคลเป็นผู้ที่ประเมินด้วยสติปัญญา (Cognitive Appraisal) ว่าความสัมพันธ์นั้นเกินขีดความสามารถหรือขุมกำลัง (Resource) ที่ตนเองจะใช้ต่อต้านได้ และรู้สึกว่าถูกคุกคามหรือเป็นอันตรายต่อความเป็นสุข

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2541, หน้า 2) ให้ความหมายว่าความเครียด คือ การที่จิตใจของบุคคลตื่นตัวเตรียมพร้อมที่จะเผชิญปัญหาหรือความกดดันอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นซึ่งบุคคลคาดว่าจะเป็นเรื่องยากเป็นเรื่องที่ฝืนใจหรือเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อบุคคลซึ่งบุคคลจะต้องทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจทั้งหมดที่มีอยู่เข้าแก้ไขหรือต่อสู้กับปัญหานั้น

ทัศนยา บุญทอง (2533, หน้า 211) กล่าวว่า ความเครียดเป็นภาวะการณซึ่งเป็นผลกระทบทั้งหมดที่เกิดแก่บุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมเมื่อมีสิ่งทีรบกวน และสิ่งรบกวนนั้น อาจมีสาเหตุจากภายนอกหรือภายในบุคคลก็ได้ภาวะเครียดจึงเป็นอันตรายของความชำรุดทรุดโทรมในร่างกาย และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกไม่สุขสบายและทำให้ร่างกายต้องมีการบวนการตอบสนอง เพื่อปรับหรือแก้ภาวะนั้นให้คืนสู่สภาพสมดุล

มรรยาท รุจิวิทย์ (2548, หน้า 4) ความเครียดเป็นอุปสรรคที่คอยรบกวนสุขภาพจิตใจและร่างกาย ความเครียดเกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นต้องกระทำการที่ฝืนระดับความสามารถปกติ ผลของความเครียดเป็นอันตรายต่อ ตนเอง ครอบครัว และสังคม ความเครียดเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย ตั้งแต่เด็กเล็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ กระทั่งวัยชรา คำว่าความเครียดได้ถูกนำมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน และในวงการสุขภาพมากขึ้นด้วย ความหมายที่หลากหลายตั้งแต่คำศัพท์พื้นฐาน ที่หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่รบกวนการดำเนินชีวิตประจำวัน และระดับ ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวินิจฉัย เพื่อสร้างเสริมป้องกัน บำบัดรักษา และฟื้นฟูสภาพทั้งในบุคคลทั่วไปและผู้มีปัญหาสุขภาพ

ศิริไชย หงส์สงวนศรี (ความเครียดและการจัดการความเครียด, 2546) ได้ให้คำจำกัดความ ของ ความเครียด หรือ “Stress” ว่าหมายถึง อารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดจากบุคคลประเมิน ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและ สภาพแวดล้อมว่าอาจจะมีผลกระทบทางลบต่อสุขภาพของ ตนเอง หรือความขัดแย้งภายในจิตใจที่ทำให้เกิดการเสียสมดุลของจิตใจ และมีการแสดงออกทั้ง ด้านความคิด ความรู้สึก และอาการทางกายที่เกิดจากการตื่นตัวของระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น ใจ สั่น หายใจเร็วกว่าปกติ เป็นต้น ดังนั้นต้นเหตุของความเครียดอาจเป็นผลจากการประเมิน สถานการณ์หรือเหตุการณ์ ภายนอก หรือเกิดมาจากภายในจิตใจของตนเอง เช่น การคาดการณ์ ถ่วงหน้าในทางลบ ความขัดแย้งภายในจิตใจ รวมถึงความขัดแย้งในระดับจิตใต้สำนึก เป็นต้น

วิระ ไชยศรีสุข (2539, หน้า 181) วชิร ไชยจันดี (2541, หน้า 37) และ จิราภรณ์ แพร่ด่วน (2543, หน้า 14) กล่าวว่า ความเครียด หมายถึง ภาวะที่ร่างกายและจิตใจเกิดการตอบสนองต่อสิ่ง ที่มากระตุ้นทั้งภายในและภายนอกร่างกายมีผลทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัวหรือพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรักษาภาวะสมดุลของตนเองไว้ได้

สรุปได้ว่า ความเครียด หมายถึง ภาวะที่ร่างกายและจิตใจตอบสนองต่อสิ่งที่มาคุกคาม จากภายในและภายนอกร่างกายเมื่อบุคคลเผชิญกับความเครียดและแสดงออกทางอารมณ์และความ รู้สึก ได้แก่ หงุดหงิด โกรธง่าย เบื่อ รำคาญไม่มีสมาธิ รู้สึกตนเองไร้ค่าเกิดความเหนื่อยหน่าย ในการปฏิบัติงานหรือแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ แยกตัวออกจากสังคม เฉยเมยเดินตัวเกร็ง และแสดงออกทางร่างกาย ได้แก่ ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ ท้องอืด อาหารไม่ย่อย และปวดเมื่อยที่คอและหลัง เป็นต้น

สาเหตุของความเครียด

สาเหตุของความเครียดหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียด (Stressor) เกิดได้จากสาเหตุหรือ ปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ความเครียดที่เกิดขึ้นนี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล แม้จะมีสาเหตุ เดียวกันแต่ความรุนแรงไม่เท่ากัน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประการ ได้แก่

พื้นฐานทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมในขณะนั้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความมากน้อยของสิ่งที่มากระตุ้น

Brown and Moberg (1980: 170 – 172 อ้างถึงใน จิราภรณ์ แพร่ต่วน, 2543, หน้า 17 - 18) กล่าวถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเครียดในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเครียดที่เกิดจากงานที่ได้รับมอบหมาย (Task – Based Stress) อันประกอบด้วยงานที่ยาก งานคลุมเครือ งานมากเกินไป และจากการประเมินผลในการปฏิบัติงาน (Job Evaluation) หากงานที่ปฏิบัติหรือรับผิดชอบอยู่ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้เมื่อมีการวิจัยแล้วออกมาไม่ดีอาจก่อให้เกิดความเครียดได้

2. ความเครียดที่เกิดจากบทบาท (Role – Based Stress) เป็นความเครียดเนื่องมาจากความคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่องานพฤติกรรมการทำงานของตนความคาดหวังเหล่านี้ทำให้เกิดความเครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีสัมพันธภาพไม่ดีต่อกัน

3. สิ่งแวดล้อมด้านสังคม (Social Environment) ได้แก่ สถานที่แออัด การขาดอิสระการมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล เป็นต้น และสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ ความร้อน ความเย็น ที่มีผลต่อร่างกายและสุขภาพของบุคคล

4. ชีวิตส่วนตัว (Personal Life) ได้แก่ ลักษณะอุปนิสัยส่วนบุคคล เช่น เป็นคนวิตกกังวลหรือลักษณะครอบครัวและปัญหาในครอบครัว

Farmer and others (1984, หน้า 20 – 24 อ้างถึงใน จิราภรณ์ แพร่ต่วน, 2543, หน้า 18) ได้แบ่งสาเหตุของการเกิดความเครียด ไว้ดังนี้

1. สาเหตุจากตัวบุคคล (Personal Source) เป็นสาเหตุที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของบุคคล ได้แก่ โครงสร้างบุคลิกภาพ ประสบการณ์ในชีวิต อัตมโนทัศน์ของบุคคล (Self Concept) สุขภาพและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะของปัจเจกบุคคล

2. สาเหตุจากเงิน (Financial Source) เป็นสาเหตุที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เช่น รายได้ สภาพทางการเงิน ความสามารถในการจัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย รวมทั้งการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสถานภาพทางการเงินที่ควรจะเป็น

3. สาเหตุจากสัมพันธภาพ (Relational Source) เป็นสาเหตุที่เป็นผลมาจากการปะทะสังสรรค์ (Interaction) กับคนอื่น ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน คู่สมรส เพื่อน

4. สาเหตุจากอาชีพการงาน (Occupational Source) เป็นสาเหตุที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในการทำงานและการดำเนินชีวิต ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกและประสบการณ์ในอาชีพปัจจุบัน รวมถึงการคาดหวังในอนาคต

สุจิต สุวรรณชีพ (2531, หน้า 20) กล่าวว่า สิ่งใด ๆ ก็ตามที่รบกวนหรือมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคล ความเจ็บป่วย ความสูญเสีย และความทุกข์สร้างความกดดันต่อจิตใจ ทำให้กลไกการปรับตัวของร่างกายต้องทำงานเพื่อขจัดภาวะเครียดนั้น ๆ สาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดมักไม่ได้เกิดจากรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุมาจากความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของแต่ละคนเริ่มตั้งแต่ประสาทสัมผัสรับความรู้สึกแล้วส่งต่อไปที่สมองซึ่งจะรับรู้และแปลผลออกมาเป็นความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ซึ่งอาจแบ่งสาเหตุของความเครียด ออกได้เป็น 3 ทางใหญ่ ๆ คือ

1. สาเหตุทางร่างกาย ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ
 2. สาเหตุทางจิตใจ ได้แก่ ความไม่สมหวัง ความขัดแย้งภายในจิตใจ ความคับข้องใจ การสูญเสียสิ่งที่มีค่า หรือสิ่งที่รัก
 3. สาเหตุทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในครอบครัว บทบาทหน้าที่การทำงานที่ทำอยู่
- อัมพล สุอำพัน (2533, หน้า 91 – 92 อ้างถึงใน จิราภรณ์ แพร่ต่วน, 2543, หน้า 19) แบ่งสาเหตุของความเครียดออกเป็น 2 สาเหตุ ดังนี้

1. สาเหตุภายใน หมายถึง ความเครียดที่เกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มาจากตัวบุคคล แบ่งเป็น

- 1.1 สาเหตุทางร่างกาย เป็นภาวะบางอย่างของร่างกายที่ทำให้เกิดความเครียดที่ยังไม่รุนแรงถึงขั้นเป็นโรค หรือป่วยเป็นโรคก็ได้ บางคนเรียกว่า “ร่างกายเครียด” ซึ่งจะมีผลกระทบไปยังจิตใจด้วย เพราะร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ เช่น ความเจ็บป่วยทางร่างกาย ภาวะติดสุราหรือยาเสพติด เป็นต้น

- 1.2 สาเหตุทางจิตใจ เช่น อารมณ์ไม่ดีต่าง ๆ ได้แก่ ความกลัว ความโกรธ ความวิตกกังวล ความเศร้า อารมณ์เหล่านี้บางคนเรียกว่า “อารมณ์เครียด” หรือความรู้สึกสูญเสียชื่อเสียงความคับข้องใจ ความไม่พอใจ ความรู้สึกบีบคั้น ความทุกข์ใจ ความรู้สึกหมดความภาคภูมิใจหรือบุคลิกภาพบางชนิดทำให้เกิดความเครียดได้ง่าย เช่น ก้าวร้าว (Aggression) เจ้าระเบียบ (Perfectionist) ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ (Poor Emotional Control) ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ (Dependence) เป็นต้น

2. สาเหตุภายนอก หมายถึง สาเหตุต่าง ๆ นอกตัวบุคคล ได้แก่
 - 2.1 การสูญเสียสิ่งที่รัก เช่น คนรัก ของรัก ทรัพย์สิน หน้าที่การงาน
 - 2.2 การเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น การเข้าโรงเรียนครั้งแรก การทำงานครั้งแรก การแต่งงานใหม่ การมีบุตรคนแรก วันหยุดประจำเดือน เป็นต้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ก็เป็นสาเหตุของความเครียดชนิดหนึ่ง เช่น การย้ายบ้าน การย้ายงาน เป็นต้น

2.3 ภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยมนุษย์สร้างขึ้น หรือภัยธรรมชาติ เช่น ถูกขู่ทำร้ายร่างกาย น้ำท่วม ไฟไหม้บ้าน ภาวะดังกล่าวทำให้เกิดความกดดันทางจิตใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเครียดอย่างรุนแรงได้

2.4 การทำงานชนิดที่ทำให้เกิดความเครียด เช่น งานในตำแหน่งสูง งานเสี่ยงอันตราย เช่น ตำรวจ นักบิน แพทย์ เป็นต้น

2.5 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ยากจน เป็นหนี้สิน ฯลฯ

2.6 สภาพสังคมเมือง เช่น ที่อยู่แออัด การจราจรติดขัด อากาศเป็นพิษ ชีวิตที่ต้องแข่งขัน ฯลฯ

สาเหตุของความเครียดที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าการเกิดความเครียดนั้นมากสาเหตุใหญ่ ๆ 2 ประการ คือ

1. สาเหตุจากตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ ประสบการณ์ในชีวิต ความคับข้องใจ บุคลิกภาพความรู้ สึกสูญเสียและความรู้สึกผิด ความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายและอื่น ๆ
2. สาเหตุภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ ปัญหาจากอาชีพการงานปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาความยากจน และสภาพสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงในชีวิต และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและแวดล้อมบุคคลนั้น

ผลกระทบจากความเครียด

ไกรสิทธิ์ นฤชต์พิชัย (2552) กล่าวว่า ปัญหาต่อตนเองที่เกิดจากความเครียดเป็นไปได้ทั้งการเจ็บป่วยทางกายและทางใจ ความเครียดสามารถส่งผลต่อการเจ็บป่วยทางกายได้ทุกระบบ และมีผลแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เพราะจุดอ่อนในร่างกายของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนมีอาการปวดศีรษะ วิงเวียน คลื่นไส้ อาเจียน ใจสั่น หายใจไม่อิ่ม อ่อนเพลีย ปวดหลัง ปวดข้อ ปวดท้อง โรคกระเพาะ โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง รวมไปถึงระบบภูมิคุ้มกันทางโรคลดลง คนเรากล้าเครียดมาก ๆ ภูมิคุ้มกันของร่างกายทำงานได้ไม่ดี ร่างกายก็มีโอกาสติดเชื้อได้ง่าย และมีการศึกษาจำนวนมากพบว่า คนที่มีความเครียดสะสมเรื้อรังเป็นระยะเวลายาวนาน มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งสูง นอกจากผลกระทบทางด้านร่างกายแล้ว จิตแพทย์ระบุว่า ยังมีผลกระทบต่อจิตใจอีกด้วย เพราะคนที่มีความเครียดนาน ๆ ไม่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตได้ ก็จะเกิดความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง ถ้าเป็นระยะเวลานานก็อาจป่วยเป็นโรคซึมเศร้า ไม่สามารถทำงาน รับผิดชอบครอบครัวและชีวิตประจำวันได้บางรายอาจจะรุนแรงถึงขั้นฆ่าตัวตาย ซึ่งเราพบเห็นเป็นข่าวจากสื่อเป็นประจำ

ผลกระทบของความเครียด นอกจากจะมีต่อตัวเองแล้ว ผลต่อคนรอบข้างก็มีไม่น้อย คนที่มีความเครียดสะสม มัก จะมีอาการหงุดหงิด ฉุนเฉียวได้ง่าย ทำให้บรรยากาศในครอบครัว หรือที่ทำงาน ไม่ดี คนรอบข้างพลอยเครียดและไม่มีความสุขตามไปด้วย และในหลาย ๆ ราย ความอดทนต่อความขัดแย้งต่าง ๆ จะลดลงและมักใช้วิธีแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงหรือทำร้ายผู้อื่น ทำให้เกิดเหตุเศร้าสลดใจติดตามมา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1 (2551) ได้กล่าวไว้ว่า หากจะพิจารณาในเรื่องที่วัยรุ่นแสดงออกเมื่อเกิดความเครียดน่าจะเป็นอีกเรื่องที่ควรจะต้องกล่าวถึง เพราะวัยรุ่นในปัจจุบันมักแสดงออกในเรื่องของความรุนแรงหรือ มักแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรงและขาดสติมากกว่าใช้สติ จะเห็นได้จากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ทั่วไปที่มักลงข่าววัยรุ่นใช้กำลังในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ หรือการเสพยาเสพติดและผลที่ตามมาคือ วัยรุ่นเหล่านั้นมักจะก่อความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ มากมายให้กับสังคมและผู้ คนรอบข้าง ไม่ว่าจะปัญหาอาชญากรรมที่นับวันจะมีสาเหตุมาจากวัยรุ่นเป็นผู้ก่อเรื่องมากขึ้นทุกวัน การแพร่กระจายของยาเสพติดที่ระบาดหนักในวัยรุ่นจนกลายเป็นปัญหาระดับชาติ ในปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเสมือนกระจกสะท้อนภาพความตกต่ำทางความคิดของวัยรุ่นใน ยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบจากความเครียด พอสรุปได้ว่า ผลกระทบของความเครียดที่มีต่อตนเองนั้นมีทั้งผลกระทบทางร่างกายซึ่งทำให้ร่างกายเกิดการเจ็บป่วยในทุกระบบ และผลกระทบทางจิตใจ ทำให้เป็น โรคทางจิต นอกจากนั้นการเกิดความเครียดยังส่งผลกระทบต่อผู้อื่นด้วย ทำให้เกิดความเครียดและไม่มีความสุขตามไปด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยมในความรุนแรง

ความหมายของค่านิยม

ค่านิยมเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาสังคมซึ่งถูกนำไปศึกษาในหลายสาขาวิชาจนกล่าวได้ว่า ค่านิยมเป็นแนวคิดร่วมในสาขาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ เพื่อนำมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสังคม ซึ่งมีนักวิชาการและนักทฤษฎีได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้อย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

จตุรรัตน์ เอื้ออำนวย (2529, หน้า 2, 14) กล่าวถึง “ค่านิยม” ว่าเป็นความเชื่อที่ฝังลึกในจิตใจ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคมและกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมให้ดำเนินไปในแนวทางที่พึงปรารถนาของสังคม

โสภณัท นุชนาถ (2539) ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า คำว่าค่านิยมมาจากคำว่า ค่า (คุณค่า) บวกกับคำว่า นิยม ก็หมายความว่า สิ่งนั้น ๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าได้รับความนิยมชมชอบจากบุคคลหรือสังคม สิ่งเหล่านั้นอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ค่านิยมของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลจะพิจารณาตัดสินใจใด ๆ ด้วยค่านิยมของตนเองที่มีอยู่

สุพัตรา สุภาพ (2541, หน้า 22) กล่าวถึง “ค่านิยม” ว่าเป็นสิ่งที่กลุ่มสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ากระทำ หรือเห็นว่าถูกต้อง ค่านิยมจึงเสมือนหางเสือเรือที่จะนำเรือไปในทิศทางต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ ค่านิยมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อสภาพของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปจนไม่สามารถรักษาไว้ได้ ค่านิยมอย่างใหม่ก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่ซึ่งปัจจุบันมีค่านิยมที่มีการย้าผิด ๆ กันในหลายเรื่อง เช่น ย้าในเรื่องอำนาจ เรื่องวัตถุ มากกว่าทางจิตใจ บุคคลจึงถูกบีบบังคับให้พยายามไขว่คว้าในสิ่งที่ตนเองหวัง

อมรา พงศาพิชญ์ (2540, หน้า 26) กล่าวว่า “ค่านิยม” คือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่สมาชิกในสังคมส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าถูกต้องดีงามหรือมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติในสังคม

งามพิศ สัตย์สงวน (2543, หน้า 54) กล่าวถึง “ค่านิยม” ว่า คือ มาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในทางสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่าคนก็อยากมีอยากเป็นอยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคม ทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

Rokeach (1957, หน้า 55 อ้างใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2529) กล่าวว่า “ค่านิยม” คือ ความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร เชื่อว่า วิธีปฏิบัติบางอย่างหรือเป้าหมายของชีวิตบางอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ตัวเองหรือสังคมเห็นดี เห็นชอบ สมควรจะยึดถือ หรือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติ หรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่นและอาจจะตรงข้ามกับคนส่วนใหญ่ก็ได้ ค่านิยมเป็นการจัดอันดับของความชอบ ค่านิยมมีทั้งด้านบวกและด้านลบถ้าเป็นค่านิยมด้านบวกถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าเป็นค่านิยมด้านลบหมายความว่า เป็นสิ่งที่ไม่ดี

Homas (1961, หน้า 3 อ้างใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2529) กล่าวถึงค่านิยมทางสังคมในเชิงนามธรรมว่า สิ่งต่าง ๆ ในทางนามธรรมที่สังคมหรือกลุ่มวัฒนธรรมกำหนดค่า มูลค่า หรือความสำคัญให้ค่านิยมเป็นเสมือนเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งสมาชิกในสังคมไม่เพียงแต่จะยึดถือร่วมกันเท่านั้น ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิกภาพและผลประโยชน์ของส่วนรวม และมีอารมณ์ผูกพันด้วยอย่างลึกซึ้งเพราะเป็นสิ่งสำคัญ บางคนถือว่าค่านิยมทางสังคมเป็นวิถีทางปฏิบัติและความเชื่อที่ประกอบกันขึ้นเป็นความรู้สึกถึงเอกลักษณ์ของสังคม หรือวิถีทางการดำเนินชีวิต

Scott (1965, หน้า 3 อ้างใน จูทาร์ตัน เอื้ออำนวย, 2529, หน้า 15 - 16) กล่าวว่าค่านิยมเป็นความคิดรวบยอดของบุคคลซึ่งใช้ประเมินผลความดี ความชั่ว ความผิด ความถูก ความปรารถนา ความไม่พึงปรารถนา จะมีอิทธิพลต่อการเลือกปฏิบัติและจะมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคล

Ginzberg (1966, หน้า 73 อ้างใน พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539) เชื่อว่า “ค่านิยม” เป็นหลักที่บุคคลสรุปแล้วเพื่อใช้กับตนเอง ค่านิยมเหล่านี้ช่วยในการเลือกและจัดระเบียบสิ่งให้เลือก ซึ่งบุคคลจะต้องพบในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต เนื่องจากแต่ละคนมีค่านิยมหลายอย่าง คนเราจึงจัดค่านิยมเหล่านี้เป็นระบบจากสูงสุดไปยังต่ำสุด

Cruichfield (1966, หน้า 102 อ้างใน พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539) กล่าวว่า ค่านิยมคือสิ่งที่บุคคลหรือสมาชิกในสังคมยึดถือ และยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายมีความสำคัญสำหรับตนเองและบุคคลจะยอมรับเอาเป็นเป้าหมายมาตรฐาน ละอุดมคติในชีวิตของตนค่านิยมยังสามารถเปลี่ยนจุดหมายในชีวิตของบุคคลได้ด้วยเพราะค่านิยมเป็นความเชื่อถือเกี่ยวกับสิ่งที่ดีที่ชอบสิ่งที่ไม่ดีหรือไม่ชอบ

Crutchfield (1969, หน้า 102 อ้างใน พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539) กล่าวถึง ค่านิยมว่าเป็นความเชื่อเกี่ยวกับว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาหรือสิ่งที่ไม่ดี ค่านิยมจะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคม และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกันอย่างกว้างขวาง บุคคลใดยอมรับเป็นของตน ค่านิยมนั้นก็จะเป็นเป้าหมายในชีวิตของบุคคลนั้น

Rokeach (1969, หน้า 124 อ้างใน สุพัตรา สุภาพ, 2541) ได้ให้ความหมายของคำว่าค่านิยมว่า หมายถึงรูปแบบของความเชื่อที่แต่ละคนยึดถืออยู่ว่าแต่ละคนควรปฏิบัติตนอย่างไร หรือสิ่งใดมีคุณค่า ไม่มีคุณค่าค่านิยมแตกต่างจากเจตคติและความเชื่อ เพราะค่านิยมมิได้เกี่ยวข้องกับสิ่งของบุคคล หรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งเฉพาะอย่าง แต่ค่านิยมสัมพันธ์กับทุกสิ่ง โดยทั่วไปและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล

Henry E Garrett (1976 อ้างใน สุพัตรา สุภาพ, 2541) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลปรารถนาเมื่อค่านิยมเกิดเป็นพฤติกรรมได้ตอบกับบุคคลหรือสังคมใด เราเรียกว่า ความต้องการ ตามความรู้สึก โดยทั่วไปแล้วจะรู้สึกว่ค่านิยม เป็นสิ่งที่มาก่อนความต้องการค่านิยมเป็นเสมือนสิ่งนำทางให้แก่ความต้องการ เมื่อบุคคลต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เพราะว่า สิ่งนั้นเป็นค่านิยมของเขาบุคคลแต่ละคนจะวางค่านิยมของตนไว้ ซึ่งค่านิยมที่วางไว้นั้นอาจจะเกิดขึ้นจากการนึกคิดขึ้นมาเอง หรืออาจจะเกิดขึ้นจากการที่เขาหมายใจเอาไว้

Fraenkel (1977, หน้า 6 อ้างใน สุพัตรา สุภาพ, 2541) ได้ให้ความหมายของค่านิยมว่า ค่านิยมเป็นความคิดหรือความคิดรวบยอดในสิ่งที่เราเห็นว่ามีความสำคัญต่อชีวิตเราเมื่อบุคคลมีค่านิยมในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั้นแสดงว่าเขาเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น

สิ่งที่ก่อให้เกิดค่านิยม

ดั่งที่ พรพิมล เกียรติภากรินทร์ (2539, หน้า 204-205) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. ครอบครัว เป็นสถาบันที่สำคัญในการกำหนดค่านิยม เนื่องจากเด็กจะได้รับค่านิยมจากผู้ใหญ่เป็นส่วนมาก โดยเฉพาะกับพ่อแม่เพราะพ่อแม่ใกล้ชิดกับลูกการอบรมสั่งสอนสิ่งต่าง ๆ เป็นไปทีละเล็กละน้อยทุกวัน สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปในจิตใจของเด็กเป็นการซึมซับรับค่านิยมของพ่อแม่ไปโดยปริยาย ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ขาดความผูกพันกับพ่อแม่จะมีโอกาสน้อยที่จะเรียนรู้ค่านิยมและมาตรฐานของพฤติกรรมเด็กจะไม่มีพัฒนาการในการรู้จักบังคับตัวเองและจะมีนิสัยก้าวร้าว มีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

2. โรงเรียน ครูอาจารย์คือบุคคลที่ปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่เด็กโดยที่ครูจะเน้นการปลูกฝังให้เด็กมีค่านิยมที่สังคมยอมรับ เช่น อุทิศตน คุณธรรม ครูสามารถถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ ได้ง่าย เพราะเด็กจะเชื่อฟังครูเป็นพื้นฐาน และต้องการเลียนแบบครูที่ตนรักและศรัทธา

3. สังคม อิทธิพลของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมของเด็ก เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อเพื่อพ่อแม่ และการยิ้มแย้มแจ่มใสของคนในสังคมซึ่งกลายเป็นลักษณะนิสัยประจำชาติของคนไทย จะเห็นได้ว่าสิ่งที่กำหนดค่านิยมของคนไทยทั้งในระดับที่กว้างและระดับที่แคบ มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมให้มีความเหมือนและแตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ของแต่ละคน

การสังเกตค่านิยมของบุคคล

ในการที่เราจะทราบว่าบุคคลมีค่านิยมต่อสิ่งใดนั้นเรามีแนวทางที่จะดูได้จากสิ่งที่ต่อไปนี้

1. ดูจากสิ่งที่บุคคลนั้นต้องการ ในชีวิตประจำวันของเขา เขาต้องการอะไร เขาเลือกใช้อะไร เลือกทำอะไร เพราะสิ่งที่เขาเลือกทำ เลือกใช้ หรือสิ่งที่เขาต้องการนั้น พอจะคาดคะเนได้ว่าเขานิยมในสิ่งนั้น ๆ

2. ดูจากการความสนใจของเขา คนเราแต่ละคนย่อมมีทิศทางแห่งความสนใจไม่เหมือนกัน ถ้าส่วนใหญ่เขาสนใจอะไรก็มีแนวโน้มได้ว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

3. ดูได้จากการแสดงออกของเขา จากคำพูด เช่น คำพูดที่ว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี ความประพฤติอย่างนั้นน่าเกลียด การแต่งกายอย่างนั้นน่าชม การกระทำอย่างนั้นน่านับถือ เป็นต้น

4. ดูได้จากการคิด เขียน ซึ่งจะเป็นแนวคิด อุทิศตน หรือ รสนิยม สิ่งเหล่านี้พอจะเป็นแนวทางในการพิจารณาค่านิยมของบุคคลได้เช่นกัน

ประเภทของค่านิยม

ถ้าเราจะแบ่งค่านิยม โดยพิจารณาจากหลักคุณธรรม จริยธรรมจะได้ ค่านิยม 2 ประเภท คือ

1. ค่านิยมดี (กุศลธรรม หรือ บุญ) หมายถึงการกระทำต่าง ๆ รวมทั้งความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นไป เพื่อความไม่เห็นแก่ตัว ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ และจรรโลงให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข มีความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลไม่มีการข่มเหง กดขี่เบียดเบียนกัน

2. ค่านิยมไม่ดี (อกุศลธรรม หรือ บาป) มีความหมายในทางตรงกันข้ามกับค่านิยมดี กล่าวคือ หมายถึงการกระทำต่าง ๆ รวมทั้งความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นไป เพื่อความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงผู้อื่น ก่อให้สังคมเกิดช่องว่าง แห่งความเป็นอยู่

ลักษณะของค่านิยม

สุนทรী โคมินและสนิท สัมครการ (อ้างใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2529, หน้า 15 - 16) กล่าวถึงค่านิยมว่ามีลักษณะหรือธรรมชาติที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมมีลักษณะยั่งยืนถาวร ลักษณะของความยั่งยืนถาวรหรือความคงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายของค่านิยม เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งทำให้มีลักษณะประจำกลุ่มหรือประจำชาติเกิดขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าค่านิยมจะถาวรจนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เลย

2. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญซึ่งกันและกัน การเจริญเติบโตของบุคคลจะมีประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งจะมีในแต่ละสถานการณ์หนึ่ง ด้วยเหตุนี้เมื่อบุคคลนั้นมีโอกาสประสบกับค่านิยม ที่ไม่สอดคล้องกันและต้องเลือกค่านิยม อันหนึ่งอันใด เขาจะเลือกตามสิ่งที่เขาได้รู้เห็นมา ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่มักไม่แตกต่างจากกลุ่มมากนัก นั่นหมายความว่าระบบค่านิยมของบุคคลนั้นมีส่วนในการ สะท้อนภาพของวัฒนธรรมกลุ่มที่เขาอยู่

3. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ ที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำ เป็นรากฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ ความเชื่อดังกล่าวมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1.1 ค่านิยมมีลักษณะเป็นความระลึกรู้ (Cognitive) คือ รู้ในทางที่ถูกของการปฏิบัติงาน หรือ รู้ในเป้าหมายที่ถูกต้องในชีวิตที่พยายามฝ่าฟัน

1.2 ค่านิยมมีลักษณะเป็นความรู้สึกสัมผัส (Affective) คือ บุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวกับค่านิยมนั้น คือ ความชอบหรือเกลียดค่านิยม เป็นต้น

1.3 ค่านิยมมีลักษณะเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม (Behavioral) เป็นตัวแทรกซ้อนที่นำไปสู่พฤติกรรมเมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดการกระทำขึ้น

จากนิยามดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า “ค่านิยม” คือ แนวคิดหรือแนวปฏิบัติที่สมาชิกในกลุ่มของสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การกระทำ หรือมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติในสังคมหรือในกลุ่ม ณ เวลาใด เวลาหนึ่ง หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นความเชื่อหรือทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ดีคุณค่าเอาไว้หรือที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการถ่ายทอดต่อสู่ชนรุ่นหลังผ่านการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งค่านิยมอาจจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อสังคมมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยสิ่งที่ทำให้เกิดค่านิยมขึ้น ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และสังคม เป็นต้น และค่านิยมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ค่านิยมดี ซึ่งหมายถึง การกระทำต่าง ๆ รวมทั้งความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อความไม่เห็นแก่ตัว ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ค่านิยมไม่ดี หมายถึงการกระทำต่าง ๆ รวมทั้งความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อความเห็นแก่ตัว เหวี่ยงเอาเปรียบ ก่อให้สังคมเกิดช่องว่าง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการอารมณ์

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการแสดงออกเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งการแสดงอารมณ์และการตีความอารมณ์ อาจทำโดยวิธีการลดขนาดอารมณ์ที่แสดงออก ทำให้เกิดอารมณ์บางอย่างขึ้น หรือรักษาอารมณ์บางอย่างเอาไว้ วิธีการที่เน้นการตอบสนองทางอารมณ์ในลักษณะดังกล่าวสามารถทำหน้าที่เป็นตัวควบคุมทางสังคมและทำให้เด็กยังคงสามารถแสดงอารมณ์ให้สอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของตน อย่างไรก็ตาม ยังคงขึ้นอยู่กับบริบทในการตีความอารมณ์และลักษณะเฉพาะบางอย่างของแต่ละสถานการณ์ด้วย รวมทั้งบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์ นอกจากนี้การจัดการทางอารมณ์จะช่วยให้เด็กไม่ถูกกระตุ้นมากเกินไป เพราะเด็กสามารถใช้ความพยายามจัดการความเข้มของอารมณ์ การกอดตัวของอารมณ์ปริมาณที่น้อยที่สุดของสิ่งกระตุ้นซึ่งสามารถทำให้เกิดการตอบสนองขึ้นได้หรือสิ่งที่แอบแฝงในแต่ละอารมณ์เมื่อแสดงออกเด็กทำได้แม้แต่การเปลี่ยนอารมณ์ที่จะแสดงออก ความพยายามเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อสภาวะแรกเริ่มที่เกิดสิ่งกระตุ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างขึ้น การจัดการอารมณ์ดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการควบคุมพฤติกรรมกรรมการกระทำรุนแรง กล่าวคือ ถ้ามีการจัดการอารมณ์ได้ดี การกระทำรุนแรงต่างๆ จะไม่เกิดขึ้น หรือถ้าจะเกิดขึ้นก็สามารถควบคุมได้โดยเร็ว แต่ถ้าการจัดการอารมณ์ไม่ดี การกระทำรุนแรงก็อาจเกิดขึ้นได้ หรือส่งผลให้มีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้นไปอีก ด้วยเหตุนี้การจัดการอารมณ์จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมกรรมการกระทำรุนแรง มีประเด็นที่ควรศึกษา เช่น ความหมาย อารมณ์ องค์ประกอบ ลักษณะของอารมณ์ ปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับอารมณ์ การจัดการอารมณ์ และเทคนิคการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ความหมายของการจัดการอารมณ์

องค์การอนามัยโลก (1994: 2) กล่าวถึงการจัดการอารมณ์ว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งรู้วิธีการจัดการกับอารมณ์ซึ่งจะสามารถตอบสนองและแสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมความหมายของการจัดการอารมณ์ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายว่า การที่นักเรียนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ โดยเริ่มจากการที่ตระหนักรู้ภาวะอารมณ์ ทั้งในลักษณะนิสัยทางอารมณ์ และปฏิกิริยาทางอารมณ์ ต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ที่จะนำไปสู่ความเสียหาย หรือการกระทำรุนแรง ได้แก่ การตระหนักรู้ภาวะอารมณ์ของตนเองเช่น อารมณ์โกรธ ดีใจ เสียใจ ทุกข์ใจ การค้นหาสาเหตุแห่งอารมณ์ เช่น โกรธเพราะถูกเพื่อนแกล้ง เสียใจเพราะโดนทำโทษ และการอดทนอดกลั้นในอารมณ์ที่ไม่ดีงาม เช่น ข่มใจไม่แสดงอารมณ์โกรธ

อารมณ์ (Emotion)

มนิรัตน์ ภักธรจินดา และ ปิยนุช บุญเพิ่ม (2551) ได้อธิบายถึงอารมณ์ไว้ว่าอารมณ์เป็นพลังที่ทรงอำนาจอย่างหนึ่งของมนุษย์ อารมณ์อาจเป็นสาเหตุของสงคราม อาชญากรรม ความขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติ และความขัดแย้งอื่น ๆ อีกหลายชนิดระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ในทางตรงกันข้าม อารมณ์เป็นน้ำทิพย์ของชีวิต ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างสวยงามและน่าอภิรมย์ ความรัก ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความพอใจ หรือความตลกขบขันล้วนแต่ทำให้ชีวิตมีคุณค่าและความหมายทั้งสิ้น

อารมณ์ของมนุษย์จะเริ่มมีขึ้นนับตั้งแต่เกิด ซึ่งนักจิตวิทยาพบว่าอารมณ์แรกของมนุษย์นั้นคือ อารมณ์ตื่นเต้น ทารกอายุ 3 เดือนจะมีเพียงอารมณ์เศร้า และอารมณ์ดีใจ ส่วนอารมณ์ที่มีความสลับซับซ้อนจะปรากฏมากขึ้นตามวุฒิภาวะ อารมณ์ก้าวร้าวและรุนแรงเป็นผลมาจากการที่บุคคลเกิดความคับข้องใจหรือความรู้สึกว่าตนถูกกดขี่อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงต้องเรียนรู้วิธีการควบคุมอารมณ์ของตนให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่สังคมแต่ละแห่งได้กำหนดไว้ก็จะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขยิ่งขึ้น

อารมณ์ คือสภาวะของร่างกายซึ่งถูกขั้วยุ จนเกิดมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาหลาย ๆ อย่าง เช่น ใจสั่น ชีพจรเต้นเร็ว การหายใจเร็วและแรงขึ้น หน้าแดง เป็นต้น ในอีกทัศนะหนึ่ง อารมณ์ คือความรู้สึกซึ่งเกิดขึ้นเพียงบางส่วนจากสภาวะของร่างกายที่ถูกขั้วยุ อาจเป็นความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจก็ได้ อารมณ์ยังเป็นสิ่งที่คนเราแสดงออกมามีด้วยน้ำเสียง คำพูด สีหน้าหรือท่าทาง

อารมณ์ หมายถึง การแสดงออกของภาวะจิตใจที่ได้รับการกระทบหรือกระตุ้นให้เกิดมีการแสดงออกต่อสิ่งที่มากระตุ้น อารมณ์สามารถจำแนกออกได้ 2 ประเภทใหญ่

1. อารมณ์สุข คือ อารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความสบายใจ หรือได้รับความสมหวัง
2. อารมณ์ทุกข์ คือ อารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สบายใจ หรือได้รับความไม่สมหวัง

อารมณ์พื้นฐานของคนเรา ได้แก่ โกรธ กลัว รังเกียจ แปลกใจ ดีใจ และเสียใจซึ่งเป็นอารมณ์พื้นฐานที่มีในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมสัมพันธ์กับการทำงานของระบบลิมบิก (limbic system) ในสมองส่วนกลาง ในคนเรานั้นพบว่ายังมีการทำงานของสมองส่วนหน้าบริเวณ Prefrontal มาเกี่ยวข้องกับด้วย โดยมีการเชื่อมโยงกับระบบลิมบิกที่ซับซ้อน จึงทำให้คนเรามีลักษณะอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายมากกว่าในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

องค์ประกอบของอารมณ์

อารมณ์ของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีองค์ประกอบด้วยกัน 3 ประการ และองค์ประกอบดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะอารมณ์ของบุคคล ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม หรืออารมณ์ก้าวร้าวรุนแรงนั้น เป็นเพราะองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

มณีรัตน์ ภัทรจินดา และ ปิยนุช บุญเพิ่ม (2551) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอารมณ์ว่าอารมณ์จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านสรีระ (Physiological dimension) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางร่างกายที่จะต้องเกิดขึ้นควบคู่กับปฏิกิริยาทางอารมณ์ เช่น หัวใจเต้นเร็วเหงื่อออกตามร่างกาย หรือไอบนั้ร้อนผ่าว เป็นต้น อารมณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระได้มากที่สุดคือ อารมณ์กลัว และอารมณ์โกรธ อารมณ์กลัวจะก่อให้เกิดการหลั่งของฮอร์โมนแอดรีนาลีนจากต่อมแอดรีนัล (Adrenal gland) ส่วนอารมณ์โกรธ จะก่อให้เกิดการหลั่งของฮอร์โมนนอร์แอดรีนาลีน (Noradrenalin)

2. องค์ประกอบทางด้านการนึกคิด (Cognitive dimension) หมายถึง การมีปฏิกิริยาด้านจิตใจที่เกิดขึ้นต่อสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่และเกิดเป็นอารมณ์ขึ้นมา เช่น ชอบ - ไม่ชอบ หรือ ถูกใจ - ไม่ถูกใจ เป็นต้น

3. องค์ประกอบทางด้านการมีประสบการณ์ (Experiential dimension) หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปการตอบสนองทางอารมณ์ ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

- 1) ปฏิกิริยาทางอารมณ์ (emotion action) เช่น การวิ่งหนีจากสิ่งที่เรากลัว
- 2) การตอบสนองทางระบบประสาทอิสระ (autonomic responses) เช่น หัวใจเต้นแรงขึ้นและเหงื่อออก บริเวณฝ่ามือเมื่อตกใจกลัว
- 3) พฤติกรรมที่แสดงออกมา (expressive behavior) เช่น การยิ้ม หน้านิ่ง คิ้วขมวด

4) ความรู้สึก (feelings) เช่น ความโกรธ ความปีติ ความเศร้าโศก

เมื่อมีเหตุการณ์ สถานการณ์ หรือสิ่งเร้าที่กระตุ้นด้านอารมณ์การเกิดอารมณ์จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งทางร่างกาย และจิตใจ โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการดังนี้

1. ด้านการรับรู้ เป็นการทำงานร่วมกันด้านร่างกายของระบบประสาทรับความรู้สึก จากสิ่งแวดล้อม ส่งผ่านขึ้นไปยังสมองเพื่อแปลความหมายและรับรู้ถึงสิ่งกระตุ้นคืออะไร อาจจะถูกเรียกว่าเป็นส่วนของการคิดที่เกิดขึ้นต่อสิ่งเร้านั้น ความคิดจะน้อมนำไปสู่การเกิดอารมณ์ตามมา ถ้าความคิดไปในทางบวก อารมณ์ที่ตามมาก็เป็นอารมณ์ทางบวกถ้าความคิดเป็นลบอารมณ์ก็เป็นลบ เช่นกัน

2. ด้านอารมณ์ จากการรับรู้สิ่งเร้าอารมณ์ จะมีการเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอารมณ์แสดงออกทั้งทางด้านจิตใจ และด้านร่างกาย ด้านร่างกายจะกระทบระบบประสาทอัตโนมัติ ส่งผลต่ออวัยวะที่มีระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น หัวใจเต้นเร็ว หน้าแดง เหงื่อซึม เป็นต้น อารมณ์ที่เกิดขึ้นสามารถปรุงแต่งให้การรับรู้สิ่งเร้าหรือความคิดต่อสิ่งนั้นยังเป็นบวกหรือลบมากขึ้น เช่น เราไม่ชอบสิ่งที่เพื่อนทำกับเรา เกิดอารมณ์ไม่พอใจ อารมณ์อาจทำให้เราคิดถึงความไม่พอใจที่เคยมีต่อเพื่อนคนนี้นี้อีกก่อน ยังมีอารมณ์ยังคิด ยิ่งคิดมีอารมณ์เป็นวัฏจักร

3. แรงผลักดัน จากประสบการณ์ด้านอารมณ์ จะมีผลต่อแรงผลักดันภายในจิตใจ ทำให้อารมณ์ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่มาเร้าอารมณ์ มีทั้งระดับอารมณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับตัวกระตุ้น และระดับอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้และแรงผลักดันภายในจิตใจ ส่งผลต่อลักษณะอารมณ์และแบบแผนของพฤติกรรมที่ตอบสนอง ตัวอย่าง เช่น บางคนมีแรงผลักดันที่จะโทษว่าตนเองไม่ดี เมื่อทำอะไรผิดพลาดก็จะเกิดอารมณ์เศร้ารู้สึกผิดหวังตนเองผลักดันให้เป็นคนไม่กล้าทำอะไร เพราะกลัวว่าจะผิด

จากองค์ประกอบของอารมณ์ทั้งสามด้าน เมื่อมีสิ่งเร้าที่กระตุ้นอารมณ์และเกิดเป็นอารมณ์ขึ้น จะมีการแสดงออกของอารมณ์ทางน้ำเสียง แววตา สีหน้า ท่าทาง และกำหนดทิศทางการแสดงออกของท่าทาง เช่น อารมณ์โกรธอาจจะแสดงท่าทางจ้องหน้า พูดเสียงดัง ทบโตะ ขว้างปาข้าวของ อารมณ์เศร้าแสดงท่าทางคอดก ฟุบหน้า ร้องไห้ พูดเสียงเบา อารมณ์ดี แสดงท่าทางกระโดดโลดเต้น ยกมือร้องไชโย เป็นต้น

สิ่งที่สำคัญคือการเรียนรู้ความเข้าใจลักษณะทางอารมณ์ของตนเอง สังเกตและติดตามการเกิดอารมณ์รวมทั้งการแสดงออกที่ตอบสนองต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเกิดอารมณ์ทางลบที่อาจทำให้เกิดการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม และส่งผลทางลบตามมาได้ การเรียนรู้จักอารมณ์ของตนเองจะเป็นพื้นฐานในการปรับเปลี่ยนอารมณ์ให้มีการแสดงออกที่เหมาะสมต่อไป

ลักษณะของอารมณ์

ลักษณะของอารมณ์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าบุคคลนั้นมีลักษณะของอารมณ์ที่หลากหลาย และแตกต่างกัน ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

มณีรัตน์ ภัทรจินดา และปิยนุช บุญเพิ่ม (2551) กล่าวถึงลักษณะอารมณ์ว่าอาจ แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ได้ 3 กลุ่ม

1. อารมณ์ด้านบวก เช่น อารมณ์ดีใจ ภูมิใจ สุขใจ ปลาบปลื้ม พึงพอใจ
2. อารมณ์ด้านลบ เช่น อารมณ์โกรธ เกลียด ริษยา เศร้า
3. อารมณ์กลาง ๆ เช่น แปลกใจ ขอมรับ

นอกจากแบ่งออกเป็นสามกลุ่มหลักแล้วอารมณ์ยังสามารถแบ่งได้เป็นกลุ่ม ๆ ตามระดับความรุนแรงของอารมณ์โดยในแต่ละกลุ่มเป็นอารมณ์ในกลุ่มเดียวกัน แต่จะมีคำที่ใช้แทนระดับของอารมณ์แตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มอารมณ์โกรธ มีหลายลักษณะ เช่น ไม่ชอบใจ ไม่พอใจ ไม่สบอารมณ์ ขุ่นเคือง ฉุน โกรธ โมโห เคียดดาล คับแค้น เป็นต้น

กลุ่มอารมณ์กลัว มีหลายลักษณะ เช่น ไม่กล้า เกรงใจ หวาด หวาดกลัว ตระหนกขวัญผวา ออกสั่นขวัญแขวน เป็นต้น

กลุ่มอารมณ์กังวล มีหลายลักษณะ เช่น ลังเล สองจิตใจสองใจ ไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจ ห่วง กังวล สับสน อึดอัดใจ กระวนกระวาย ร้อนใจ เป็นต้น

กลุ่มอารมณ์เกลียด มีหลายลักษณะ เช่น ไม่ชอบ รังเกียจ เกลียด เหม็นหน้า ชิงชัง เป็นต้น

กลุ่มอารมณ์ดี มีหลายลักษณะ เช่น ดีใจ สบายใจ ชื่นใจ ร่าเริง สนุกสนาน คึกคักอิมเอบใจ เป็นสุข ปิติ ตื่นเต้นใจ ปลาบปลื้ม ซาบซึ้ง เป็นต้น

ปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับอารมณ์

อารมณ์ของมนุษย์นั้นมิใช่สาเหตุหลายประการ ซึ่งสาเหตุทั้งหลายเหล่านี้ จะมีส่วนทำให้ อารมณ์ของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกันออกไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มณีรัตน์ ภัทรจินดา และปิยนุช บุญเพิ่ม (2551) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์กับ อารมณ์ไว้ดังต่อไปนี้

1. พันธุกรรม พันธุกรรมนอกจากมีส่วนในการกำหนดคนเราทางด้านร่างกาย แล้ว ยังมีผลต่อลักษณะอุปนิสัยด้วยเด็กจะมีลักษณะอุปนิสัยและอารมณ์ของเด็กที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งเรียกว่าพันธุกรรม

2. การเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อม และการเลี้ยงดูก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางด้านอารมณ์ของเด็ก ในระยะต่อไปเช่นกัน พ่อแม่จึงมีบทบาทอย่างมากต่อพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก โดยเฉพาะในช่วงต้นของชีวิต เด็กที่โยเย เลี้ยงยาก หากพ่อแม่ให้ความรัก ความอบอุ่น ยอมรับเด็กอย่างเต็มที่เด็กเป็นที่ยอมรับจะทำให้พื้นอารมณ์ที่รุนแรงนี้เบาบางลงได้ แต่หากพ่อแม่ไม่อดทน มีการใช้อารมณ์กับเด็ก ก็จะทำให้เด็กมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่รุนแรงมากขึ้น

3. การทำงานของสมอง ส่วนของสมองที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์มีอยู่หลายแห่ง เช่น ระบบลิมบิก (limbic system) ทำหน้าที่รับรู้และประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ บริเวณที่เรียกว่า อะมิกดาลา (amygdala) เป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญระหว่างการประเมินข้อมูลจากประสาทรับรู้ต่าง ๆ ของสมองบริเวณคอร์ติคัล คอร์เท็กซ์ (Cortical cortex) กับการแสดงออกด้านพฤติกรรมของอารมณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้อะมิกดาลายังมีส่วนสำคัญในการรับรู้สิ่งที่เป็นอันตรายกระตุ้นให้ร่างกายมีการตื่นตัวพร้อมที่จะรับมือต่อสิ่งนั้น จากการทดลองพบว่าในสัตว์ที่ดูร้ายเมื่อผ่าตัดเอาส่วนที่เป็นอะมิกดาลาออกไป สัตว์จะมีลักษณะเชื่องเฉย ไม่ดุร้ายเหมือนเดิม

4. การทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ ของคนเราแบ่งออกเป็น 2 ระบบใหญ่ ได้แก่ ระบบซิมพาเทติกและระบบพาราซิมพาเทติก

4.1 ระบบซิมพาเทติก (Sympathetic nervous system) จะทำงานเมื่อคนเราประสบกับภาวะเครียดหรือตื่นเต้น โดยสารสื่อประสาทในสมองที่เกี่ยวข้องคือ นอร์เอพิเนฟริน (norepinephrine) หรือบางครั้งเรียกว่าอะดรีนาลีน (adrenaline) ทำให้มีการใช้พลังงานในร่างกายเพื่อการปรับตัวต่อสิ่งที่มากระตุ้นนี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่น ขณะเดินเข้าบ้านในซอยเปลี่ยว มีชายแปลกหน้า 2 คน เดินเข้ามาหาที่มีประสงค์ร้าย ระบบซิมพาเทติกก็จะทำงานโดยหัวใจเต้นเร็ว ความดันเลือดเพิ่ม น้ำตาลในเลือดสูงขึ้น หายใจลึกและเร็ว ม่านตาขยายตัว ปากคอแห้ง และกล้ามเนื้อเกร็งตัว เป็นต้น

4.2 ระบบพาราซิมพาเทติก (Parasympathetic nervous system) การทำงานจะเด่นเมื่อคนเราอยู่ในสภาวะผ่อนคลาย และเป็นภาวะที่มีการเก็บสะสมพลังงานไว้ในตัวโดยสารสื่อประสาทในสมองที่เกี่ยวข้องคืออะเซทิลโคลีน (acetylcholine) การเปลี่ยนแปลงของร่างกายจะเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับข้างต้น เช่น หัวใจเต้นช้าลง กล้ามเนื้อผ่อนคลาย ระบบย่อยอาหารและดูดซึมมีการทำงานมากขึ้น

ความผิดปกติของระบบทั้งสองนี้ส่งผลต่อภาวะอารมณ์ของคนเราได้ เช่น ในโรคไทรอยด์เป็นพิษจะมีการหลั่งฮอร์โมนไทรอยด์ออกมามาก ซึ่งจะไปกระตุ้นให้มีการหลั่งอะดรีนาลีนออกมามาก ผู้ที่เป็นจะมีอารมณ์หงุดหงิดวิตกกังวลง่าย หรือแม้แต่ในกรณีทั่ว ๆ ไปผู้ที่อยู่ในภาวะหิวอาหารน้ำตาลในเลือดจะต่ำ ซึ่งจะไปกระตุ้นให้ร่างกายหลั่งอะดรีนาลีน ออกมามาก จะเกิดอารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียวได้ง่าย เป็นต้น

5. สภาวะจิต ปัจจัยที่กล่าวทั้ง 4 ประการข้างต้น ทำให้ดูเหมือนว่าอารมณ์เป็นเพียง ปฏิกริยาตอบสนองตามธรรมชาติที่คนเรามีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มากระตุ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วมนุษย์เรามีความสามารถในการกลั่นกรองจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลต่าง ๆ และนอกจากการรับรู้และการประเมินแล้ว การแสดงออกซึ่งอารมณ์ก็ยังไม่ได้เป็นไปในแบบอัตโนมัติตามสัญชาตญาณไปเสียทั้งหมด หากแต่ยังมีปัจจัยด้านสภาวะจิต เช่น ความเหนียวรั้งคุณธรรม จริยธรรม มาประกอบด้วย ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่ามีการกำกับด้วย “ปัญญา” ตัวอย่าง เช่น มีคนชักชวนให้เราวิ่งมือในการ โกงการสอบโดยจะให้ค่าตอบแทน เราารู้สึกว่าค่าตอบแทนเป็นเงินจำนวนมากและอยากได้เงินมาใช้คนชักชวนยังบอกว่า โอกาสถูกจับได้น้อยมาก และถ้าหากจับได้เขาจะไม่ขัดทอความรู้สึกลอยอย่างนี้ หากไม่มีปัญญาช่วยกำกับจะทำให้มีพฤติกรรมตอบสนองไปตามความต้องการ แต่หากใช้ปัญญาไตร่ตรองจะเห็นผลที่ตามมาโดยเฉพาะสภาวะจิตใจของเราเองที่ทำความผิดแม้ไม่มีใครรู้ก็ตาม การพัฒนาสภาวะจิตให้มีปัญญากำกับจึงช่วยให้ การดำเนินชีวิตพ้นจากความทุกข์จากการยึดติดยึดมั่นในสิ่งต่างๆ

การจัดการกับอารมณ์

ประเวศ ดันติพิพัฒนสกุล (อ้างถึง สินีนาฏ กำเนิดเพชร, 2544) ได้อธิบายถึงวิธีการจัดการอารมณ์ของคนเรา โดยกล่าวว่า เนื่องจากอารมณ์เป็นสัญญาณที่บอกอะไรบางอย่างแก่เราได้ ดังนั้น บทเรียนทางอารมณ์จึงช่วยให้คนเราเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น จึงนับเป็นประโยชน์ต่อเรา เพราะธรรมชาติของอารมณ์เป็นเรื่องจริง และเป็นสิ่งที่เราจำเป็นต้องจัดการกระทำกับอารมณ์ที่เรียกว่า "การจัดการอารมณ์" ด้วยการรู้จักอารมณ์ของตนเองเมื่อเกิดอารมณ์ขึ้นมา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าความฉลาดทางสติปัญญานั้น มิได้เป็นปัจจัยชี้ขาดในการบ่งชี้ถึงความสำเร็จในชีวิตของคนเรา การประสบกับความสำเร็จ ความสุขในชีวิตของคนเรานั้นขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ อีกมากมายทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ในแง่ของปัจจัยภายในนั้น การมีทักษะอารมณ์ที่ดีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อน หรือบางครั้งอาจจะมากกว่า การมีสติปัญญาที่ดี ดังตัวอย่างที่มักพบเห็นได้ทั่วไปว่าบางคนมีการศึกษาสูง แต่เมื่อตกอยู่ภายใต้การกดดันทางอารมณ์กลับทำสิ่งที่ไม่น่ากระทำจนเกิดความเสียหายต่อตนเอง และผู้อื่นจนมีคำพูดที่กล่าวว่า คนฉลาดทำเรื่องโง่ ๆ นี้ได้อย่างไร

ทักษะทางอารมณ์ต่อไปนี้จะเริ่มจากทักษะขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาไปสู่ทักษะในข้อต่อ ๆ ไปตามลำดับจนถึงท้ายสุดจะเป็นทักษะทางอารมณ์ที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น

ทักษะทางอารมณ์ขั้นพื้นฐานที่ควรฝึกฝนมีดังต่อไปนี้ (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2546)

1. การรู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง หมายถึงการรู้เท่าทันว่าอารมณ์ของตนเองในแต่ละขณะนั้นเป็นอย่างไรตนเองรู้สึกอย่างไร รู้เท่าทันอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมองอารมณ์ตนเองออกว่าเป็นอย่างไร

ข้อนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดเพราะจะเป็นการยับยั้งกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นลิ่งคิดในการทางตรงกันข้ามอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดยอัตโนมัติหรือตามสัญชาตญาณนี้ได้มีส่วนไม่มากนักน้อยในการช่วยปกป้องหรือทำให้เราอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ เพียงต่อเราจะมีพัฒนาการขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง คือจะให้อารมณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมตอบสนองของเราเท่านั้น

2. ยอมรับอารมณ์ของตนเอง ขั้นตอนนี้เป็นการมองอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างยอมรับตามที่เป็นจริง ยอมรับว่าเรามีความรู้สึกนั้นอยู่ เช่น เรามีความกลัว ความโกรธ ความคับข้องใจ หรือความดีใจ สุขใจ เป็นการมองอย่างไม่ตัดสินถูกผิด จะเห็นว่าการยอมรับอารมณ์ทางบวกเป็นเรื่องไม่ยาก แต่การยอมรับว่าตนเองมีอารมณ์ทางลบเป็นเรื่องไม่ง่าย เช่น เรามีความอิจฉาเพื่อน เวลาเห็นเพื่อนมีความสำเร็จเราไม่สามารถทำจิตใจให้ยินดีไปกับเพื่อนได้ ถ้าเราไม่ยอมรับอารมณ์ตนเองอาจเบี่ยงเบนไปว่าไม่เห็นจะเป็นความสำเร็จอะไร แต่ในใจจริง ๆ ของเราเป็นทุกข์กับความอิจฉาที่เกิดขึ้น หากเป็นเช่นนี้จะทำให้ไม่เข้าใจตนเอง ว่าทำไมเรามีความกดดันอยู่ลึก ๆ ในใจ ที่จริงเป็นเพราะกคอารมณ์ทางลบเอาไว้ ไม่กล้ายอมรับว่าเราอิจฉา การยอมรับอารมณ์จะนำไปสู่การหาวิธีการจัดการกับอารมณ์ให้เหมาะสมขึ้น

การฝึกปฏิบัติในข้อ 1 และ 2 ข้างต้นนี้จะเป็นการง่ายหากเริ่มขณะที่ตนเองมีจิตใจที่สงบพอสมควร อาจเป็นช่วงตื่นนอนใหม่ๆ หรือก่อนเข้านอน โดยให้สังเกตว่า ณ ขณะนั้นตนเองมีอารมณ์ความรู้สึกเช่นไร ต่อจากนั้นให้มองอารมณ์ที่เกิดขึ้นให้นานขึ้นด้วยท่าที่เป็นกลางไม่หงุดหงิด หรือพยายามกดอารมณ์เมื่อตนเองเกิดอารมณ์ด้านลบหรือชื่นชม อยากรู้ให้อารมณ์ด้านบวกอยู่กับตนนาน ๆ กล่าวคือ ไม่ไปต่อเสริมอารมณ์ที่เกิดขึ้น ควรฝึกสังเกตติดตามอารมณ์ให้ได้ นานอย่างน้อยรอบละ 5-10 นาที และค่อยๆ เพิ่มจำนวนรอบขึ้น เมื่อฝึกปฏิบัติจนชำนาญแล้วจึงนำมาฝึกปฏิบัติในช่วงกลางวันซึ่งมีสิ่งเร้าต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

ขั้นตอนต่อมาของการยอมรับอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้แก่ การยอมรับว่าอารมณ์นั้น ๆ เป็นของตนเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ไม่โทษว่าเป็นเพราะสิ่งโน้นสิ่งนี้ทำให้เรามีอารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้ เราแม้ในระยะแรกสุดเราจะเกิดอารมณ์ซึ่งในบางส่วนเป็นปฏิกิริยาตอบสนองที่อาจเกิดโดยอัตโนมัติ แต่หากเรามีความรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว เรายอมเป็นผู้ที่สามารถจะกำหนดได้ว่าเราจะอยู่ในอารมณ์นั้น และมีการแสดงออกตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นหรือเลือกที่หันเหอา

รรมณ์ความรู้สึก อีกทั้งมีการแสดงออกในลักษณะอื่น กล่าวคือ เราเลือกที่จะเป็นผู้กำหนดอารมณ์ของตนเอง มิได้เป็นผู้ถูกภายใต้การครอบงำของอารมณ์

ตัวอย่างของการยอมรับอารมณ์ของตนเอง

“ฉันรู้สึกผิดหวัง” แทนที่จะเป็น “เขาน่าจะบอกฉันตั้งแต่เมื่อวานนี้เขามาช่วยไม่ได้” และ “ฉันจะมัวแต่ผิดหวังอยู่อย่างนี้นี้อาจจะทำงานที่ค้างให้เสร็จเสีย” แทนที่จะเป็น “เขาต้องทำตัวให้ดีกว่านี้ ฉันทนต่อไปไม่ได้แล้ว”

3. การควบคุมอารมณ์ เป็นความสามารถที่จะจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอารมณ์ในทางลบ เช่น ความโกรธ ฉุนเฉียว อารมณ์ทุกอย่างเกิดขึ้นกับเราได้ แต่มิใช่จะแสดงออกไปทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับเรา ผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ย่อมสามารถควบคุมอารมณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมตามแต่สถานการณ์ รู้จักระบายอารมณ์ออกในรูปแบบที่เหมาะสม

4. เต็มพลังใจให้ตนเอง ทักษะทางอารมณ์มิใช่การเพียงคอยจัดการกับอารมณ์ตามสถานการณ์เท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการเติมพลังให้จิตใจของตนเอง อันจะเป็นการส่งเสริมพื้นอารมณ์ให้อยู่ในระดับบวก หากในสถานการณ์อื่น ๆ เช่น หากเครียดเนื่องจากที่ทำงานมีการเปลี่ยนหัวหน้างานใหม่ ซึ่งไม่ค่อยรับฟังหรือเห็นความสำคัญของตนเองเหมือนแต่ก่อน แนวทางการแก้ไขคือการทำงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ดี มีผลงานให้หัวหน้ารู้สึกที่เราไว้วางใจได้ ในขณะเดียวกัน แทนที่จะให้จิตใจตกอยู่กับอารมณ์หงุดหงิด ขุ่นมัวอยู่ตลอด เราก็ควรหากิจกรรมที่ผ่อนคลาย เช่น เสาร์-อาทิตย์ก็อาจไปเที่ยวในสถานที่ที่ตนเองเคยสนใจ แต่ยังไม่ได้ไปบ้าง หางานอดิเรกทำ เช่น เลี้ยงปลา เล่นดนตรี พบปะสังสรรค์กับเพื่อนที่ไม่เคยเจอกันนาน เหล่านี้จะทำให้จิตใจผ่อนคลายความตึงเครียดลงซึ่งก็จะส่งผลมาถึงสภาพอารมณ์ในที่ทำงานให้ดีขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม พึงตระหนักว่าการเติมพลังใจให้ตนเอง นี้เป็นสิ่งที่ต้องจัดเวลาให้พอเหมาะพอควร มีอยู่ 2 กิจกรรมที่การทำสม่ำเสมอจะให้ผลดี ได้แก่ การออกกำลังกายและการทำใจให้สงบเย็น

5. มีเจตคติและความคิดในเชิงบวก เจตคติและความคิดมีส่วนสัมพันธ์กับภาวะอารมณ์อย่างแยกกันไม่ออกในทางพุทธศาสนาได้ยกสัมมาทิฐิไว้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือดังคำกล่าวที่ว่า “คิดดี ย่อมพูดดี ทำดี” ในที่นี้คือการมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางบวก รู้จักมองบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแง่มุมอื่นที่ต่างไปจากเดิม ฝึกลดใจให้มีอารมณ์ขัน การฝึกคิดหรือมองสิ่งต่างๆ ในหลายๆ แง่มุมจะทำให้เราไม่ติดกรอบ หรือติดกับมายาคติที่สร้างขึ้น เช่น ถ้าเราติดอยู่กับมุมมองแต่ว่าเพื่อนร่วมงานคนนี้เป็นคนเห็นแก่ตัว พอเขาทำอะไรที่สอดคล้องเช่นนั้น เราก็จะไปเสริมข้อมูลเดิมของเราทันที ขณะที่ในเวลาอื่นเขาไม่มีทำที่เช่นนั้น เรากลับมองไม่เห็น เรียกว่าสมองเราไม่ได้จัดโปรแกรม ให้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคน ๆ นี้ในด้านบวก

6. การรู้สึกดีต่อตนเอง ผู้ที่รู้สึกดีต่อตนเองจะมีความรู้สึกพึงพอใจกับสภาพปัจจุบันของเขา เขาไม่จำเป็นต้องมีเงินทองหรือมีความสะดวกสบายมากมาย เขาอาจไม่เป็นคนฉลาดหรือเก่งมาก แต่เขายอมรับตัวเองโดยไม่รู้สึกเสียดาย หรือดีโทษตีพ่ายว่าคนไม่เข้าใจตนเองหรือโทษโน่นโทษนี่ เขาไม่วิตกกังวลที่ตนเองไม่สมบูรณ์แบบ เพราะเข้าใจดีว่าคนเราย่อมมีจุดเด่นจุดด้อยในแต่ละด้านแตกต่างกันไป

เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2549) กล่าวว่า เมื่อเราไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าจะได้พบกับอารมณ์ที่เข้ามาให้เรารับรู้อย่างไรบ้างในแต่ละวัน เราควรหมั่นฝึกให้มีสติ คือระลึกที่อยู่เสมออย่าประมาทในการดำเนินชีวิต เมื่อมีอะไรเข้ามากระทบทำให้เราเกิดความคิดและอารมณ์ที่ไม่ดี ก็ควรจะใช้สติในการขบคิดพิจารณา เพื่อให้เราเท่าทัน และไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์นั้น โดยการกำหนดอารมณ์และความรู้สึกของเราไม่ให้ส่งผลไปถึงการแสดงออกในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ซึ่งวิธีการของเราอาจทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. ให้มีสติอยู่เสมอเพื่อควบคุมอารมณ์ที่รุนแรงให้คลายลง เช่น อารมณ์วิตกกังวล อารมณ์โกรธ อิจฉาริษยา การใช้อารมณ์ของคนหากใช้เพียงเล็กน้อยแล้วพยายามควบคุมมันให้ได้โดยใช้ “สติ” หรือหลักธรรมะเข้ามาช่วยในการเผชิญกับเหตุการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ ก็จะทำให้เหตุการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ นั้นเป็นไปในทางที่ดีขึ้นได้ ในทางตรงกันข้ามหากผู้ใดใช้อารมณ์มากหรือรุนแรงเกินไป ก็อาจจะทำให้เหตุการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่กลับเลวร้ายลงไปได้เช่นกัน

2. ใช้คำพูดแสดงความรู้สึกแทนการกระทำ (เทคนิคการแสดงออกที่เหมาะสม) เช่น โกรธเพื่อนที่ผิดนัด ไม่ควรแสดงออกโดยการตำหนิดูค่าแต่ควรใช้คำพูดแทนว่า “ฉันโกรธมากที่เธอผิดนัดเมื่อวาน” หรือถูกเพื่อนตำหนิบางเรื่องที่ทำให้โกรธ ก็ไม่ควรแสดงออกโดยการทะเลาะกับเพื่อน แต่ควรใช้คำพูดแทนว่า “คำพูดของเธอทำให้ฉันรู้สึกโกรธมากและมันจะทำลายความเป็นเพื่อนของเราด้วย” เป็นต้น

3. ให้ยืดอกเวลาออกไปก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป หรือพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดอารมณ์รุนแรงหรืออารมณ์เสีย บางคนอาจใช้วิธีการนับหนึ่งถึงสิบ หรือถึงร้อยในใจเพื่อยืดอกเวลาให้อารมณ์ที่รุนแรงลดลงจะช่วยให้การแสดงออกที่รุนแรงลดลงไปได้หรืออาจจะใช้วิธีออกจากเหตุการณ์ตรงนั้นไปก่อน รอให้อารมณ์ลดความรุนแรงลงแล้วจึงกลับมาเผชิญเหตุการณ์นั้นอีกครั้ง ก็จะทำให้เรามีสติมากขึ้นในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ลงไป

4. ใช้การข่มใจ การให้อภัยและมองโลกในแง่ดี ให้คิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นถ้าเราแสดงอะไรออกไปด้วยอารมณ์ที่รุนแรง รู้จักให้อภัยและพยายามฝึกมองสิ่งที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในด้านดีเสมอถ้าทำได้จะทำให้เรามีอารมณ์ที่เป็นสุขมากยิ่งขึ้น หรือถ้าข่มใจไม่อยู่จริง ๆ ก็อาจใช้วิธีระบายออกโดยการเลี้ยงไปแสดงออกกับสิ่งอื่น ๆ แทนก็ได้ เช่น เขียนระบายอารมณ์ ในกระดาษแอบร็อง

ให้ปลดปล่อยอารมณ์ หรือต่อยติกระสอบทราย (อาจใช้ตุ๊กตาแทน) แต่อย่าให้กลายเป็นการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น

5. เมื่อมีเรื่องทุกข์ใจหรือเครียดควรปรึกษาเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้หรือผู้ใหญ่ที่เราให้ความเคารพนับถือ การที่คนเรามีความทุกข์หรือความเครียดแล้วเก็บกดไว้ในใจตนเองอยู่เสมอเปรียบเสมือนลูกโป่งที่ถูกอัดอากาศเข้าไปเรื่อย ๆ หากไม่มีการปลดปล่อยลมออกมาเสียบ้าง ไม่นานลูกโป่งก็จะแตก เช่นเดียวกันหากคนเรามีแต่ความทุกข์เก็บสะสมไว้มากเกินไปสักวันหนึ่งก็อาจจะกลายเป็นโรคประสาทหรือโรคจิตต่อไปได้จึงควรปลดปล่อยความทุกข์ที่มีอยู่ออกไปบ้าง

เทคนิคการจัดการกับอารมณ์

อารมณ์ของมนุษย์นั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า มีองค์ประกอบ ลักษณะและปัจจัยที่จะทำให้เกิดอารมณ์ในบุคคลได้นั้นมีอยู่หลายประการ แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวเป็นเพียงการกล่าวถึงธรรมชาติของอารมณ์เท่านั้น หากบุคคลแสดงอารมณ์ของตนไปตามเหตุและปัจจัยดังกล่าวก็จะเหตุให้การแสดงออกทางอารมณ์ไม่เหมาะสม หรืออาจเรียกได้ว่าไม่มีการควบคุม หรือจัดการอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การที่บุคคลจะแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมนั้น ควรมีการจัดการอารมณ์ดังที่กล่าวในหัวข้อข้างต้น แต่บุคคลจะจัดการอารมณ์ของตนได้อย่างไร มีเทคนิคการจัดการอารมณ์ ดังจะได้อีกกล่าวต่อไปนี้

พรหมพิมล หล่อตระกูล (2546) กล่าวว่า การจัดการกับอารมณ์ เป็นสิ่งที่จะต้องมีความตั้งใจด้วยตัวเราเองว่าจะปรับการแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งอาศัยการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เทคนิคที่จะช่วยในการฝึกมีดังนี้ ทบทวนการแสดงออกทางอารมณ์ของตัวเอง พิจารณาว่าผลที่ตามมาเป็นอย่างไร เกิดผลอย่างไรกับตัวเองและบุคคลอื่นหากรู้สึว่าการแสดงออกบางอารมณ์ของตัวเองมีปัญหาควรยอมรับและหาวิธีการแก้ไขการยอมรับอารมณ์ตนเองเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาตนเองในเรื่องของอารมณ์

1. เตรียมการในการแสดงอารมณ์ จากการทบทวนสถานการณ์ที่นำไปสู่อารมณ์จะพบว่าเมื่อกระตุ้นทางอารมณ์ ตัวเราเองมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ส่งผลในทางลบอย่างไร ควรฝึกตนเองให้ตั้งใจว่าจะไม่ทำอะไร (สิ่งที่เราเคยทำแล้วส่งผลทางลบ) และทำอย่างไร(ปรับการแสดงออกให้ต่างไปจากเดิม และเป็นการแสดงออกที่ส่งผลดีกับตัวเรา) หากเกิดสถานการณ์เช่นนั้นขึ้นอีก ในขั้นตอนนี้ต้องอาศัยการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง หากเราไม่รู้ว่าเกิดอารมณ์ขึ้น ปล่อยให้ถูกกระตุ้นจนระดับอารมณ์สูง มักแสดงออกตามความเคยชินเดิม

2. ฝึกสติ เวลาเข้าไปในสถานการณ์ที่กระตุ้นอารมณ์ต้องตั้งสติให้รู้ตัวว่าเรากำลังมีอารมณ์เกิดขึ้น อารมณ์ที่เกิดขึ้น จะผลักดันให้เราแสดงออกเหมือนเดิม และได้รับผลลัพธ์เช่นเดิม ตั้งสติที่จะไม่ทำอย่างที่เคยทำ และจะได้แสดงออกอย่างที่เราคิดเตรียมการเอาไว้ การฝึกสติเป็นสิ่งที่ควร

ปฏิบัติอยู่เสมอให้สามารถติดตามอารมณ์ของตัวเองไม่ว่าร้ายหรือดี เวลาเข้าสู่สถานการณ์ทางอารมณ์จะมีความไวขึ้น เมื่ออารมณ์เริ่มเกิดภายในตัวเราเริ่มตั้งสติให้ได้ว่าเรากำลังจะแสดงออกอย่างไรสถานการณ์แบบนี้ การฝึกเช่นนี้ต้องอาศัยความตั้งใจของเราเอง แต่หากฝึกตนเองอยู่เสมอก็จะพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ที่ดีได้

3. ฝึกการผ่อนคลายตนเอง เนื่องจากการเข้าสู่สถานการณ์ที่กระตุ้นอารมณ์จะทำให้รู้สึกตึงเครียดจนไม่สามารถควบคุมตนเองได้ การฝึกการผ่อนคลายจะทำให้รู้สึกว่าจะสามารถใช้ความคิดพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้น มองในมุมที่เป็นบวก ใช้เหตุผลให้มากขึ้นในการแสดงออก เมื่อตั้งสติได้และรู้สึกว่าจะกำลังถูกเร้าด้วยอารมณ์ การผ่อนคลายตนเองที่ดี คือการดึงความสนใจของตัวเองออกจากสิ่งที่กำลังเร้าอารมณ์เรา เช่น นื่องมาชวนเราทะเลาะ เราเริ่มหงุดหงิดที่คุยกับน้องไม่รู้เรื่อง หากเป็นตอนเด็กเราคงตีสองแล้วทะเลาะกันเสียงดัง แต่ขณะนี้เราโตพอที่จะคุยกับน้องให้รู้เรื่องได้ ถ้าเราคงอยู่กับคำพูด หน้าตา ท่าทางของน้อง อารมณ์โมโหจะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดเราจะแสดงออก เช่นเดียวกับที่เคยทำ ตัวอย่างวิธีที่สามารถใช้ในการผ่อนคลายตนเองลงขณะที่เผชิญสถานการณ์ที่เร้าอารมณ์เพื่อคุมระดับของอารมณ์ เช่น

การฝึกหายใจ โดยดึงความสนใจกลับมาอยู่กับลมหายใจเข้าออกตัวเราเองการหายใจเข้าออกลึก ๆ ซ้ำ ๆ สามารถใช้ได้ในทุกสถานการณ์ แต่ต้องมีการฝึกฝนตนเองมาก่อนเพราะส่วนมากเวลาที่มีอารมณ์ การหายใจมักจะเร็วและตื้นขึ้น ซึ่งทำให้เรายังมีอารมณ์ขุ่นมัวนับเลขเบรกอารมณ์เป็นการนับเลขในใจ นับหนึ่งถึงสิบซ้ำ ๆ อาจร่วมกับการหายใจด้วย ขณะที่นับจิตใจของเราให้มาอยู่ที่ตัวเลขที่กำลังนับ

4. ประเมินสถานการณ์และอารมณ์ ของเราสามารถติดตามควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีหรือไม่ ถ้ารู้สึกว่าคุณอารมณ์ได้ค่อนข้างดีก็สามารถจัดสถานการณ์ตรงหน้าอย่างที่เราตั้งใจ หากรู้สึกว่าคุณความสามารถในการควบคุมอารมณ์ตนเองแยกลง อาจต้องเลือกการออกจากสถานการณ์ที่กระตุ้นอารมณ์ เมื่อปรับสภาพอารมณ์ได้ดีขึ้นจึงกลับมาเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ปัญหาอยู่ตรงที่บางครั้งเกิดทีไรจะเอาชนะให้ได้ ทำให้ไม่ยอมออกจากสถานการณ์ ซึ่งจะยิ่งทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น ควรฝึกปรับเปลี่ยนความคิดให้เห็นว่าการแก้ปัญหาที่ดีคือการแก้ไขให้ปัญหาลุล่วงไปด้วยดีไม่ใช่การเอาชนะกัน

เทคนิคในการจัดการกับอารมณ์จะสำเร็จได้หรือไม่ ขึ้นกับวิธีคิดที่สำคัญต่อไปนี้

1. การจัดการกับอารมณ์เป็นความรับผิดชอบของตัวเองไม่มีใครบังคับให้ใครเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ การปรับเปลี่ยนอารมณ์เป็นเรื่องของบุคคลที่จะจัดการตนเอง
2. การเปลี่ยนแปลงตนเองต้องมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงหลายคนรู้ว่าตนเองมีปัญหาทางอารมณ์ แต่ขาดความตั้งใจ แก้ไข เช่น บอกว่า “ฉันเป็นอย่างนี้แหละ เปลี่ยนไม่ได้หรอก”

ในความเป็นจริงเราสามารถพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ของตัวเราเองได้ตลอดชีวิต

3. หมั่นฝึกฝนตัวเอง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงออกทางอารมณ์ที่ทำงานติดมาเป็นเวลานาน ต้องอาศัยการฝึกฝนตนเองให้เกิดการเรียนรู้ และเคยชินกับรูปแบบพฤติกรรมใหม่

4. ให้กำลังใจตนเอง การฝึกฝนต้องใช้เวลาปรับเปลี่ยนตนเองจากเรื่องง่าย ๆ ไปหาเรื่องยาก เริ่มทำได้เล็กน้อย หมั่นให้กำลังใจตนเองให้มีความพยายามต่อไป

5. ฝึกให้เป็นคนอารมณ์ดีอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้อารมณ์ขุ่นมัวกับเรื่องเล็กน้อยมองข้ามบางเรื่อง ปล่อยตนเองให้สบายไม่เคร่งเครียดเกินไป อย่าติดกับความคิดทางลบอยู่เสมอ

อารมณ์ ส่งผลกระทบทั้งด้านร่างกาย จิตใจและพฤติกรรมของตนเอง รวมทั้งส่งผลต่อผู้อื่นด้วย การจัดการกับอารมณ์เป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ เช่น การควบคุมอารมณ์ทางลบให้มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม ถือเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความสามารถทางอารมณ์ที่มีความจำเป็นในการใช้ชีวิต และส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตด้วย

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า อารมณ์ของมนุษย์มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมโดยเฉพาะวัยรุ่น เช่น เมื่อมีสิ่งกระตุ้นและเร้าอารมณ์ให้เกิดความโกรธ ถ้านักเรียนมีการจัดการอารมณ์ที่เหมาะสมแล้ว จะสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองมิให้เกิดการทะเลาะวิวาท หรือการใช้กำลังในการระบายอารมณ์ความรู้สึกโกรธหรือไม่พอใจได้ ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการรู้จักการจัดการอารมณ์เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการทำให้บุคคลมีการควบคุมพฤติกรรมการกระทำของตนเองที่จะไม่นำไปสู่การใช้ความก้าวร้าว รุนแรง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

การใช้ความรุนแรงในครอบครัว

การใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการรุนแรงก็คือ การลงโทษ ซึ่งการลงโทษสามารถแยกออกเป็นการลงโทษทางกายและการลงโทษทางจิต การลงโทษทางกาย เช่น การเขี่ยนตี การหิกลให้เจ็บ การลงโทษทางจิต เช่น การตำหนิ การปฏิเสธไม่ยอมรับ เป็นต้น การลงโทษบางอย่างมีลักษณะเป็นทั้งการลงโทษทางกายและทางจิตผสมกัน เช่น การกักขังให้สินอิสรภาพ ผู้ถูกกักขังจะได้รับความทรมานทางด้านร่างกาย ทำให้เกิดความไม่สบายกายและยังได้รับความทรมานใจเนื่องจากไม่สามารถทำกิจกรรมได้ตามใจตน นอกจากนั้นความเข้มข้นในการลงโทษยังแตกต่างกันไป ตั้งแต่ลงโทษอย่างเบาไปจนถึงการลงโทษอย่างรุนแรง การลงโทษอย่างรุนแรงทางกาย เช่น การเขี่ยนตีอย่างหนักจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ว่าเมื่อต้องการให้ใครทำสิ่งที่ตนต้องการก็ควรใช้กำลังเข้าบังคับ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้ถูกลงโทษมีความรู้สึกไม่ชอบผู้ลงโทษไม่ว่าจะเป็นบิดามารดาหรือครู และยังทำให้ผู้ถูกลงโทษ

ไม่ชอบกิจกรรมที่นำไปสู่การถูกลงโทษ ส่วนการลงโทษอย่างเบา เช่น การสั่งหน้า การขมวดคิ้ว นิ้วหน้า ซึ่งเป็นการลงโทษทางจิตจะกลายเป็นสัญญาณเตือนสำหรับบุคคลให้หยุดกระทำในสิ่งที่ทำอยู่ ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์ที่ต้องการระงับการกระทำบางอย่าง อย่างไรก็ตาม การลงโทษทางกายระดับที่ไม่รุนแรงมากก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น การลงโทษจะเป็นสัญญาณเตือนภัยช่วยชี้แนะบุคคลให้ทราบว่าอะไรไม่ควรทำ แต่การลงโทษไม่สามารถจะบอกบุคคลต่อไปว่าควรจะทำอะไรแทน เช่น เด็กเล็กซึ่งอยากจะรับประทานขนมปังกรอบจึงได้แอบหยิบขนมจากชั้นวางของโดยไม่ได้ออกมารดา มารดาจึงลงโทษเด็กซึ่งทำให้เด็กทราบว่า การแอบหยิบขนมจะถูกลงโทษ ต่อมาเมื่อเด็กมีความอยากรับประทานขนมเด็กก็จะไม่ทราบว่าทำอย่างไรจึงจะได้ขนมโดยไม่ถูกลงโทษ เพราะการลงโทษครั้งก่อนไม่ได้บอกอะไรเพิ่มเติมแก่เด็กในการที่จะได้ในสิ่งที่ต้องการ การนำการลงโทษมาควบคุมพฤติกรรมเพียงวิธีเดียวย่อมมีประสิทธิภาพน้อย เพราะสามารถระงับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการเท่านั้น วิธีการที่จะทำให้การลงโทษมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นคือ ควรมีการชี้แนะต่อจากการลงโทษว่าควรจะทำอะไรแทน และควรมีการให้รางวัลแก่พฤติกรรมที่ถูกต้องด้วย (พรพิมล วรวิมลพุทธพงศ์ 2528 หน้า 33-34)

Skinner (1953 อ้างใน นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2530, หน้า 88) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเด็กว่า

1. การลงโทษอาจเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาอารมณ์รุนแรงต่าง ๆ เช่น ความกลัว ความโกรธ ความวิตกกังวล ความหวาดระแวง อารมณ์เหล่านี้มักเป็นสาเหตุหนึ่งของพฤติกรรมที่ผิดปกติ
2. การมีพฤติกรรมที่แยกตัวเอง หลีกเลียงการพบปะผู้คน คนที่ถูกบิดามารดาตีบ่อย ๆ มักมีพฤติกรรมเช่นนี้
3. การลงโทษทำให้ผู้รับโทษมีพฤติกรรมเก็บกด โดยแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมาทดแทนความรู้สึกของการถูกลงโทษ

การลงโทษทางกายเป็นวิธีการดัดรูปพฤติกรรมวิธีหนึ่ง การเขี่ยนตีเด็กอาจไม่ได้ผลตามที่บิดามารดาต้องการ แต่กลับเป็นผลเสียต่อจิตใจเด็กหลายประการ ประการแรกคือ ปฏิกริยาตอบโต้ที่เด็กมีต่อการเขี่ยนตีนั้น คือ ความโกรธ ความคับข้องใจ และความวิตกกังวลประการที่สองคือ อารมณ์ที่พลุ่งขึ้นเพราะถูกเขี่ยนตีอาจทำให้เด็กหันไปก้าวร้าวต่อวัตถุอื่น หรือผู้อื่นแทน ประการสุดท้ายนั้นพบว่า การลงโทษจะใช้ได้ผลเฉพาะเมื่ออยู่ต่อหน้าบิดามารดาเท่านั้น เมื่อพ้นสายตาเด็กก็อาจทำพฤติกรรมก้าวร้าวได้อีก นอกจากนั้นจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กแสดงผลไปในทางเดียวกันว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่มีความก้าวร้าวรุนแรงเมื่อเติบโตขึ้นจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ก้าวร้าวรุนแรงและบิดามารดาที่ลงโทษเด็กเมื่อทำพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยการก้าวร้าว นั้น อาจเป็นการส่งเสริมและเป็นแบบอย่างพฤติกรรมก้าวร้าวให้เด็กเลียน

แบบได้ภายหลัง (พิสมัย วิบูลสวัสดิ์, 2528, หน้า 213) สอดคล้องกับการศึกษาครอบครัว 336 ครอบครัว โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 6 ชาติ ได้แก่ จีน อินเดีย ฟิลิปปินส์ อิตาลี ไทย และ เคนยา พบว่า การลงโทษเด็กด้วยการตบตีเป็นการลงโทษที่สร้างความเสียหาย เพราะกลับทำให้เด็กมีพฤติกรรมต่อต้านคือดิ่งและกระวนกระวายมากขึ้น การลงโทษกลับทำให้เด็กมีปัญหาพฤติกรรมมากขึ้น นอกเสียจากในประเทศที่ถือกันว่าการทำเช่นนี้เป็นประเพณีปฏิบัติอย่างปกติ ในยุโรปจะห้ามการลงโทษเด็กด้วยการตบตี แต่ส่วนใหญ่ในประเทศที่กำลังพัฒนาจะไม่ห้าม แต่ในประเทศอินเดียและเคนยาที่บิดามารดาจะลงโทษเด็กรุนแรงมากกว่าการตบตีธรรมดา ซึ่งองค์การแพนอเมริกันสุขภาพจิตแห่งอังกฤษ กล่าวว่า การลงโทษด้วยการตบตีไม่เพียงแต่ทำให้เด็กคือดิ่งและกระวนกระวายเท่านั้น ยังอาจสร้างปัญหาทางอารมณ์อย่างอื่นด้วย เช่น การเกิดภาวะซึมเศร้า การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาด้วย (เบญจพร ปัญญาขง, 2549)

Bandura (1977 อ้างใน สมพร สุทัศนีย์, 2530, หน้า 30) ถือว่า การลงโทษทางกายแก่พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กนั้นเป็นการแสดงแบบที่ก้าวร้าวแก่เด็กเด็กจะให้ความสนใจ จดจำ และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวในเวลาต่อมา นอกจากนี้การลงโทษเป็นวิธีที่บิดามารดานิยมใช้ในการฝึกวินัยกันมาก เพราะเข้าใจว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลและสามารถระงับพฤติกรรมก้าวร้าวได้ทันที แต่บิดามารดาไม่อาจทราบได้ว่าการลงโทษจะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อบิดามารดา แต่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้อื่น ทั้งนี้เพราะการสังเกตเห็นการลงโทษทำให้เด็กระงับพฤติกรรมก้าวร้าวเอาไว้ นอกจากนี้ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวของบิดามารดานั้น เป็นการแสดงแบบพฤติกรรมก้าวร้าวที่ไม่ได้รับการลงโทษแต่ได้รับรางวัล คือ บิดามารดาพอใจที่เด็กระงับพฤติกรรมก้าวร้าวไว้ได้ เมื่อเด็กเห็นเช่นนั้นก็เกิดความคาดหวังว่าถ้าตนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นกับผู้อื่นก็คงได้รับความสำเร็จเช่นนั้นด้วย ความคาดหวังผลที่เกิดขึ้นจะช่วยกระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้อื่นในระดับสูง ยิ่งกว่านั้นการลงโทษเป็นการแสดงแบบที่มีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับเด็กที่เห็นบิดามารดาแสดงอารมณ์โกรธก็จะเกิดอารมณ์ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Becker (1964: 169 – 208 อ้างในสมพรสุทัศนีย์, 2530, หน้า 26) ที่ถือว่าการลงโทษให้เจ็บกายจะทำให้เด็กเกิดความโกรธได้มากกว่าการลงโทษทางจิต เด็กจึงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวสูงขึ้นเมื่อมีโอกาสจึงสังเกตเห็นได้ว่าเด็กที่บิดามารดาลงโทษทางกายจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทางอ้อมต่อบิดามารดาและแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทางตรงต่อผู้อื่นที่เป็นอันตรายน้อยกว่าบิดามารดา ผู้อื่นจึงกลายเป็นที่รองรับความโกรธของเด็ก และการลงโทษทางกายยังทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ ส่งผลให้เด็กมีปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรง และมีปฏิกิริยาต่อต้าน คือดิ่ง ไม่ทำตามคำสั่งของบิดามารดา โดยการลงโทษทางกายนี้เป็นสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงสูงขึ้น ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายจึงส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง

มนตรี สันทวิชัย (2529, หน้า 97) กล่าวว่า การทารุณกรรมเด็กโดยบิดามารดา แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การทารุณกรรมทางด้านร่างกายและจิตใจ และพบว่าสาเหตุที่เด็กถูกกระทำทารุณกรรม มีดังนี้ สภาพทางเศรษฐกิจยากจน สภาพสังคมแบบตัวใครตัวมันบีบบังคับจิตใจและไม่มีทางระบายออกที่ดี ทำให้บิดามารดาไม่มีการบังคับยับยั้งจิตใจ อารมณ์โกรธด้วยตนเอง การอบรมเลี้ยงดูถูกตามประเพณีนิยม คือ ใช้อำนาจนิยมในการเลี้ยงดูบุตร

สังวร สมบัติใหม่ (2530, หน้า 26) กล่าวว่า ปัญหาการทารุณกรรมเด็กเป็นปัญหาที่ปรากฏให้เห็น ไม่เด่นชัด ความจริงอาจจะมีปัญหาเช่นนี้เกิดขึ้นและไม่มีใครรู้เห็นส่วนที่เป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนนั้นก็เพราะมีความรุนแรงในระดับที่สูง บางปัญหาอาจจะอยู่ในระดับไหนจึงจะไม่เรียกว่าเป็นการกระทำทารุณกรรม ซึ่งคนทั่วไปยังหามาตรฐานการเชื่อนิติเด็กไม่ตรงกันว่าควรจะอยู่ในระดับไหนแล้วปัญหาจะไม่เกิดการทารุณกรรมขึ้นได้ ซึ่งอันนี้เป็นปัจจัยที่สนับสนุนประกอบกับค่านิยมในความรุนแรงของสังคมที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เพื่อต้องการให้เด็กเข็ดหลาบนั้นเป็นคำกล่าวอ้าง ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่จำเป็นว่าจะใช้ได้ผลด้วยวิธีการเชื่อนิติเท่านั้น เพียงแต่การให้รางวัลด้วยการชมเชยหรือแสดงสีหน้าที่เป็นมิตรก็สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เด็กบางคนเหมาะที่จะใช้วิธีการหนึ่งวิธีการใดซึ่งต้องพิจารณาพื้นฐานของเด็กแต่ละคนด้วย มิใช่ใช้ค่านิยมในความรุนแรงของตนเองเป็นเครื่องมือตัดสินแทนที่จะเป็นการแก้ปัญหากลับย่ำปัญหาให้รุนแรงขึ้น

ประเทิน มหาจันทร์ (2534 อ้างใน อภาพรรณ ดาวโรฤทธิ์, 2542, หน้า 54) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบทำโทษแม้จะเป็นการกระทำเพื่อยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็ก แต่ผลการทำโทษดังกล่าวจะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณไม่มีคุณค่า รู้สึกหมดหวังที่จะกระทำความดี การทำโทษยิ่งใช้มากเท่าใดยิ่งจะทำให้เด็กขาดคุณธรรมมากขึ้น ลักษณะอาการทำโทษนั้นเป็นการกระทำที่ก้าวร้าวทั้งกายและวาจา เช่น การตี การด่า เป็นต้น การตีทำให้เด็กมีความเคยชินกับการเจ็บกาย ทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ส่วนการด่าว่าเป็นการก้าวร้าวทางวาจา นอกจากเด็กเรียนรู้ภาษาที่ไม่ดีแล้ว เด็กยังสามารถจดจำพฤติกรรมต่าง ๆ ไปอีกด้วย เด็กที่ถูกทำโทษทางกายหรือทางวาจาจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวอันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย จากการศึกษาอายุวาชญากรเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ปรากฏว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทำโทษจนเด็กเคยชิน เด็กจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ต่อต้าน แสดงความมุ่งร้ายต่อผู้อื่น ทั้งอารมณ์รุนแรง ชอบทำลายนิยมนการตัดสินปัญหาด้วยการใช้กำลัง

นิพนธ์ แจ็งเยี่ยม (2518, หน้า 3) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล เพราะเกิดความรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัย จึงทำให้บุคคลยอมกระทำตามคำสั่งของผู้อื่นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม ซึ่งลักษณะเหล่านี้สัมพันธ์โดยตรงกับ

การเห็นด้วยกับความคิดของผู้อื่น หรือการเห็นด้วยกับปทัสถานของสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีค่าน้อย (Low Person Worth) และมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Low Self-esteem) ทำให้บุคคลขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ ในทางตรงกันข้ามถ้าบิดามารดาเลี้ยงดูโดยใช้เหตุผลแล้วจะทำให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้ ได้รับการฝึกความเป็นอิสระไม่พึ่งพาผู้อื่น ทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองสูง บุคคลใดมีการเห็นคุณค่าในตนเองไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งก็อาจจะพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้

นิชม บุญมี (2530, หน้า 78) กล่าวว่า การลงโทษเป็นการปฏิบัติที่สำคัญของบิดามารดา การลงโทษควรกระทำด้วยความเหมาะสมกับความผิด และการลงโทษมีหลายระดับ เช่น การตำหนิ การดุ และการเฉียนตี ในการลงโทษทุกครั้งจะต้องมีการชี้แจงให้เด็กทราบว่าลงโทษเพราะสาเหตุอะไร บิดามารดาควรหลีกเลี่ยงการลงโทษด้วยอารมณ์โกรธ เพราะการลงโทษในลักษณะนี้จะทำให้เด็กคับข้องใจที่บิดามารดาลงโทษตนแล้วยังส่งผลให้การลงโทษนั้นไม่อาจยับยั้งได้จนเกิดการลงโทษที่รุนแรงเกินสมควร ทศนคติในการลงโทษเป็นสิ่งสำคัญควบคู่ไปกับวิธีการในการลงโทษ คือ

1. อย่าลงโทษด้วยความประชดประชันอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น มารดาโกรธบิดาแต่กลับไปทุบตีบุตรจนบอบช้ำ เพื่อเป็นการระบายความโกรธ ซึ่งเป็นการลงโทษที่ไม่เหมาะสม
2. อย่างนำสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของบุตรมาเป็นการลงโทษ เช่น สัญญาว่าจะพาไปชมดนตรีแต่เมื่อบุตรกระทำความผิดบิดามารดาเลยงดการพาไปชมดนตรี โดยใช้การงดชมดนตรีเป็นการลงโทษ
3. อย่าเอาใจบุตรหลังจากที่ลงโทษไปแล้ว เพราะจะทำให้บุตรเห็นว่าการลงโทษเป็นการระบายความโกรธของบิดามารดาหรือทำให้บุตรเห็นว่าบิดามารดาอ่อนแอ จะทำให้บุตรรู้สึกไม่เกรงกลัวบิดามารดาในการทำความผิดในครั้งต่อไป
4. อย่าลงโทษบุตรที่ได้รับโทษตามความผิดของเขาซ้ำอีก เช่น เมื่อเด็กเล่นชนจนหักล้มบิดามารดาโกรธที่ร่างกายสกปรกจึงตีบุตรพร้อมกับคำพูดหยาบคายดูค่าอีก ข่อมเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเนื่องจากการหักล้ม ได้สอนให้เด็กรู้สึกเจ็บปวดแล้ว บิดามารดาไม่ควรเพิ่มความเจ็บปวดทางจิตใจให้บุตรอีก
5. อย่าลงโทษด้วยคำพูดที่ก้าวร้าว หยาบคาย
6. สิ่งใดที่เคยบอกบุตรว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรก็ให้ยึดตามคำที่บอก ไม่ควรเปลี่ยนแปลงตามอารมณ์ของตน เพราะจะทำให้เด็กเกิดความสับสนว่าเป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควร
7. ผู้ที่มีสิทธิ์ลงโทษเด็กควรลงโทษในความผิดที่เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น บิดาลงโทษเมื่อเด็กกลับบ้านดึก มารดาก็ควรจะลงโทษในเรื่องเดียวกัน

8. อย่าลงโทษด้วยความลำเอียง เช่น เมื่อพี่น้องทะเลาะกันก็ควรลงโทษทั้ง 2 คน

9. อย่าลงโทษพร้าเพรีหรือไม่จริงจัง ควรลงโทษเมื่อเด็กกระทำความผิดที่เห็นว่าสมควรจะต้องลงโทษ

10. อย่าลงโทษด้วยการแสดงอาการเฉยชา ไม่พูดด้วย และไม่สนใจ เพราะจะทำให้เด็กไม่ทราบถึงความผิดของตน

การลงโทษที่เหมาะสมจะช่วยลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กได้ เพราะการกระทำใดที่ทำแล้วถูกลงโทษ ถูกคว่ำ หรือห้ามปรามจะทำให้เด็กเรียนรู้และไม่ทำพฤติกรรมนั้น ๆ บิดามารดาจึงควรลงโทษอย่างเหมาะสม ถ้างอนรุนแรงเกินไป เช่น เข้มยตี คุกด้วยคำรุนแรง และกระทำขณะมีอารมณ์โกรธจะทำให้เด็กมีจิตใจที่ก้าวร้าว โกรธแค้น น้อยใจ และทำให้เด็กคิดว่าบิดามารดาไม่รัก ดังนั้น ครอบครัวควรลงโทษด้วยความรักมากกว่าความโกรธ และต้องมีการชี้แจงให้เด็กเข้าใจการลงโทษด้วยเหตุผลทุกครั้งก็จะทำให้เด็กเกิดการยอมรับการลงโทษนั้น เป็นการลดการเกิดผลกระทบทางจิตใจหรือการเกิดปัญหาทางพฤติกรรมกับเด็กได้ เมื่อมีการลงโทษในการทำความผิดก็ควรจะมีส่งเสริมการประพฤติตนเป็นเด็กดีเมื่อเด็กทำความดีเพื่อเป็นการให้เด็กรับรู้ว่าการทำความผิดก็ถูกลงโทษแต่เมื่อทำความดีก็ได้รับรางวัล ซึ่งอาจเป็นการยกย่อง ชมเชย การให้ความรัก และการให้สิ่งของที่เด็กต้องการ จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว สรุปได้ว่า

1) การเลี้ยงดูโดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลของบิดามารดาจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวล เพราะเกิดความรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีค่าน้อย และมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ทำให้บุคลิกขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ

2) การใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการรุนแรง คือการลงโทษ แยกออกเป็นการลงโทษทางกาย เช่น การเขมยตี และการลงโทษทางจิต เช่น การตำหนิ เป็นต้น การลงโทษอย่างรุนแรงทางกาย เช่นการเขมยตีอย่างหนักจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ว่าเมื่อต้องการให้ใครทำสิ่งที่ตนต้องการก็ควรใช้กำลังเข้าบังคับ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสนใจในการรับสื่อที่นำเสนอเนื้อหาความรุนแรง

ในปัจจุบันมนุษย์ทุกเพศทุกวัยจะผูกพันกับการได้รับข่าวสารต่าง ๆ ทั้งจากสื่อบุคคลและสื่อมวลชน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เป็นตัวกลางส่งคำสั่งและความรู้สึกนึกคิดไปยังคนจำนวนมาก สื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนแหล่งให้ข่าวสาร ให้ความรู้ ทำให้เกิดความคิด เพิ่มคุณภาพ และคุณค่าใส่ตัวผู้รับ สื่อมวลชนยังเป็นอุปกรณ์ให้การศึกษาที่มีประสิทธิภาพ แม้แต่ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกก็

อาจฟังเสียง คุณภาพเกิดความเข้าใจได้ สื่อมวลชนจึงเป็นเหมือนภาพสะท้อนของสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ฉะนั้น จึงสามารถสอดแทรกเข้าไปมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลได้ ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นชีวิตประจำวัน อาชีพ ค่านิยมในความรุนแรง ทศนคติ สุขภาพอนามัย และพฤติกรรมต่าง ๆ ถ้าบุคคลรู้จักเลือกสื่อมวลชนที่เหมาะสมกับอัตภาพของตนก็จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสม แต่ถ้าเลือกสื่อมวลชนไม่เหมาะสมจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปได้

สื่อมวลชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของคนเราเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะสื่อมวลชนทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในด้านการอยากรู้อยากเห็นของผู้คน และสื่อเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดสาระ ข่าวสาร ความรู้ อีกทั้งความบันเทิง ตลอดจนโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้รับสื่อในแต่ละประเภท

หน้าที่ของสื่อมวลชน

Lasswell (1984: 445-447) ได้กล่าวถึงหน้าที่ 3 ประการของสื่อมวลชน ไว้ดังนี้

1. การสอดส่องดูแลสิ่งแวดล้อมให้สังคม (Surveillance of the Environment) หมายถึง หน้าที่ในการเฝ้าดูแล สอดส่อง แสวงหา และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราในสังคม รวมถึงภัยอันตรายที่อาจมีผลกระทบต่อสมาชิกในสังคม หน้าที่ในด้านนี้ก็คือ หน้าที่ในการรายงานข่าว การแจ้งข่าวสาร หรือการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function)

2. การประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆ ให้สังคม (Correlation of the Parts of Society) หมายถึง หน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นข่าว โดยการวิเคราะห์ ตีความและเสนอแนะว่าควรจะทำอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น หน้าที่ในด้านนี้คือ หน้าที่ในการแสดงความคิดเห็น (Expressive Function)

3. การถ่ายทอดมรดกทางสังคม (Transmission of Social Inheritance) หมายถึง หน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้ ค่านิยมในความรุนแรง และบรรทัดฐานในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นหลังต่อไป หน้าที่ในด้านนี้คือ หน้าที่ในการให้การศึกษา (Education Function)

Schram and Wright (1964 & 1986) ได้เพิ่มเติมหน้าที่ของสื่อมวลชนอีกประการหนึ่ง คือ การให้ความบันเทิงแก่สังคม (Entertainment) หมายถึง หน้าที่ในการนำเสนอและเผยแพร่ศิลปะการแสดงดนตรี การละเล่นต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริม และสร้างความจรรโลงใจให้แก่ประชาชน สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร ตลอดจนสาระความรู้และความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ซึ่งในยุคปัจจุบันถือว่าเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพล

และบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างค่านิยมในความรุนแรงและพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับเยาวชน แต่ในปัจจุบันสื่อมวลชนบางส่วนยังนำเสนอข่าวสาร ตลอดจนสาระบันเทิงที่มีลักษณะสร้างสรรค์ น้อยและส่งผลต่อการสร้างพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่ไม่เหมาะสมของผู้บริโภคสื่อ โดยเฉพาะ กลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่มีธรรมชาติไวต่อการรับรู้ และยังขาดการพัฒนาความสามารถในการกลั่นกรอง เลือกรองข้อมูลข่าวสาร มีสื่อมวลชนทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และ อินเทอร์เน็ตจำนวนมากไม่น้อยที่มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และสาระบันเทิงที่แสดงออกถึงความ ก้าวร้าวรุนแรงการแก้ปัญหาด้วยการใช้อารมณ์ (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและดูแลเด็ก วัยรุ่น, 2539, หน้า 49)

ปัจจุบันการนำเสนอข่าวในสื่อมวลชนมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการ นำเสนอข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็นที่สนใจของผู้อ่านและมีผลต่อยอดขายรวมทั้ง ยอดโฆษณาของสื่ออื่น ๆ และจากการแข่งขันกันอย่างรุนแรงไม่ว่าจะเป็นในด้านความเร็ว รายละเอียดเจาะลึก ความน่าสนใจ และแง่มุมอื่น ๆ อาจจะเป็นสาเหตุให้สื่อมองข้ามในเรื่องของ คุณภาพและคุณค่าของข่าว แต่กลับไปเน้นในส่วนที่ผู้อ่านสนใจมาก ๆ จึงพบว่าในบางครั้งการ นำเสนอข่าวมีการนำเสนอผ่านภาพที่เรียกว่า “ภาพข่าว” ที่เป็นไปในลักษณะของความรุนแรง นำหวาดเสียวไปจนถึงขั้นสยองขวัญอันอาจจะก่อให้เกิดความน่าหวาดวิตก กลัว สะเทือนขวัญ และอูจาดตากับผู้บริโภคได้ ปัญหาเรื่องความรุนแรงของภาพข่าวสามารถที่จะพบเห็นได้ในสื่อ ต่าง ๆ แต่จะพบมากในสื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ในสื่อโทรทัศน์การนำเสนอภาพข่าว ที่มีลักษณะรุนแรงจะมีความชัดเจนมากขึ้น ผู้ชมสามารถเห็นภาพในลักษณะที่ไม่มีการปิดบัง หรือตัดทอน (Censor) ซึ่งอาจจะส่งผลต่อความรู้สึกของผู้ชมได้ อีกทั้งยังมีการนำเสนอข่าวอย่าง ต่อเนื่องเป็นประจำ ส่วนในสื่อหนังสือพิมพ์รายวันการนำเสนอภาพความรุนแรงในข่าวหน้าหนึ่ง จะมีลักษณะที่คงอยู่เป็นเวลานานและมองเห็นได้เป็นอันดับแรกก่อนที่จะอ่าน กล่าวคือ ผู้อ่าน สามารถพิจารณาภาพได้นานกว่าสื่อโทรทัศน์ อีกทั้งยังมีการนำเสนอภาพข่าวที่รุนแรงเป็นประจำ (สุกิจ ไววัฒนากร, 2542, หน้า 8)

พฤติกรรมที่เปิดรับสื่อของวัยรุ่น

จากรายงานการสำรวจสภาวะเยาวชนไทย ปี 2541 ได้สำรวจกิจกรรมที่เยาวชนชอบทำ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนทั่วประเทศ พบว่า กิจกรรมที่เยาวชนชอบมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การดูโทรทัศน์และวีดิทัศน์ แต่เยาวชนหญิงดูโทรทัศน์มากกว่าเยาวชนชาย กิจกรรมรองลงมาเป็นการฟังวิทยุ พบว่า เยาวชนหญิงชอบฟังวิทยุมากกว่าเยาวชนชาย การอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร พบว่า เยาวชนหญิงชอบอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารมากกว่าเยาวชนชาย ส่วนการอ่านหนังสือการ์ตูน ผู้หญิงพบในกลุ่มเยาวชนหญิงมากกว่าเยาวชนชายเช่นกัน (จรรยา เศรษฐบุตร และคณะ, 2541, หน้า 79)

อัปสร เสถียรทิพย์ (2534, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสนใจและพฤติกรรมการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนของเด็ก พบว่า กลุ่มตัวอย่างสนใจเปิดรับข่าวจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์และวิทยุ โดยข่าวที่กลุ่มตัวอย่างสนใจมากที่สุดนั้นคือ ข่าวกีฬา รองลงมาคือ อาชญากรรม และสำหรับหนังสือพิมพ์นั้น กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจในการอ่านข่าวหน้าหนึ่งมากที่สุด

เอมจิต กิตติวัฒน์ (2534, หน้า 29) ได้วิเคราะห์เนื้อหาหาความรุนแรงในข่าวโทรทัศน์ภาคค่ำพบว่า สถานีโทรทัศน์มีการเสนอเนื้อหาข่าวความรุนแรงอยู่ในลักษณะที่เหมือนกันคือ

1. เสนอความรุนแรงอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด
2. ในการเสนอข่าวความรุนแรงนั้น มีการเสนอให้เห็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกระทำ มากกว่าเสนอให้เห็นผู้กระทำหรือผู้ถูกระทำเพียงอย่างเดียว
3. การแสดงออกความรุนแรงในเนื้อหาข่าวนั้นเป็นการแสดงออกทางวาจา และสัญลักษณ์มากที่สุด
4. ในเรื่องผลของความรุนแรง เป็นการเสนอให้เห็นถึงความกดดันในจิตใจของผู้ถูกระทำมากที่สุด

Gerbner (1970 อ้างใน กอบแก้ว ไทยนิยมศักดิ์, 2543, หน้า 8) ได้ศึกษาตรวจสอบระดับความรุนแรงของการกระทำในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ของรายการละครทางโทรทัศน์ในสหรัฐอเมริกา พบว่า เฉลี่ยร้อยละ 80 ของรายการมีความรุนแรง และร้อยละ 60 ของตัวแสดงหลักนั้นมีส่วนร่วมในความรุนแรงนั้น เฉลี่ยค่าความรุนแรงออกมาเป็น 7.5 ครั้งต่อชั่วโมง พบว่า เฉลี่ยมีการกระทำ 5 ครั้งหรือ 6 ครั้งของพฤติกรรมที่เปิดเผยถึงความรุนแรงต่อ 1 ชั่วโมงซึ่งจากการสำรวจของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ที่ได้ทำการสำรวจ สื่อโทรทัศน์กับการใช้ความรุนแรงในกลุ่มเยาวชนโดยกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนและ นักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร อายุ 14 - 25 ปี จำนวน 1,569 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 72.1 นิยมดูโทรทัศน์ทุกวัน ร้อยละ 39.8 ใช้เวลาเฉลี่ยดูโทรทัศน์ครั้งละประมาณ 3 - 5 ชั่วโมง ช่วงเวลาที่นิยมดูโทรทัศน์มากที่สุด คือ 20.00 - 22.00 น. รายการที่นิยมรับชม 5 อันดับแรก ได้แก่ ละคร ข่าว/วิเคราะห์ข่าว รายการเพลง การ์ตูน และเกมโชว์ เมื่อสำรวจความรุนแรงที่พบในสื่อ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 94.6 ระบุว่าเคยดูโทรทัศน์ที่มีภาพการใช้ความรุนแรงผ่านละคร การ์ตูน ภาพยนตร์ ภาพข่าว และโฆษณาบ่อยครั้ง (กรมสุขภาพจิต, กระทรวงสาธารณสุข, 2549 และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), 2549) ได้ทำการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการติดเกมออนไลน์ กรณีศึกษาเยาวชนที่เล่นเกมออนไลน์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน ที่มีอายุ 7 - 25 ปี จำนวน 1,300 คน พบว่า ในรอบ 30 วัน เด็กและเยาวชน ร้อยละ 22.2 จะเล่นเกม 22 - 30 วัน ส่วนเวลาเฉลี่ยในการเล่น

ร้อยละ 57 ระบุว่า เล่นเกมนานกว่า 3 ชั่วโมง และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 42.2 ยอมรับว่าติดเกม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 70.9 จะยอมรับว่าการเล่นเกมออนไลน์ทำให้เกิดการติดเกมอยากเล่นบ่อย ๆ ส่วนประเภทเกมที่ได้รับคามนิยมคือเกมต่อสู้ มีจำนวนร้อยละ 37.7 รองลงมาคือเกมกีฬา มีจำนวนร้อยละ 22.7 โดยเกมเร็กนาร์โรคด์ได้รับความนิยมอยู่ที่จำนวนร้อยละ 69 รวมทั้งจากเอกสารข้อมูล บริษัท AC (Nielsen, 2543 อ้างใน สุกิจ ไววัฒนากร, 2542, หน้า 11) ได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับความนิยมในการรับชมรายการข่าวของเด็กวัยรุ่น อายุ 15 - 19 ปี พบว่า รายการข่าวเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีวัยรุ่นอายุ 15 - 19 ปี รับชมเป็นประจำ แต่ในขณะเดียวกันรายการข่าวกลับเป็นรายการโทรทัศน์รายการเดียวที่ไม่ต้องผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการ. (กทช.) ก่อนที่จะนำเสนอ ซึ่งส่งผลให้เนื้อหาที่นำเสนอ นั้นย่อมประกอบไปด้วยเนื้อหาหลายรูปแบบ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับความรุนแรงที่แอบแฝงไว้ในการนำเสนอข่าว โดยเฉพาะข่าวอาชญากรรมและข่าวอุบัติเหตุต่าง ๆ

อิทธิพลของสื่อต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง

ในสภาวะการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนจะก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรม การลอกเลียนแบบของมนุษย์ขึ้นและยังมีผลต่อภาวะทางเศรษฐกิจและหน้าที่ต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมอีกด้วย เช่น เด็กอาจไม่เชื่อฟังไม่เคารพผู้ใหญ่ ศิลปวัฒนธรรมของสังคมถูกทำลายไป เป็นต้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสื่อมวลชนจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมเพียงอย่างเดียวเท่านั้นในส่วนตัวของสื่อมวลชนก็มี เช่น ทำให้ธุรกิจการค้าเจริญรุ่งเรืองมีการซื้อขายมากขึ้น สื่อมวลชนมีผลทำให้ผู้คนมีโลกทัศน์กว้าง ผู้คนต่างรอบรู้ความเป็นไปของสังคมทำให้คนรู้จักตนเองและสังคมดีขึ้น สื่อมวลชนนับว่ามีอิทธิพลอย่างมากจนถึงกับเชื่อว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนทัศนคติหรืออุดมการณ์ของสาธารณชนไปในทิศทางใดก็ได้ตามจะต้องการ ไม่ว่าจะเป็นไปในทางดีหรือทางร้ายจะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลผลักดันพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอย่างมาก บางครั้งอาจจะเป็นไปในทางดีแต่บางครั้งก็เป็นไปในทางร้าย สื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนดาบสองคม หากใช้ถูกต้องแล้วสื่อมวลชนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ แต่สื่อมวลชนส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาเพื่อการค้า ดังนั้น การเสนอเรื่องราวจึงจำเป็นที่จะต้องสนใจตลาดเป็นสำคัญจนบางครั้งทำให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคม

Donnerstein , Slaby and Eron (1994 อ้างใน กอบแก้ว ไทยยืนยงศักดิ์, 2543, หน้า 15) ได้กล่าวว่า เมื่อคนดูชมความรุนแรงที่ปรากฏบนสื่อต่าง ๆ นั้นมีส่วนในการสนับสนุนพฤติกรรมที่รุนแรงต่อคนดูได้ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในลักษณะ 2 ประการ แม้แต่กับคนซึ่งไม่เคยแสดงพฤติกรรมรุนแรงออกมาก็มีผลกระทบได้หากได้รับชมความรุนแรงใน 2 กรณีสำคัญ คือ

1. การคู่มือที่มีความรุนแรงเป็นระยะเวลาสามารถนำสู่ความรู้สึกที่ซาซิม (desensitization) ต่อความรุนแรงในชีวิตจริงหรือต่อเหยื่อของความรุนแรงที่เกิดตรงหน้า ซึ่งมีผลให้เกิดความกระด้างต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น และลดท่าทีของพฤติกรรมยื่นมือเข้าช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น

2. คนคู่มือที่มีความรุนแรงนั้น สามารถเพิ่มความรู้สึกกลัวที่จะกลายเป็นเหยื่อของความรุนแรง ซึ่งเป็นการเพิ่มพฤติกรรมในการป้องกันตัวเองมากขึ้นและเพิ่มความรู้สึกไม่ไว้วางใจผู้อื่นเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากคนที่คู่มือที่มีความรุนแรงมาก ๆ นั้นมีการรับรู้ (perception) ในสังคมที่เป็นจริงว่าเหมือนกับสิ่งที่สื่อนำเสนอออกมา และมองว่าสังคมมีแต่อาชญากรและเต็มไปด้วยอันตราย

Hoban and Ormer (อ้างใน นันท์นภัส ประสานทอง, 2549) ได้ศึกษาและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหลักการและทฤษฎีทางจิตวิทยา จากการศึกษาพบว่าสื่อจะมีอิทธิพลต่อจิตใจมนุษย์ ด้วยหลักการดังนี้

1. หลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) จะมีอิทธิพลสูงใจผู้รับสารมากที่สุดเมื่อมีเนื้อหาที่สามารถขยายประสบการณ์เดิมและส่งเสริมสนองเจตคติที่ผ่านมา แต่จะมีอิทธิพลน้อยที่สุด เมื่อการเสนอเนื้อหาที่ผู้รับมีพื้นฐานความรู้น้อยและมีความขัดแย้งกับเจตคติเดิม

2. หลักการให้ความรู้เฉพาะเจาะจง (Principle of Specify) จะมีอิทธิพลต่อผู้รับมากถ้าหากสร้างขึ้นเพื่อให้ข้อมูลโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น เรื่องพรรคการเมืองผู้ที่ชอบเรื่องนี้ก็จะติดตามข่าวและเกาะติดแหล่งข่าว

3. หลักความสัมพันธ์ (Principle of Relevance) ถ้ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับแรงจูงใจภายในและปฏิกิริยาของผู้รับสารที่กำลังประสบอยู่จะมีอิทธิพลมาก เช่น ข่าวการขอบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติย่อมเป็นที่สนใจแก่ผู้ที่มีทรัพย์สินและมีใจกุศล

4. หลักคุณสมบัติเฉพาะของผู้เรียน (Principle of Audience Variability) คุณลักษณะเฉพาะของผู้รับสาร ได้แก่ ความคิด การศึกษา อายุ เพศ ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเนื้อหา และข้อเสนอของสื่อ

5. หลักการใช้ภาพประกอบเนื้อหา (Principle of Pictorial Context) ผู้รับสารจะเลือกตอบสนองกับสิ่งที่เห็นภาพที่คุ้นเคย รวมทั้งปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับเจตคติที่ตนเคยเชื่อถือมาก่อน สื่อจะใช้วิธีการเสนอซ้ำบ่อยๆ

6. หลักของความเป็นรูปธรรม (Principle of Subjectivity) ผู้รับสารจะตอบสนองต่อเนื้อหาที่นำเสนออย่างมีประสิทธิภาพเมื่อภาพเหล่านั้นมีความเป็นรูปธรรมสำหรับตน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (2549) พบว่า อิทธิพลของสื่อมีผลต่อบุคลิกภาพและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมในที่สุด ซึ่งมี 4 บุคลิกภาพ ดังนี้

1. เกิดความรุนแรงโต้ตอบ เห็นอย่างไรโต้ตอบซึ่งกันและกันอย่างนั้น
2. เกิดความเฉยชา เห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดา
3. เกิดความหวาดต่อสังคมออกจากบ้านต้องระแวง ไม่กล้าออกสู่สังคม
4. เกิดความลดความเมตตาที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่นสื่อมวลชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์มีบทบาทในการเสริมสร้างผลักดันให้เกิดความรุนแรง (violence) ในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาได้ จากผลการวิจัยหลายชิ้น พบว่า วัยรุ่นที่เกรงมักจะอยากดูโทรทัศน์เพื่อความตื่นเต้นจากรายการบางรายการ ในขณะที่เด็กโดยทั่วไปมักมุ่งดูเพื่อความบันเทิงมากกว่า ซึ่ง Bandura , Ross and Ross (1963: 3 - 11) ได้ศึกษาจากเด็กวัยรุ่น พบว่าเด็กจะลอกเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงจากตัวแบบในโทรทัศน์ที่พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงแล้วได้รับรางวัล คือ ทำชั่วแล้วได้ดี สอดคล้องกับ Sutherland (1997 อ้างใน โอฬาร เอี่ยมประภาส, 2541, หน้า 32) กล่าวว่า การกระทำความผิดเกิดจากการเรียนรู้จากการเลียนแบบสื่อต่าง ๆ สิ่งที่อยู่ถ่ายทอดจะมีผลกระทบต่อกระทำความผิดของผู้ชมหรือผู้อ่านสื่อเหล่านั้น ๆ สื่อที่มีผลกระทบต่อกระทำความผิดของเด็กและวัยรุ่นมากที่สุดคือ โทรทัศน์ เนื่องจากโทรทัศน์จะถ่ายทอดและเผยแพร่ข่าวสารแล้วยังถ่ายทอดแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์อีกมากมายจากการศึกษาพบว่า เฉลี่ยมนุษย์ดูโทรทัศน์สัปดาห์ละ 30 ชั่วโมง และค่าเฉลี่ยนี้ก็มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งผู้หญิงจะดูโทรทัศน์มากกว่าผู้ชาย ซึ่งเด็กและวัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์วันละหลาย ๆ ชั่วโมง ดังนั้นรายการโทรทัศน์จึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อค่านิยมในความรุนแรงและความประพฤติก่อนเด็กและวัยรุ่น แต่รายการโทรทัศน์ในปัจจุบันเต็มไปด้วยความรุนแรงซึ่งสอดคล้องกับ Berkowitz (1964 อ้างใน อรทัย ชื่นมณุษย์, 2520, หน้า 103) ให้ข้อคิดว่าการได้เห็นความรุนแรงก้าวร้าวจากภาพยนตร์จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกในทางรุนแรงมุ่งร้ายเพิ่มขึ้น คนที่มีปัญหาทางอารมณ์หรือที่กำลังโกรธแค้นอยู่แล้วเมื่อมาได้ชมฉากที่แสดงความรุนแรงในภาพยนตร์หรือโทรทัศน์จะยิ่งเพิ่มความโหม่งยิ่งที่จะรู้สึกอยากไปโจมตีหรือต่อสู้กับคนที่เราไม่ชอบหรือคู่อริ ซึ่ง Bandura (1967 อ้างใน โอฬาร เอี่ยมประภาส, 2541, หน้า 33) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโทรทัศน์กับการกระทำความผิดของวัยรุ่น กล่าวว่า โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นมากที่สุดโดยมีผลกระทบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. สอนให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง
2. ลดความอดกลั้นที่จะไม่กระทำความผิด
3. ส่งเสริมความรุนแรง

4. กำหนดขอบเขตของภาพแห่งความเป็นจริง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการกระทำของแต่ละคน

เบนคูรา สรุปไว้ว่า โทรทัศน์สามารถเบี่ยงเบนการรับรู้ของโลกแห่งความเป็นมนุษย์ได้ ความรุนแรงที่ถูกนำเสนอโดยโทรทัศน์มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีการศึกษาผลกระทบของความรุนแรงทางโทรทัศน์ต่อเด็กและวัยรุ่น (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2549) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เด็กชินชากับความรุนแรงและความน่ากลัวจนเห็นเป็นเรื่องธรรมดา
2. เด็กจะค่อย ๆ ซึมซับความคิดว่าความรุนแรงเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด
3. เกิดการเลียนแบบความรุนแรงที่เห็นจากสื่อต่าง ๆ
4. มีการแสดงพฤติกรรมให้เหมือนตัวละคร ซึ่งอาจเป็นทั้งผู้กระทำหรือเหยื่อ

การได้ชมความรุนแรงบ่อย ๆ อาจทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น บางครั้งการได้ชมเพียงครั้งเดียวก็อาจเพิ่มความก้าวร้าวได้ เด็กที่ได้ชมรายการที่แสดงความรุนแรงอย่างเหมือนจริงบ่อย ๆ หรือไม่เคยถูกลงโทษจะมีโอกาสที่จะเลียนแบบสิ่งที่ได้ดูมากขึ้น ผลของรายการรับชมสื่อต่อพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นอาจจะมีการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทันทีหรือค่อย ๆ ปรากฏภายหลัง

ปัจจุบันอิทธิพลของสื่อเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริม และให้เกิดการซึมซับความรุนแรงได้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของละคร ภาพยนตร์ เกม และข่าวที่สะท้อนภาพความรุนแรง ซึ่งก็ควบคุมได้ยาก เพราะเป็นเรื่องของธุรกิจและเป็นเรื่องของการบันเทิงและความต้องการของตลาด

รณชัย คงสกนธ์ (2549) กล่าวถึง นักวิจัยในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 1960 - 1970 ว่าได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับอิทธิพลของเนื้อหาความรุนแรงในสื่อมวลชนที่อาจจะมีผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในสังคมอเมริกาจนถึงกับมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้นมาเพื่อศึกษาผลกระทบของการเสนอเนื้อหาความรุนแรงทางสื่อมวลชน โดยเฉพาะทางวิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่แพร่หลายไปสู่ประชาชนทุกชั้นและทุกเพศทุกวัยในสหรัฐอเมริกามากที่สุด

พีระ จิร โสภณ (2531, หน้า 54) ได้กล่าวไว้ว่า จากการที่มีเนื้อหาความรุนแรงในสื่อมวลชนอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมได้

Gerbner et al. (1980 อ้างใน สุกิจ ไหว้ฉนกร, 2542, หน้า 16) ได้ศึกษารายการโทรทัศน์ในอเมริกา พบว่า ร้อยละ 70 ของรายการในช่วงเวลาที่มีคนดูมากที่สุด (Prime Time) มักประกอบไปด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความรุนแรง โดยเฉพาะรายการเด็กในวันหยุดสุดสัปดาห์ ประมาณร้อยละ 92 มีความรุนแรงเกี่ยวข้องอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาสื่อมวลชนในสหรัฐอเมริกาประกอบไปด้วยความรุนแรง และยังได้ศึกษาถึงผลกระทบของความรุนแรงที่มีต่อผู้รับสาร พบว่า ความก้าวร้าวรุนแรงมาจากโทรทัศน์ แต่ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นอกเหนือไปจากเนื้อหา

ความรุนแรงในโทรทัศน์ ที่ทำให้เกิดความก้าวร้าวรุนแรงมีมากหรือน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ Barrie and Jackie (1998) ได้ทำการตรวจสอบระดับความรุนแรงของการกระทำในช่วงเวลาที่มีคนดูมากที่สุด (Prime Time) ของรายการละครทางโทรทัศน์ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ร้อยละ 60 ของตัวแสดงหลักนั้นมีส่วนร่วมในความรุนแรงนั้นซึ่งเด็กและวัยรุ่นจะชมละครและภาพยนตร์ที่รุนแรงและจะมีผลส่งผลให้จดจำนำไปเลียนแบบไปใช้ในอนาคค เยาวชนจึงสามารถเรียนรู้ซึมซับสิ่งต่างๆ ที่สื่อนำเสนอและการเรียนรู้ที่ขัดเกลาคาความเป็นตัวของตัวเองตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ สื่อจึงทำหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะซึ่งมีผลต่อค่านิยมในความรุนแรง และพฤติกรรมกาเลียนแบบที่ดีหรือไม่ดีต่อเยาวชนในอนาคตด้วย

ส่วนในประเทศไทย สุวิทย์ นิ่มน้อย (2522, หน้า 24) กล่าวว่า สื่อมวลชนนับว่ามีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดของเด็กและวัยรุ่น เนื่องจากมีผลทางอ้อมที่จะโน้มน้าวจิตใจและทัศนคติของเด็กและวัยรุ่นให้เห็นผิดเป็นชอบได้ สัญลักษณ์ของเด็กและวัยรุ่นนั้นชอบที่จะเลียนแบบอยู่แล้วเมื่อได้ตัวอย่างจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือหนังสืออ่านเล่นก็เก็บเอาไปเลียนแบบ หนังสือบางชนิดมุ่งเน้นความสนใจของผู้อ่านจึงเลือกนำเสนอแต่เรื่องอาชญากรรมและความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือแสดงรูปอันขัดต่อศีลธรรมอันดี ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อความนึกคิดในทางผิดศีลธรรมและการประกอบอาชญากรรม ซึ่ง แทนคุณ จิตต์อิสระ หัวหน้าโครงการหนึ่งครอบครัวหนึ่งลูกกตัญญู กล่าวว่า ขณะนี้เกิดปัญหาเรื่องความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและวัยรุ่นมากขึ้น สาเหตุหนึ่งมาจากการถูกกระตุ้นจากสื่อต่างๆ ที่อัดแน่นไปด้วยรายการที่โฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อคูดเงินจากรัฐ วัยรุ่นได้รับชมแต่ข่าวสารที่มีแต่ความรุนแรง และข่าวอาชญากรรมจนกลายเป็นความชินชา หากปล่อยให้ไปโดยไม่แก้ไขต่อไปก็จะมีแต่เด็กและวัยรุ่นที่มีแต่ความคิดรุนแรง โหดร้าย ฆ่า ชิงทรัพย์ ข่มขืน มั่วสุมอบายมุข

เทวินทร์ ขอเหนี่ยวกลาง และ อมรวิรัช นาคทรพรพ (2549) กล่าวว่า สื่อมีอิทธิพลมากเห็นได้จากสื่อภาพยนตร์ ละครที่มีการจิกหัวตบทั้งละครไทย ญี่ปุ่นหรือเกาหลีทำให้ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตจนเกิดความชินชานักเรียนในโรงเรียนแทบทุกเรื่องจะมีการใช้กำลังกลายเป็นแบบอย่างความรุนแรงให้เด็กไทยได้เลียนแบบ แต่สิ่งที่น่ากลัว คือ ความรุนแรงถูกยกระดับกลายเป็นวัฒนธรรมเป็นเรื่องน่าศรัทธา นายกองน้อยบ๊อง ซึ่งสุชา และสุรางค์ จันทน์เอม (2522, หน้า 67) ได้กล่าวถึง อิทธิพลของภาพยนตร์นั้นมีผลโดยทางอ้อมโดยไม่รู้สึกรู้ว่า เรื่องราวและพฤติกรรมที่ภาพยนตร์ได้แสดงให้เห็นซ้ำ ๆ กันอยู่เสมออันเป็นสิ่งที่ทำให้ภาวะจิตใจและทัศนคติของเด็กและวัยรุ่นคล้อยตาม ภาพยนตร์อาจเป็นสิ่งช่วยยู่ให้เด็กและวัยรุ่นแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา สอดคล้องกับ สุริยเดว ทรีปาตี หัวหน้าคลินิกเพื่อนวัยทีนสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี กล่าวว่า การที่เด็กและวัยรุ่นไทยรับชมสื่อทั้งโทรทัศน์

ภาพยนตร์ เกมคอมพิวเตอร์ และภาพข่าวร้ายที่น่าเสนอการใช้กำลังและความรุนแรงให้ได้มา ในสิ่งที่ต้องการจนทำให้เด็กคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูก สื่ออาจมีข้อดีทำให้ทัศนการณ์แต่รูปแบบ การนำเสนอที่เร้าใจสื่อรรรรสรในรายการข่าว โดยเฉพาะข่าวร้าย เช่น ภาพคลิปวิดีโอเด็กตบตีกัน ภาพคนฆ่าตัวตาย สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ก่อให้เกิดปัญหาสังคม ทำให้เด็กและวัยรุ่นมีพฤติกรรม รุนแรงโต้ตอบกันมากขึ้น หวาดกลัวต่อสังคม เคยชินกับความรุนแรง และขาดความเมตตา (ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550)

Liebert and Baron (1972 อ้างใน พิสมัย วิบูลสวัสดิ์, 2528, หน้า 218) ให้เด็กกลุ่มทดลอง ชมภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาโหดเหี้ยมรุนแรง มีการตามล่าและต่อสู้กันด้วยการใช้กำลังและอาวุธนานา ชนิดระหว่างตำรวจกับกลุ่มโจรที่มีอิทธิพล ส่วนเด็กกลุ่มควบคุมให้ภาพยนตร์เกี่ยวกับการแข่งขัน กีฬา หลังจากนั้นปล่อยให้เด็กเล่นกับเพื่อน และคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า กลุ่มเด็กที่ชมภาพยนตร์ที่มีเนื้อหารุนแรงจะเล่นกับเพื่อนแบบก้าวร้าวรุนแรงมากกว่ากลุ่ม เด็กที่ชมภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับการแข่งขันกีฬา และจากการศึกษาพบว่า เด็กที่ดูโทรทัศน์นานเกิน 2 ชั่วโมงต่อวัน จะหงุดหงิด ก้าวร้าว ส่วนเด็กที่เห็นภาพรุนแรงทั้งจากชีวิตจริงตามสื่อต่าง ๆ หรือ จากเกมคอมพิวเตอร์จะซึมซับความรุนแรงจนอาจจะมีการเลียนแบบพฤติกรรมและแสดงออก พฤติกรรมความก้าวร้าวได้ และสิ่งที่วัยรุ่นชายเห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเลียนแบบการแสดง ความรุนแรงมากที่สุด คือ ภาพยนตร์ และข่าวความรุนแรงที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ

สมภพ เรื่องตระกูล (2543, หน้า 189) มีข้อเท็จจริงจากการศึกษาหลายเรื่องแสดงให้เห็น ว่าความโหดเหี้ยมในรายการ โทรทัศน์มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและทัศนคติของผู้ชม โดยเฉพาะเด็ก ๆ ผลการศึกษาวิจัยสรุปไว้ว่า เด็กและวัยรุ่นมีแนวโน้มจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นหลังจากดู รายการที่มีเนื้อหาสาระรุนแรง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเด็กและวัยรุ่น ได้เรียนรู้แนวทางและวิธีการ ใหม่ ๆ ในการก้าวร้าวจากรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรุนแรง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น นอกจากนั้นการดูรายการ โทรทัศน์ดังกล่าวจะทำให้เด็กมีการ ควบคุมความรู้สีก้าวร้าวลดลง เพราะเมื่อผู้ใหญ่ทำพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ เด็กก็สามารถ ทำพฤติกรรมเช่นเดียวกันนี้ได้เหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้นการได้ชมรายการ โทรทัศน์ที่มีเนื้อหา รุนแรง บ่อย ๆ จะทำให้เด็กและวัยรุ่นเกิดความเคยชินกับพฤติกรรมดังกล่าว ไม่ต้องอดกลั้นกับความรู้สีก ก้าวร้าวสามารถแสดงออกได้โดยไม่ต้องลังเลใจ (Baron, Bryne and Kantowitz, 1980)

จากการสำรวจของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ร่วมกับมูลนิธิ เครือข่ายครอบครัว มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ทำการสำรวจประชาชนและผู้ปกครองในเรื่องผลกระทบของสื่อ โทรทัศน์ ที่มีต่อเด็กและวัยรุ่น โดยการสังเกตของผู้ปกครอง พบว่า รายการโทรทัศน์มีผลกระทบต่อ

พฤติกรรมการณ์แบบทำทางจากตัวการ์ตูน เช่น แปลงร่าง กระโดดม้วนตัว เป็นต้น การเลียนแบบจากตัวละครเรื่องการ์ตูน การเลียนแบบจากตัวละครในเรื่องคำพูดที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้คำคำพูดจากตัวร้าย เป็นต้น การเลียนแบบจากตัวละครในกิริยาท่าทางที่ก้าวร้าวรุนแรง เช่น ชกต่อย ตบตี ยิงปืน เป็นต้น นอกจากนี้ตัวอย่างผู้ปกครองส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.5 ระบุว่า สื่อต่าง ๆ มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบความรุนแรงของเด็กและวัยรุ่น โดยกลุ่มตัวอย่างได้ระบุสื่อที่มีผลกระทบทำให้เกิดการเลียนแบบการกระทำที่รุนแรงมากที่สุด คือ ภาพยนตร์ต่างประเทศ รองลงมาคือ อินเทอร์เน็ต / เกม รายการทางโทรทัศน์ และข่าวความรุนแรงจากสื่อโทรทัศน์ ตามลำดับในส่วนของรายการโทรทัศน์ที่มีระดับความรุนแรงมากที่สุด ได้แก่ ภาพยนตร์ต่างประเทศ รองลงมาคือ รายการกีฬาที่ใช้ความรุนแรง เช่น มวยปล้ำ มวยสากล มวยไทย การ์ตูน ญี่ปุ่น / ฝรั่งเศส ละครก่อน-หลังข่าว และภาพข่าวที่น่าเสนาะ ตามลำดับ (อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม, 2549)

จากการทบทวนวรรณกรรมได้ชี้ให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่นมีแนวโน้มจะมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงเพิ่มขึ้นหลังจากรับชมสื่อต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาสาระก้าวร้าวรุนแรงมากกว่าเด็กและวัยรุ่นที่ไม่ได้รับชมสื่อที่มีเนื้อหาสาระก้าวร้าวรุนแรง ซึ่ง Baron et al. (1980) ได้สรุปผลดังกล่าวนี้ว่าน่าจะเป็นเพราะ

1. เด็กและวัยรุ่นได้เรียนรู้แนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ในการก้าวร้าวจากรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระก้าวร้าวรุนแรงเป็นการเรียนรู้ด้วยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น (observation learning) เด็กและวัยรุ่นจะเรียนรู้จากสื่อมวลชนว่าวิธีการทำอันตรายหรือตอบโต้ด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงต่อผู้อื่นอย่างไร

2. การควบคุมความรู้สึกก้าวร้าวลดลง เพราะจากตัวอย่างในโทรทัศน์เมื่อผู้ใหญ่สามารถแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ เด็กก็สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้เช่นกัน

3. การได้ชมรายการที่มีเนื้อหาก้าวร้าวรุนแรงบ่อย ๆ ทำให้เด็กเกิดความเคยชินกับพฤติกรรมนี้ (Desensitization) โดยไม่ต้องอดกลั้นกับความรู้สึกก้าวร้าว สามารถที่จะแสดงออกมาได้โดยไม่ต้องลังเลใจ

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงของมนุษย์มีตัวแปรที่มีอิทธิพลหลายประการ ดังนั้น ตัวแบบในรายการภาพยนตร์โทรทัศน์หรือจากสื่อต่าง ๆ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ชมมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมมีตัวแปรอื่นร่วมเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงของผู้เป็นแบบอย่างในโทรทัศน์ได้รับรางวัลหรือถูกลงโทษ ถ้าตัวแบบทำพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงแล้วได้รับรางวัลก็จะมีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงของผู้ชมมากกว่าที่ตัวแบบทำพฤติกรรมแล้วถูกลงโทษ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับว่าตัวแบบที่แสดงนั้นมีลักษณะบุคลิกภาพดึงดูดใจผู้ชมได้มากน้อยเพียงใดถ้าตัวแบบที่แสดงเป็นคาราที่ได้รับความนิยมหรือมีลักษณะเด่นสะดุดตา ก็จะยิ่งเพิ่ม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสนใจในการรับสื่อที่นำเสนอเนื้อหาความรุนแรง สรุปได้ว่า สื่อเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างค่านิยมในความรุนแรงและพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับเยาวชน สื่อทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เพราะสื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดสาระ ข่าวสาร ความรู้ อีกทั้งความบันเทิง ตลอดจนโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้รับสื่อในแต่ละประเภท และสื่อที่นำเสนอเนื้อหาความรุนแรงมากที่สุด คือ โทรทัศน์ ดังนั้นการได้ชมความรุนแรงบ่อย ๆ ทำให้เด็กได้เรียนรู้แนวทางและวิธีการใหม่ ๆ ในการก้าวร้าวจากรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรุนแรง ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น นอกจากนี้การดูรายการโทรทัศน์ดังกล่าวจะทำให้เด็กมีการควบคุมความรู้สึกก้าวร้าวลดลง เพราะเมื่อผู้ใหญ่ทำพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงได้ เด็กก็สามารถทำพฤติกรรมเช่นเดียวกันนี้ได้เหมือนกัน อีกทั้งยังทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น บางครั้งการได้ชมเพียงครั้งเดียวก็อาจเพิ่มความก้าวร้าวได้ เด็กที่ได้ชมรายการที่แสดงความรุนแรงอย่างเหมือนจริงบ่อย ๆ หรือไม่เคยถูกลงโทษจะมีโอกาสที่จะเลียนแบบสิ่งที่ได้ดูมากขึ้น ผลของรายการรับชมสื่อต่อพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นอาจจะมีการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทันทีหรือค่อย ๆ ปรากฏภายหลัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษา

งานวิจัยภายในประเทศ

กมลวรรณ โลห์สีวานนท์ (2530: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงความรุนแรงในข่าวโทรทัศน์กับทัศนคติความรุนแรงของนักเรียนระดับมัธยมปลาย พบว่า เพศและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับทัศนคติด้านความรุนแรงในเหตุการณ์จำลองจากชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่รุนแรงและมีแนวโน้มพฤติกรรมที่นิ่งเฉยหรือเดินหนีออกไปจากเหตุการณ์นั้นมากกว่าการบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบในเรื่องที่เกิดขึ้นหรือด่าว่าเพื่อเป็นการโต้ตอบและใช้กำลังชกต่อย ดบตี ส่วนข่าวความรุนแรงส่วนบุคคล ผู้ร่วมสนทนามีทัศนคติด้านความรุนแรงที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจระดับสูง หรือมีภูมิหลังทางครอบครัวที่อบอุ่นใกล้ชิดกัน มีทัศนคติที่รุนแรงมากกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจระดับต่ำ หรือขาดความอบอุ่นจากครอบครัว

กอบโชค จูวงษ์ (2541) ได้ทำการศึกษาในเรื่องการทำร้ายผู้อื่นของวัยรุ่นในภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่ทำร้ายผู้อื่นในภาคใต้ มีการทำร้ายผู้อื่นมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบในเพศชายกลุ่มเดียว อายุโดยเฉลี่ย 18 ปี สำเร็จการศึกษา

ระดับประถมศึกษา มีที่อยู่อาศัยในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง ส่วนมากบิดามารดา มีสถานภาพสมรสคู่อยู่ด้วยกัน และมีความเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่แล้วลงมือโดยใช้อาวุธและกระทำการร่วมกับเพื่อนหลายคน

จรรยา สุวรรณทัต (2524: 134-137) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยการสัมภาษณ์บิดามารดาถึงการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กในเรื่อง การให้อาหาร การรักษาสุขภาพอนามัย และการฝึกวินัยในเรื่องต่าง ๆ เช่น การขับถ่าย การอาบน้ำ การฝึกนิสัยรวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ พบว่าบิดามารดาแบบฉบับในการอบรมเลี้ยงดูที่มีการอะลุ่มอล่วยทุกด้าน แต่จะมีการเข้มงวดกวดขัน ปกป้องคุ้มครองค่อนข้างสูง ปล่อยให้คล่องตัวในระดับต่ำ ลงโทษทางกาย และเริ่มฝึกให้เด็กมีอิสระพึ่งตนเองเร็วขึ้น

ชไมพร ทวีศรี และคณะ (2542) ทำการศึกษาลักษณะทางสังคมที่นำไปสู่ความรุนแรงและการกระทำความผิดในวัยรุ่นและเยาวชน จำนวน 367 คน ประกอบด้วย กลุ่มศึกษา คือกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเชียงใหม่ จำนวน 180 คน ที่ต้องคดีต่าง ๆ และกลุ่มควบคุม คือวัยรุ่นทั่วไปที่เป็นผู้โดยสาร หรือผู้ที่มารอรับส่งบริเวณสถานีขนส่งและสถานีรถไฟจังหวัดเชียงใหม่ และวัยรุ่นในห้างสรรพสินค้า โดยกำหนดให้กลุ่มควบคุมมีสัดส่วนของเพศ และอายุใกล้เคียงกับกลุ่มศึกษา จำนวน 187 คน ผลการศึกษา วัยรุ่นและเยาวชนที่ศึกษา 367 คน มีอายุเฉลี่ย 16 ปี เป็นชาย 89.1% พบว่า ลักษณะที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำรุนแรง และการกระทำความผิดในวัยรุ่น คือ ลักษณะทางครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดาแยกกันอยู่ สมาชิกในครอบครัวใช้สารเสพติด บิดาคุด่า เมียนตี ลักษณะทางพฤติกรรมและสังคม ได้แก่ ใช้สารแอมเฟตามีน สูบบุหรี่ เคยพบเห็นเหตุการณ์ที่รุนแรงหรือผิดกฎหมาย ไม่เข้าสังคม พบพาอาวุธ และระดับผลการเรียนต่ำ

เทอดศักดิ์ สุมาลยศักดิ์ (2542: บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดสุริยาราม จำนวน 590 คน ที่เล่นและไม่เล่นวิดีโอเกม พบว่านักเรียนที่เล่นวิดีโอเกมมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่านักเรียนที่ไม่เล่นวิดีโอเกม

นพพร นพเจริญกุล (2521: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสุขภาพจิตและการปรับตัวของเด็กที่หนีออกจากบ้านที่มารับการรักษา ณ โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์ พบว่า สาเหตุประการหนึ่งของการหนีออกจากบ้านของเด็กมาจากการลงโทษเมียนตีเด็กอย่างรุนแรง เด็กมักถูกพ่อแม่ผู้ปกครองลงโทษอย่างรุนแรงเสมอบางครั้งการลงโทษนั้นขาดเหตุผล ในจำนวนเด็กที่หนีออกจากบ้านเกิดจากถูกลงโทษ โดยการเมียนตีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 การเมียนตีที่พบมาจากการสัมภาษณ์ซึ่งมีทั้งการใช้ไม้เรียวธรรมดา ใช้เข็มขัด จนถึงขนาดมีการเตะ การด่าทอ และ

ตบหน้า วิธีการลงโทษอีกประการหนึ่งที่พบคือ การลงโทษแล้วล่ามโซ่เด็กไว้หรือลงโทษแล้วไล่ออกจากบ้าน ทั้งสองแบบนี้คิดเป็นร้อยละ 20 ของเด็กทั้งหมดที่ศึกษา

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2530 : 53) ได้ศึกษาความผิดเกี่ยวกับเพศ กรณีข่มขืนกระทำชำเรา พบว่า การข่มขืนกระทำชำเรา มีสาเหตุมาจากผู้กระทำผิดได้รับสิ่งช่วยยู่ความรู้สึกทางเพศมาก่อนกระทำความผิดเล็กน้อย โดยสิ่งช่วยยู่ความรู้สึกทางเพศ ได้แก่ การแต่งกายของผู้หญิง การอ่านหนังสือลามก และคุณภาพดนตรี

ประไพ มณี (2549) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดการส่งเสริมสุขภาพจิตเพื่อป้องกันปัญหาการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่นไทย สานฝันคนวัยมันส์ ผลปรากฏว่า นักเรียนอยากให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมป้องกันปัญหาสุขภาพจิตวัยรุ่นทุกๆ ปี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สนุกและมีสาระความรู้ที่เหมาะสมกับวัยรุ่น สำหรับเรื่องระยะเวลาและสถานที่ นักเรียนอยากให้มีการขยายเวลาในการจัดอบรมให้มากกว่านี้ มีการจัดอบรมนอกสถานที่ ลักษณะการเข้าค่ายพักแรมและมีนักเรียนจากหลายๆ โรงเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดมุมมองของนักเรียน

ประหยัด พวงจำปา (2537: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ถูกคุมความประพฤติในเขตกรุงเทพมหานครและนนทบุรี จำนวน 103 ราย พบว่าการคบเพื่อน ลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้ถูกคุมความประพฤติ มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำ ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายการคุมประพฤติ ระดับการศึกษา และอายุของผู้ถูกคุมความประพฤติ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำ

ประเทิน มหาจันทร์ และคณะ (2521: 98) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายและไม่กระทำผิดกฎหมาย พบว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษและแบบควบคุม และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการเลี้ยงดูแบบรักและแบบใช้เหตุผล

ปรีดีหทัย ถนิมพาสน์ (2541) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวกับพฤติกรรมรุนแรงของวัยรุ่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่น อายุ 13-25 ปี ที่มีพฤติกรรมรุนแรง ซึ่งถูกดำเนินคดีและอยู่ในความดูแลของสถาน พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมรุนแรง ทั้งหมด 51 คน มีอายุเฉลี่ย 18 ปี เป็นเพศชาย การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ส่วนมากมีความรักใคร่ ห่วงใย ลักษณะพฤติกรรมรุนแรงของวัยรุ่น ส่วนมากมีพฤติกรรมรุนแรง เนื่องจากรู้สึกทนไม่ได้ เช่น เห็นคนอื่นดีกว่า รู้สึกอิจฉา รองลงมา คือ ถูกทำร้ายร่างกายและถูกผู้อื่นด่าว่าพ่อแม่ สาเหตุของพฤติกรรมรุนแรงเป็นการพลาดพลั้งไม่ได้ตั้งใจ รองลงมาคือ

การป้องกันตนเองและศักดิ์ศรี ส่วนมากกระทำพฤติกรรมรุนแรงร่วมกับเพื่อน โดยใช้วิธีการแทงด้วยอาวุธมีคม และผู้ถูกกระทำส่วนมากตาย

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2539: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัวและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เยาวชนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญในเขตกรุงเทพมหานครและภูมิภาค จำนวน 2,147 คน พบว่า ปริมาณความรุนแรงในครอบครัวสรุปโดยสังเขปคือ ในระยะเวลา 3 เดือนก่อนตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 3.3 ของเยาวชน บิดามารดาได้เคยตะตอยตน ร้อยละ 1.5 บิดาได้เคยตะตอยมารดา ร้อยละ 2.7 บิดาได้ขว้างปาห่มของใส่มารดา และร้อยละ 7.9 มีการใช้ไม้หรือของบางอย่างทุบตีกันในระหว่างพี่น้อง และความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการยอมรับความรุนแรงและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย

เพชรชมพู เทพพิพิธ (2532 อ้างใน เทอดศักดิ์ สุมาลยศักดิ์, 2542, หน้า 55) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความชอบหนังสือการ์ตูน รายการวิทยุโทรทัศน์ และเกมคอมพิวเตอร์กับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า เด็กที่เล่นวิดีโอเกมมากมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวสูง

วราภรณ์ ดวงจันทร์ (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นเด็กชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางต่อปัญหาสามีทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยา ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กชายในบ้านกรณา พบว่า เด็กชายเคยถูกทำร้ายร่างกายจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยการถูกเขี่ยขี้ตี้ ตะ ชก ผลัก กระตีบ และส่วนใหญ่เมื่อเด็กชายถูกทำร้ายร่างกายจะหนีออกจากบ้าน ค่านิยมในความรุนแรงของเด็กชายในบ้านกรณาคิดว่าการทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยาโดยสามีเป็นสิ่งปกติไม่ร้ายแรงอะไร และคิดว่าในอนาคตอาจจะใช้ความรุนแรงด้วยการทุบตีทำร้ายร่างกายภรรยา

วิชา มหาคุณ และ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (2533: 99) ได้ศึกษาผลกระทบของเด็กที่ถูกทารุณกรรม : มาตรการป้องกันและแก้ไข ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กและเยาวชนที่เคยต้องคดีพบว่า ปัญหาการทารุณกรรมเด็กในสังคมปัจจุบันนับวันมีแต่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น รวมสภาพความรุนแรงมากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ผลที่ตามมาคือ เด็กที่ถูกทารุณกรรมจะมีปัญหาทางด้านพฤติกรรมชอบใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้เกิดการทารุณกรรมต่อไปในอนาคต เมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอที่จะใช้คุ้มครอง และป้องกันปัญหาการกระทำทารุณกรรมเด็กได้ สังคมจึงต้องหามาตรการที่เหมาะสมต่อไป

ศิริวรรณ ปุ่มคอน (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประจวบศิริจันทร์ ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชาย ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความแตกต่างกันในระดับปานกลาง และการเลียนแบบเพื่อน การเลียนแบบสื่อพฤติกรรมก้าวร้าวของบิดาตามการรับรู้ของนักเรียนชาย อยู่ในระดับสูง

สุภา มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2521) ได้ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมก้าวร้าวในกลุ่มของนักเรียนอาชีวศึกษา พบว่า เด็กที่มีอายุน้อยที่สุด มีความก้าวร้าวมาก อายุจึงเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นกลุ่มได้ง่าย ด้านที่อยู่ เด็กที่อยู่หอพักมีความก้าวร้าวสูงสุด รองลงมาคือ อาศัยผู้อื่นอยู่ ดังนั้นการอยู่ห่างจากพ่อแม่ ทำให้เด็กมีความคับข้องใจสูงและนำไปสู่ความก้าวร้าวและการเกาะกลุ่ม ด้านความยากจน เด็กในกลุ่มยากจนมีความก้าวร้าวสูง และมีความคับข้องใจสูงในทุก ๆ ด้าน ลักษณะงานหรือวิชาที่เรียน นักเรียน แผนกบริหารธุรกิจมีความก้าวร้าวสูง รองลงมาได้แก่ช่างเชื่อม ช่างโลหะ ช่างก่อสร้าง ตามลำดับ แสดงว่า การขาดกิจกรรมทางกายเพื่อระบายความก้าวร้าวก็เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่จะทำให้เกิดความก้าวร้าวได้ง่าย ฉะนั้นมูลเหตุที่พอประมวลได้ ได้แก่ เรื่องอายุที่อ่อนเยาว์ การขาดความควบคุมจากครอบครัวที่มีประสิทธิภาพ ความขัดสนทางเศรษฐกิจ การขาดทางคดีใช้ความอยากก้าวร้าว

เสรี วงษ์มณฑา และคณะ (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมต่อความรุนแรงของเยาวชนกับพฤติกรรมในการดูโทรทัศน์ กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมต้นพฤติกรรมในการดูโทรทัศน์ กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมปีที่ 1 - 3 โดยใช้ตัวอย่างสุ่มจากโรงเรียนประจำจังหวัดของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง จำนวน 895 คน พบว่า เยาวชนไทยเปิดรับชมโทรทัศน์ในระดับปานกลาง ช่วงเวลาที่มีการเปิดรับชมมากที่สุด คือช่วงเวลา 20.00 - 21.00 น. ของทุกวัน และ 9.00 - 12.00 น. ของทุกวัน เสาร์และอาทิตย์ รายการโทรทัศน์ที่เยาวชนไทยนิยมชมชอบมากที่สุด คือ ละครไทย เนื้อหาในละครหรือภาพยนตร์ที่เยาวชนไทยชอบมากที่สุด คือ ละครหรือภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาตลกขบขัน และละครหรือภาพยนตร์ไทยและจีน และความถี่ในการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติต่อการแก้ปัญหาด้วยวิธีการรุนแรงของเยาวชนไทย กล่าวคือ เยาวชนไทยที่มีความถี่ในการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์มากจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาด้วยวิธีการรุนแรงมากขึ้น

อภาพร ปิยะเวช (2529 อ้างใน เทอดศักดิ์ สุมาลัยศักดิ์, 2542, หน้า 55) ได้ศึกษาผลกระทบของเครื่องเล่นอิเล็กทรอนิกส์ต่อพฤติกรรมการสื่อสารของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพระนครกรุงเทพมหานคร พบว่า เครื่องเล่นอิเล็กทรอนิกส์มีผลกระทบต่ออารมณ์และทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ชอบการต่อสู้ เห็นว่าการฆ่าศัตรูเป็นการขจัดปัญหาได้อย่างแท้จริง รวมทั้งมีทัศนคติว่า ควรฆ่าผู้อื่นก่อนที่ผู้อื่นจะฆ่าเรา

งานวิจัยต่างประเทศ

Cline , Croft and Courrier (1973 อ้างใน กอบแก้ว ไทยชินยงศักดิ์, 2543, หน้า 18) ได้ศึกษาถึงการตอบสนองทางกายภาพของเด็กชายอายุ 5 - 17 ปี ที่มีนิสัยการดูโทรทัศน์มาก (ดูมากกว่า 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) และเด็กชายที่มีนิสัยการดูโทรทัศน์น้อย (ดูน้อยกว่า 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) พบว่า เด็กชายที่มีนิสัยการดูโทรทัศน์มากจะมีปฏิกิริยาการตอบสนองต่อภาพยนตร์ที่ก้าวร้าวรุนแรงต่ำกว่าผู้ที่มีนิสัยการดูโทรทัศน์น้อย

Thomas , Horton, Lippencott and Drabman (1997 อ้างใน จุไรรัตน์ จินตกานนท์, 2537, หน้า 51) ที่ให้เด็กอายุ 8 - 10 ปี ได้ชมภาพยนตร์ประเภทก้าวร้าวรุนแรงและประเภทตื้นตื้นเร้าใจ ซึ่งมีความยาวเท่า ๆ กัน คือ ประมาณ 11 นาที ผลจากการวัดกระแสไฟฟ้าที่ผิวหนัง (Galvanic Skin Response หรือ GSR) พบว่าเด็กที่ดูภาพยนตร์ประเภทก้าวร้าวรุนแรงจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเทปบันทึกภาพการต่อสู้ต่ำกว่าเด็กที่ดูภาพยนตร์ตื้นตื้นเร้าใจ แสดงให้เห็นว่าการดูภาพยนตร์ที่ก้าวร้าวรุนแรงนั้นสามารถลดปฏิกิริยาตอบสนองต่อความรุนแรงในชีวิตจริงของเด็ก เกรด 8 และเกรด 11 พบว่า สิ่ง que เด็กได้รับจากการเล่นวิดีโอเกม คือ ความรุนแรง และเด็กที่เล่นวิดีโอเกมมาก ๆ จะชอบเรื่องความรุนแรงมากขึ้น

Merill (1962 อ้างในวงเดือน สายสุวรรณ, 2546, หน้า 44) กล่าวว่ามารดาที่มีพฤติกรรมรุนแรงต่อบุตรจะเป็นบุคคลที่มีนิสัยเข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น ขาดความอบอุ่น และไม่มีเหตุผล จะแสดงพฤติกรรมปฏิเสธลูกอย่างรุนแรงเนื่องจากมีความขัดแย้งภายในที่มีผลมาจากประสบการณ์ที่เคยถูกพรากในวัยเด็ก นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองที่จะเป็นมิตรกับผู้อื่นได้ และจะแสดงความก้าวร้าวได้ง่ายถ้าอยู่ในภาวะที่มีสิ่งกระตุ้นให้เกิดปัญหายุ่งยากในชีวิตประจำวัน

McCord and Howard (1963 อ้างถึงใน อรทัย ชื่นมณุษย์, 2520, หน้า 85) ได้ศึกษากลุ่มอาชญากรชายที่ประกอบคดีอุกฉกรรจ์ที่มีความรุนแรงมาก พบว่า ผู้ประกอบอาชญากรรมรุนแรงเหล่านี้ส่วนมากมีบิดามารดาที่ชอบลงโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง เคยถูกบิดามารดาลงโทษรุนแรงมากกว่าผู้ชายธรรมดาซึ่งเติบโตมาจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่เจริญตาเจริญใจแห่งเดียวกัน แต่ไม่มีประวัติการประกอบอาชญากรรม ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าคนที่ไม่สามารถควบคุมแรงกระตุ้นผลักดันที่จะกระทำการต่อต้านสังคม มักมีบิดามารดาที่ไม่สามารถควบคุมความโกรธของตนเองเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นบิดามารดาเหล่านี้จึงแสดงความโกรธออกมาในรูปของการลงโทษให้เจ็บกายอย่างรุนแรง แล้วเด็กก็จะเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเองไม่ได้จึงต้องแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงออกมาเช่นเดียวกัน

Rushbrook (1986 อ้างใน เทอดศักดิ์ สุมาลยศักดิ์, 2542, หน้า 55) ได้ศึกษาเด็กได้รับผลอย่างไรจากการเล่นวิดีโอเกม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกรด 5 เกรด 8 และเกรด 11 พบว่า สิ่งที่เด็กได้รับจากการเล่นวิดีโอเกม คือ ความรุนแรง และเด็กที่เล่นวิดีโอเกมมาก ๆ จะชอบเรื่องความรุนแรงมากขึ้น

Walker et al. (1995: 203 อ้างใน ھرรรษา แก้วพูลปกรณ์, 2541, หน้า 4) ได้ศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนที่มีความก้าวร้าวมักมีความรู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจ มีความยุ่งยากลำบากในการจัดการกับความโกรธ หรือไม่เคยได้รับการสอน การฝึกฝนชี้แนะถึงวิธีที่เหมาะสมในการแสดง ความโกรธ มักใช้วิธีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการใช้กำลังกาย

Eron (1982: 172 - 211) ได้ศึกษาระยะยาวถึงอิทธิพลของการเลียนแบบ และการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมก้าวร้าวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู พบว่า การที่บิดามารดาลงโทษทางกาย ปล่อยให้ละเลย และแสดงความไม่พอใจต่อความสำเร็จของเด็กจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น

Eron, Walders, Toigo and Lefkowitz (1963 อ้างใน สมพร สุทัศนีย์, 2530, หน้า 25) ได้ศึกษาเด็กเกรด 3 จากหลายระดับชั้นทางสังคม จำนวน 451 คน โดยวิธีการให้เพื่อนประเมินพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและสัมภาษณ์บิดามารดาเกี่ยวกับการลงโทษที่บ้าน พบว่า การลงโทษสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับสูงไม่ว่าเด็กจะอยู่ในฐานะทางสังคมระดับใด

Eron et al. (1971 อ้างใน ศิระชัย โชติรัตน์, 2538, หน้า 9) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สรุปว่า บิดามารดาที่ใช้วิธีการลงโทษบุตรโดยการการเขี่ยนตีบ่อย ๆ มักจะมีบุตรที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าบิดามารดาที่ไม่ค่อยลงโทษบุตรด้วยการเขี่ยนตี

Holm (1984 อ้างใน สมพร สุทัศนีย์, 2530, หน้า 18) ได้ศึกษาระดับความรุนแรงของพฤติกรรมก้าวร้าวทางกาย พบว่า มีระดับความรุนแรงตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุดตามลำดับ ดังนี้ ผลัก ชกต่อย ขว้างสิ่งของใส่ผู้อื่น เตะ ตี (ด้วยไม้) บีบรัดคอหอย ใช้ปืน ไข่มืด และผลที่เกิดจากการกระทำที่ถือว่าเล็กน้อย คือ ฟกช้ำ มีแผลเล็กน้อย แขนขา ผลที่ถือว่ารุนแรงที่สุดคือ ตัดแขนขา ทำลายอวัยวะภายในจนทำหน้าที่ไม่ได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปตัวแปรที่น่าจะส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง ได้ 11 ตัวแปร คือ ระดับชั้นปี เกรดเฉลี่ย สถานภาพของครอบครัวการอยู่อาศัย ลักษณะชุมชนที่อยู่อาศัย ประวัติการถูกตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรจากโรงเรียน ความเครียด ค่านิยมในความรุนแรง ความบกพร่องในการจัดการอารมณ์ การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ความสนใจในการรับสื่อที่นำเสนอเนื้อหาความรุนแรง และสามารถเขียนกรอบแนวคิดได้ดังนี้

